

Podstawy gospodarki przestrzennej

WYKŁAD

Nie upowszechniać bez zgody Autora
ani w całości ani w częściach

Dr hab. Mariusz E. SOKOŁOWICZ, prof. UŁ
Katedra Gospodarki Regionalnej
Instytut Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Łódzki
www.region.uni.lodz.pl

Plan wykładów

1. Przestrzenny wymiar gospodarki – czym jest gospodarka przestrzenna?
2. Modele i teorie w gospodarce przestrzennej:
 1. Modele renty gruntowej i budowlanej
 2. Model lokalizacji przemysłu (czynniki lokalizacji, korzyści aglomeracji)
 3. Model H. Hotellinga
 4. Modele kształtowania się hierarchii osadniczej (ośrodki centralne)
 5. Modele konwergencji i polaryzacji
 6. Modele rozwoju endogenicznego
 7. Modele migracji czynników produkcji i cyklu życia produktu
 8. Modele bazy ekonomicznej (i efekty mnożnikowe)
3. Miasta i ich rola w gospodarce
 1. Perspektywa pojedynczego miasta
 2. Hierarchia osadnicza miast
4. Współczesne wyzwania gospodarki przestrzennej
 1. Rola przestrzeni publicznej w gospodarce przestrzennej
 2. Kryzys i rewitalizacja miast
 3. Współczesne trendy
5. Gospodarka przestrzenna a sektor publiczny – uwarunkowania instytucjonalne gospodarki przestrzennej

Literatura

1. Domański R. (2006). *Gospodarka przestrzenna. Podstawy teoretyczne*. Warszawa: PWN
2. Gaczek W.M. (2003). *Zarządzanie w gospodarce przestrzennej*. Oficyna Wydawnicza Branta: Bydgoszcz-Poznań
3. Grosse T. G. (2002), Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego. „Studia Regionalne i Lokalne” 1(8), ss. 25-48
4. Liszewski S. (red.) (2008). *Geografia urbanistyczna*, Łódź: Wydawnictwo UŁ
5. Nowakowska A. (red.) (2016). *EkoMiasto#Gospodarka*. Łódź: Wydawnictwo UŁ
6. Przygodzki Z. (red.) (2016). *EkoMiasto#Zarządzanie*. Łódź: Wydawnictwo UŁ
7. Sokołowicz M.E. (2015). *Rozwój terytorialny w świetle dorobku ekonomii instytucjonalnej. Przestrzeń - bliskość – instytucje*. Łódź: Wydawnictwo UŁ
8. McCann Ph. (2013). *Modern Urban and Regional Economics*. Oxford University Press

1. Przestrzenny wymiar gospodarki – przestrzenne zróżnicowanie procesów gospodarczych

1. Przestrzenny wymiar gospodarki
2. Modele i teorie w gospodarce przestrzennej
3. Miasta i ich rola w gospodarce
4. Współczesne wyzwania gospodarki przestrzennej
5. Uwarunkowania instytucjonalne gospodarki przestrzennej

Pierwsze prawo geografii Waldo Toblera

- „Everything is related to everything else, but near things are more related than distant things.”
- „Wszystko jest powiązane ze wszystkim, ale rzeczy będące w stosunku do siebie w pobliżu są bardziej powiązane niż rzeczy odległe”

Tobler W., (1970), *A computer movie simulating urban growth in the Detroit region.* "Economic Geography", 46(2): 236 [pp.234-240].

Złożoność pojęcia „przestrzeń”

1. Przestrzeń „geonomiczna” – definiowana przez kategorie typowe dla **geometrii, geografii**. Ma wymiar bardziej techniczny niż ekonomiczny. Interpretowana jest w kategoriach dostępności siły roboczej i środków materialnych – a zatem w kategoriach czynników lokalizacji
2. Przestrzeń ekonomiczna – definiowana w kategoriach relacji między jednostkami analizy „typowymi” dla ekonomii (przedsiębiorstwa, gospodarstwa domowe, poziomy cen, poziomy PKB, poziomy produkcji, bezrobocia, etc.). Pozostaje w znacznej mierze przestrzenią **abstrakcyjną**.

Perroux F., *Economic Space: Theory and Applications*, “Quarterly Journal of Economics” vol. 64 (1), 1950, ss. 89-104

Cechy przestrzeni

1. Ograniczoność (skończoność)
2. Opór
3. Zróżnicowanie
4. Dynamika
5. Wypełnienie
6. Ciągłość
7. Struktura

Przestrzenny wymiar gospodarki

1. Przestrzenne zróżnicowanie warunków przyrodniczych
2. Przestrzenne zróżnicowanie popytu i podaży
3. Przestrzenne zróżnicowanie cen
4. Przestrzenne zróżnicowanie czynników produkcji

Co różnicuje przestrzeń?

Popyt i podaż	Różnice między popytem potencjalnym a efektywnym, dochody, koszty wytwarzania dóbr, ceny dóbr komplementarnych i substytucyjnych, różnice w liczbie i strukturze ludności, gusty i preferencje nabywców, różnice kulturowe, itp.
Ceny	Relacje wielkości popytu do podaży, dochody, bariery w handlu (np. cła), koszty transportu dóbr, różnice w opodatkowaniu, itp.
Warunki naturalne	Klimat, występowanie surowców i gatunków roślin, ukształtowanie powierzchni, itp.
Czynniki produkcji:	
<i>Ziemia</i>	Sposób zagospodarowania (np. ziemia uprawna a grunty pod zabudowę), popyt na grunty, warunki naturalne, dodatkowe nakłady pracy i kapitału, otoczenie (por. korzyści i niekorzyści aglomeracji).
<i>Kapitał</i>	Inercja kapitału rzeczowego (w przeciwieństwie do mobilności kapitału finansowego), poziom rozwoju gospodarczego krajów i regionów (<i>path-dependency</i>) warunkujący poziom akumulacji kapitału.
<i>Praca</i>	Wysokość wynagrodzeń, wydajność pracy, poziom kapitału ludzkiego, itp.

Podział zasobów naturalnych (A. Weber)

ZASOBY NATURALNE

ZLOKALIZOWANE

POWSZECHNE (*ubikwitety*)

Surowce czyste

Wchodzą w całości w skład produktu końcowego, (np. włókno bawełny)

Surowce tracące na wadze w procesie przetwórczym
(np. buraki cukrowe)

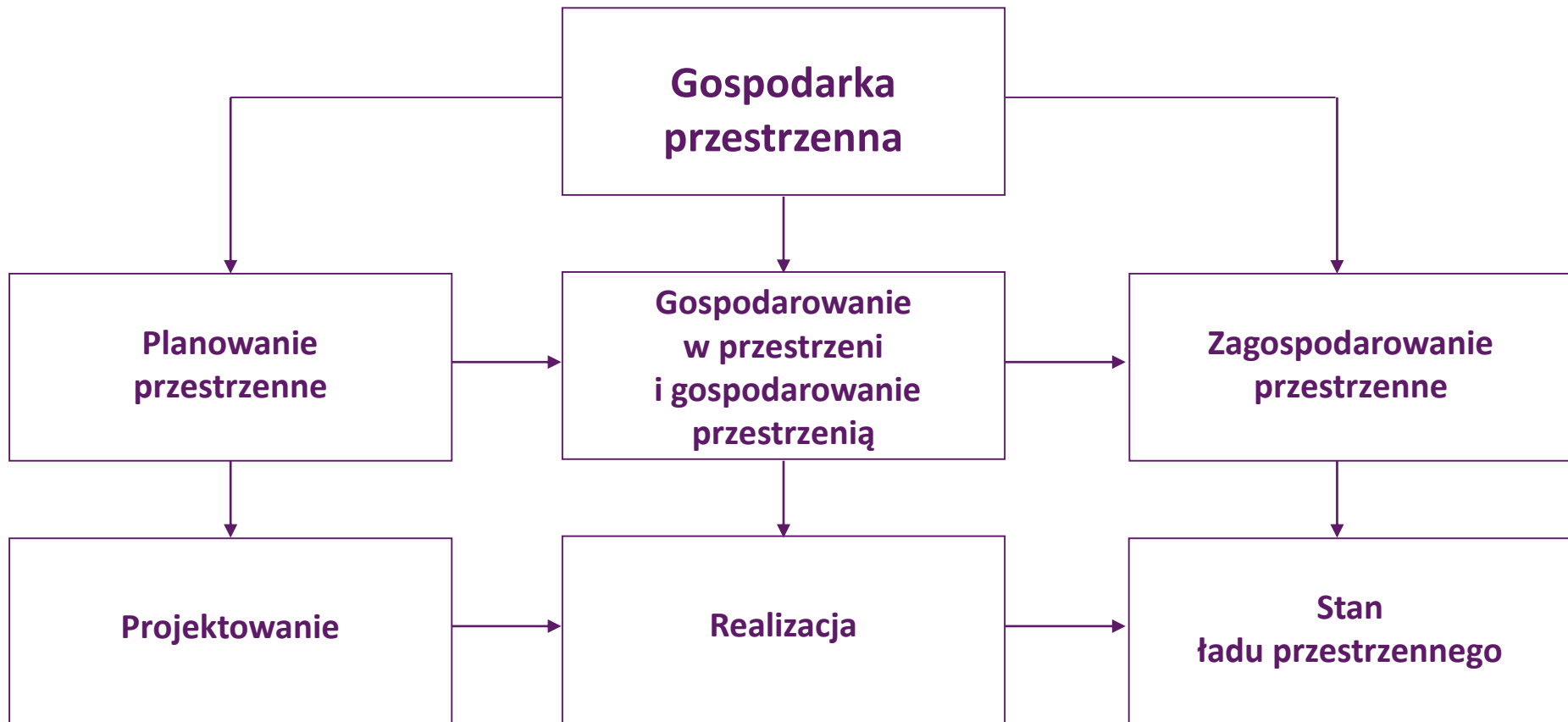
Mają najistotniejszy wpływ na wybór lokalizacji; im wyższy jest tzw. ***indeks materiałowy***, tj. stosunek wagi wszystkich surowców zlokalizowanych wykorzystywanych w procesie produkcji do wagi produktu końcowego), tym wyższa jest **orientacja surowcowa** przemysłu, będąca przeciwieństwem **orientacji rynkowej**.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: R. Domański, *Gospodarka przestrzenna. Podstawy teoretyczne*, PWN, Warszawa, 2006, s. 48-49.

Dwa kluczowe podejścia do gospodarki przestrzennej

1. Gospodarka przestrzenna jako dziedzina wiedzy wyjaśniająca procesy zachodzące w przestrzeni (aspekt **pozytywny** – „jak jest?”)
 1. Przyczyny zróżnicowań przestrzennych procesów gospodarczych (czynniki lokalizacji, różnice w wartości terenów, przyczyny koncentracji i dekoncentracji ludzi i działalności gospodarczych, przyczyny różnic w poziomie i tempie rozwoju gospodarczego)
 2. Kształtowanie się systemów osadniczych
2. Gospodarka przestrzenna jako narzędzie oddziaływania na przestrzeń (aspekt **normatywny** – „jak ma być?”)
 1. Gospodarowanie przestrzenią jako dobrem rzadkim (polityka przestrzenna)
 2. Zarządzanie relacją „człowiek (społeczeństwo)-gospodarka-przestrzeń (środowisko)”

Gospodarka przestrzenna w wymiarze normatywnym

J.J. Parysek, *Wprowadzenie do gospodarki przestrzennej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2006, s. 20

Multidyscyplinarne podejście do gospodarki przestrzennej

Źródło: R. Domański, *Gospodarka przestrzenna. Podstawy teoretyczne*, PWN, Warszawa 2006, s. 15

Pytania

1. Przedmiot zainteresowań gospodarki przestrzennej
2. Jak należy definiować przestrzeń?
3. Cechy przestrzeni
4. Omów (cztery) podstawowe przyczyny zróżnicowań przestrzennych gospodarki

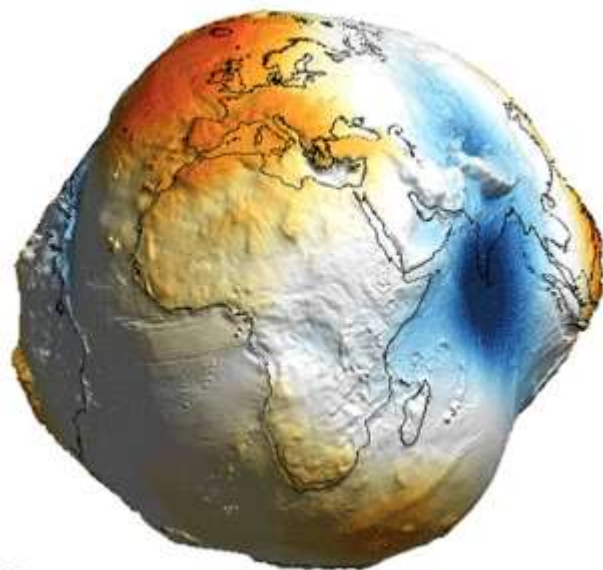
2. Modele i teorie w gospodarce przestrzennej

1. Przestrenny wymiar gospodarki
- 2. Modele i teorie w gospodarce przestrzennej**
3. Miasta i ich rola w gospodarce
4. Współczesne wyzwania gospodarki przestrzennej
5. Uwarunkowania instytucjonalne gospodarki przestrzennej

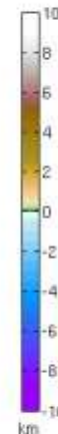
Modelowanie gospodarki przestrzennej

1. Modele są uproszczonymi obrazami rzeczywistości
2. Ponieważ rzeczywistość jest złożona, ekonomiści dążą do redukcji liczby zmiennych uwzględnianych w modelach po to, by zwrócić uwagę na **kluczowe** spośród licznych zależności między określonymi zjawiskami.
3. Przy opracowywaniu modeli ekonomiści przyjmują restrykcyjne założenia upraszczające (*ceteris paribus*)

Modelowanie przestrzeni

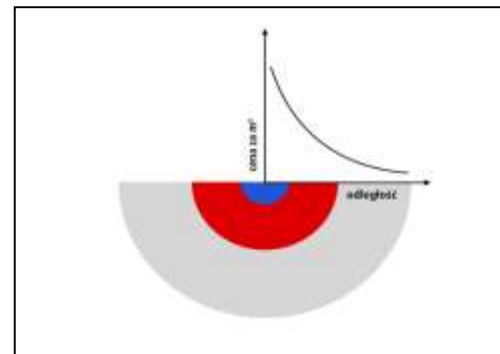
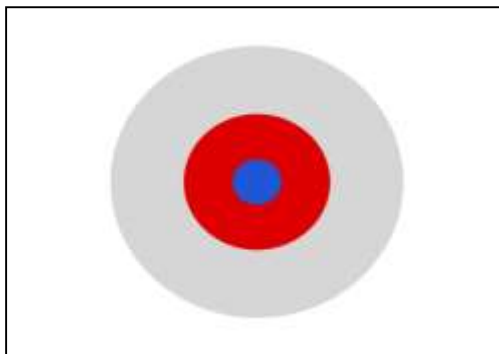
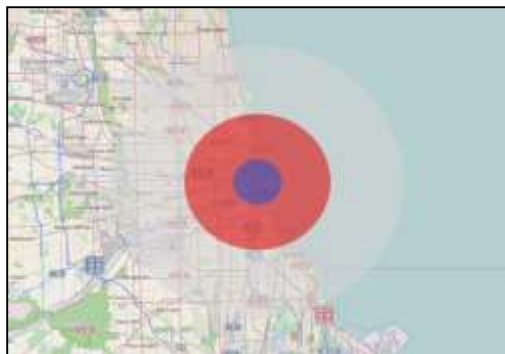

g1fb1n.com

Earth topography (ETOPO2_010arcmin)

Modelowanie przestrzeni

Modele renty gruntowej i budowlanej

Renta

1. Dochód lub korzyść wynikające z posiadania rzadkich zasobów (dochód nadzwyczajny)
2. Dochód przynoszony przez czynniki produkcji, które stanowią nadwyżkę ponad minimalne dochody niezbędne do tego, by czynnik oferowany był na sprzedaż
3. Renta – gdy niewielu ma to, co chce lub powinno mieć wielu

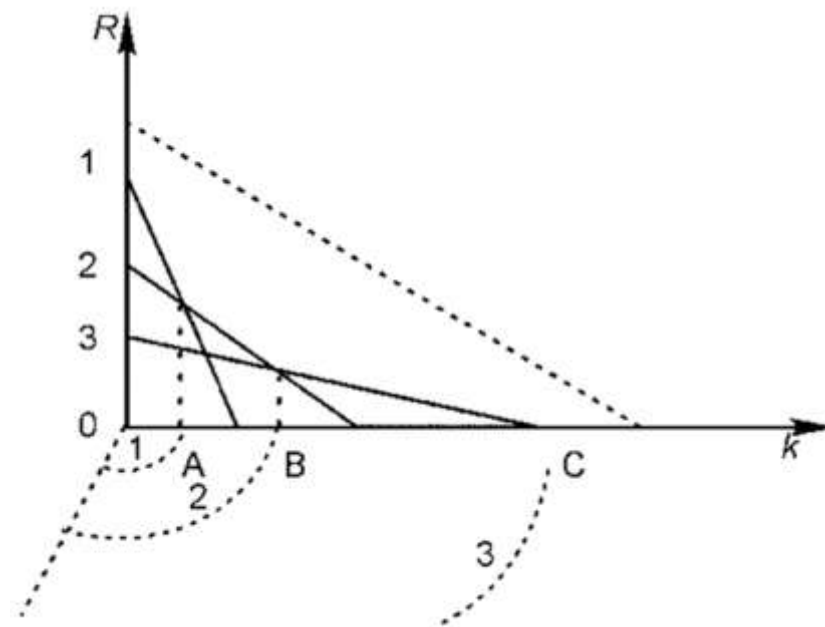
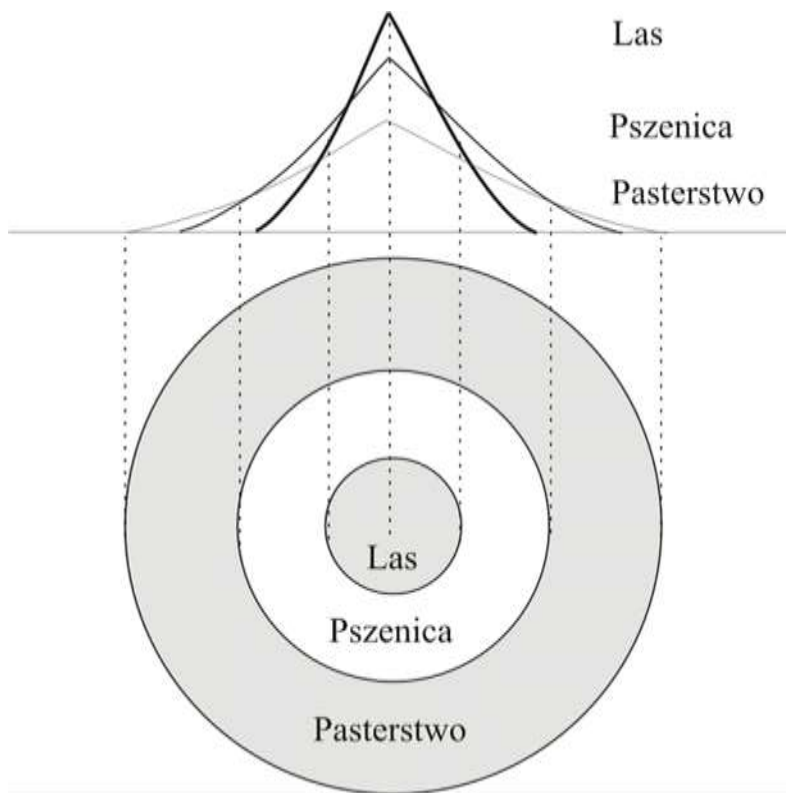
Renta różniczkowa (D. Ricardo)

Renta różniczkowa I – zależy od walorów przyrodniczych terenu, wpływających na urodzajność gruntu, a zatem na jego wydajność (składnik Ia);

a także od położenia terenu w stosunku do rynku zbytu – warunkujące wysokość kosztów transportu (składnik Ib);

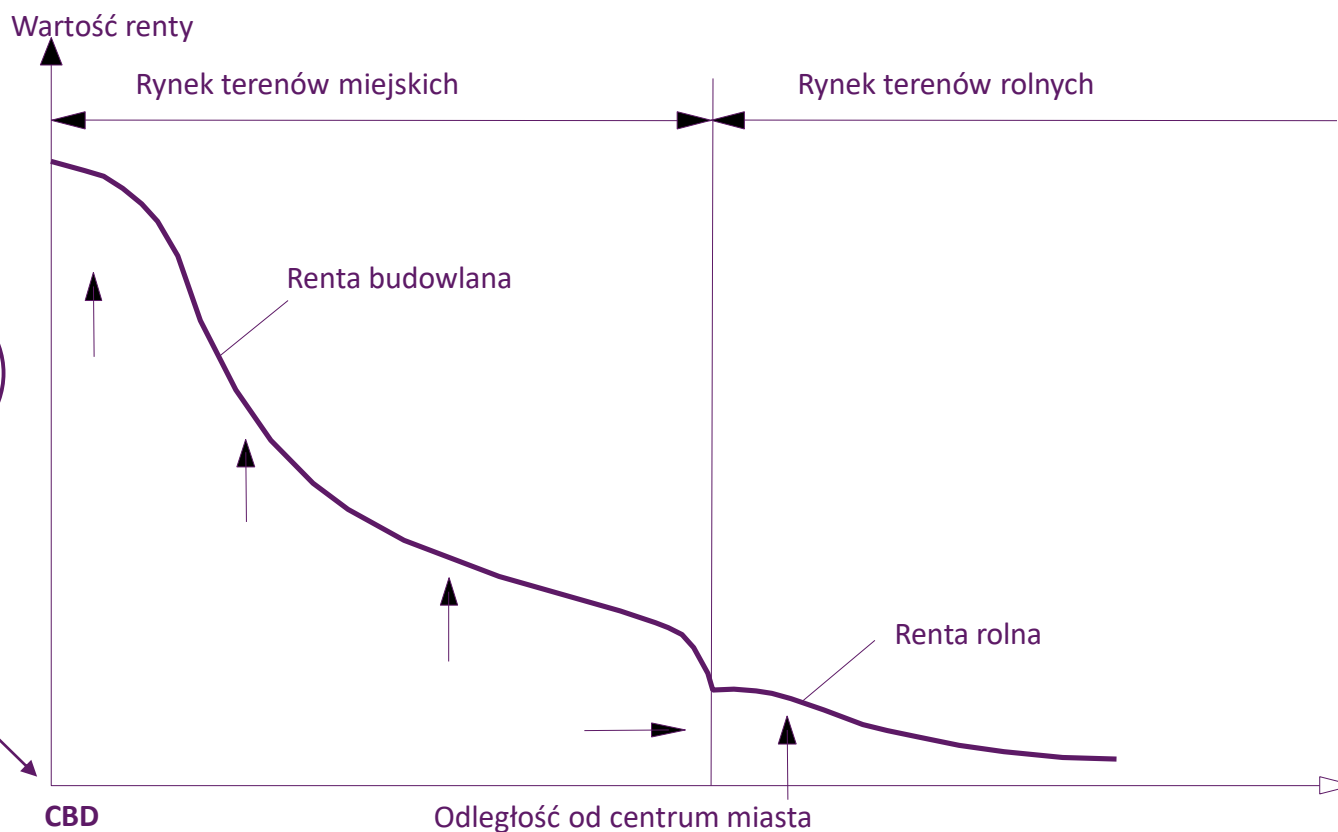
Renta różniczkowa II – stanowi rezultat poniesienia dodatkowych nakładów pracy i kapitału na jednostkę ziemi (nawożenie w rolnictwie, wyposażenie w infrastrukturę na terenach zurbanizowanych).

Strefy rolnicze J. H. Thünen (1826)

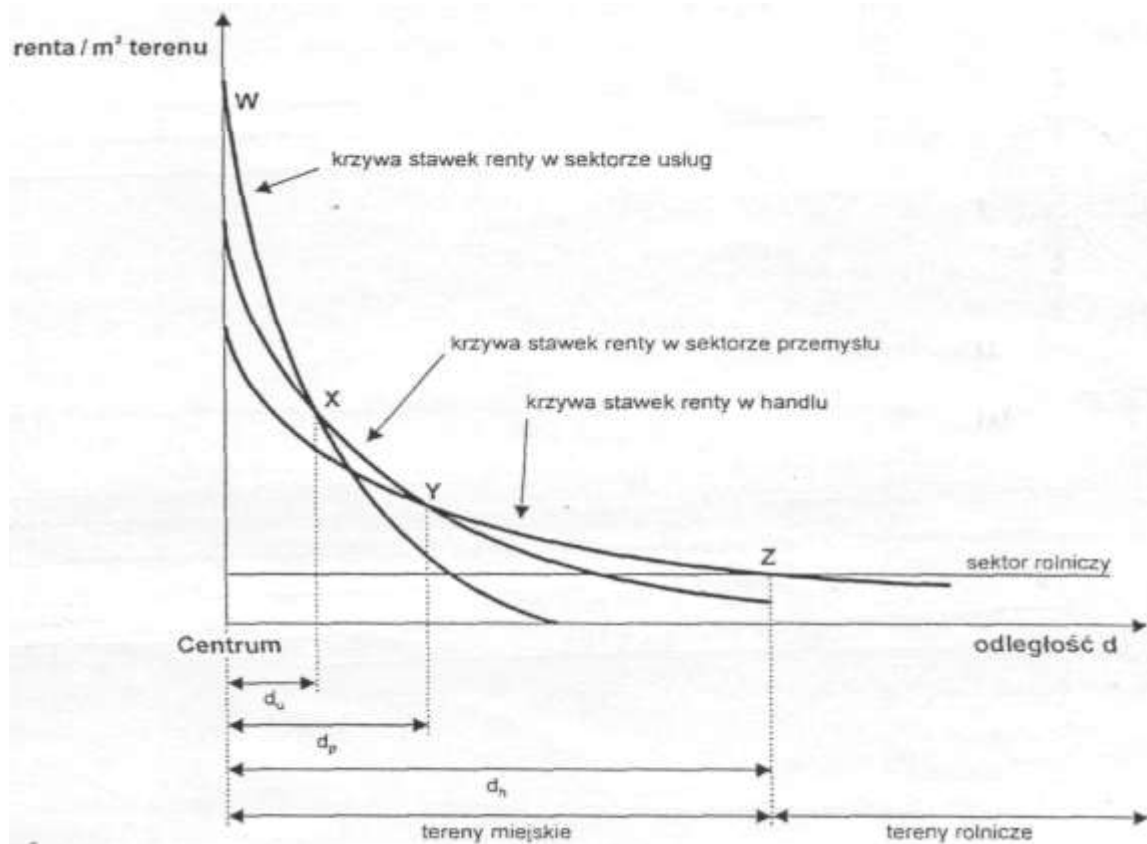
Renta budowlana a renta rolna

- koszty transportu – min.
- dostępność zasobów i wielkość popytu – max
- korzyści aglomeracji – max.

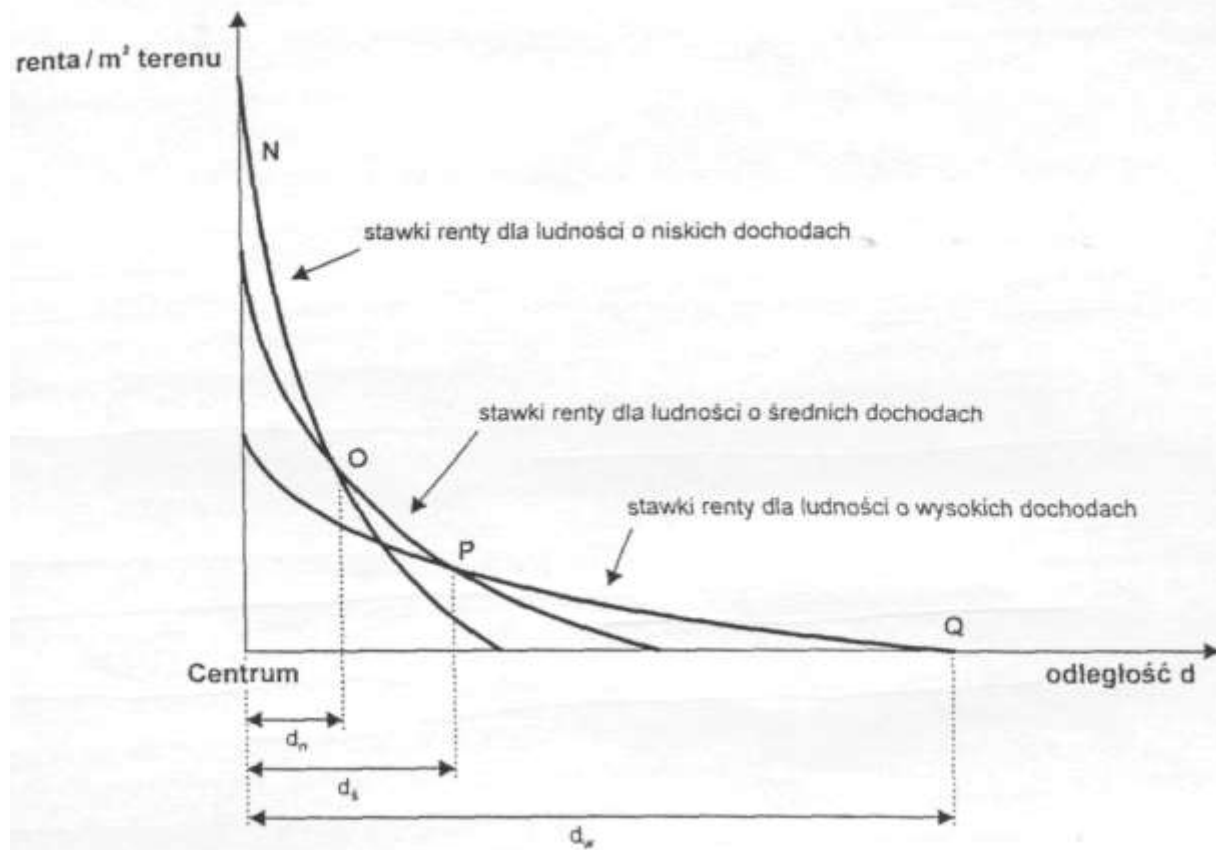
Regulski, J., *Ekonomika miasta*, PWE, Warszawa 1982, s. 90.

Renta miejska a alokacja gruntów dla różnych funkcji

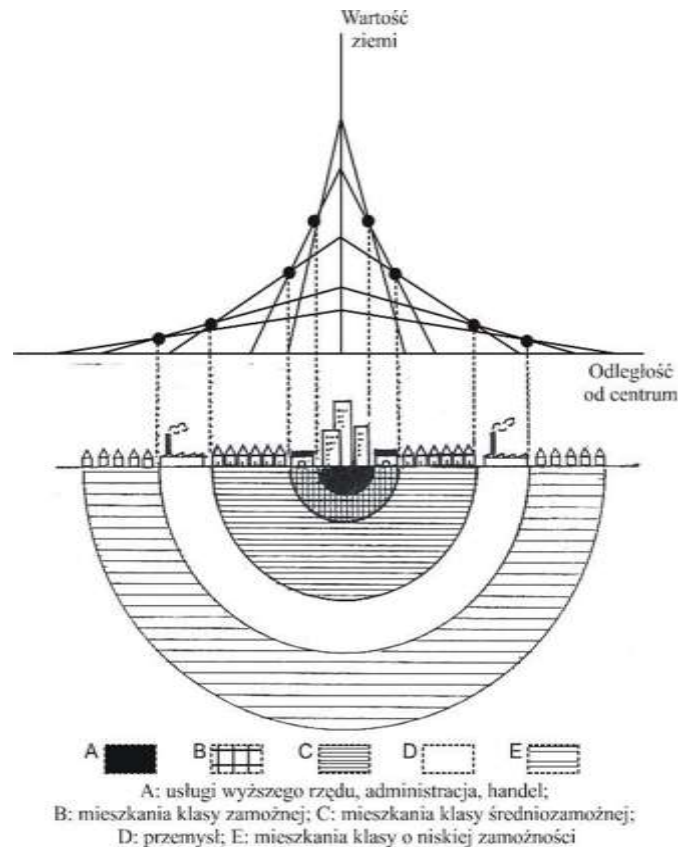
Ph. McCann, *Urban and Regional Economics*, Oxford University Press, 2001, s. 105.

Renta miejska a alokacja gruntów dla różnych funkcji

Ph. McCann, *Urban and Regional Economics*, Oxford University Press, 2001, s. 105.

Renta miejska a alokacja gruntów dla różnych funkcji

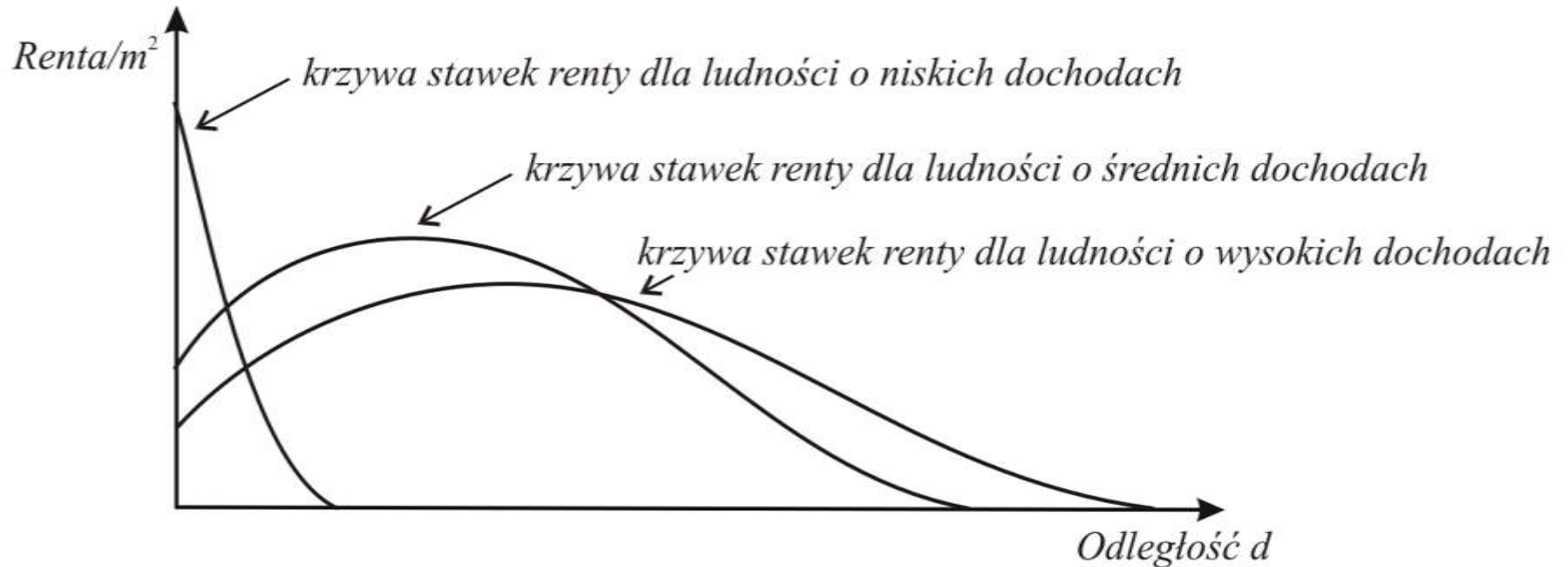

P. Claval, *Éléments de géographie économique*, Editions M.-Th. Genin Librairies Techniques, Paris 1976, s. 120.

Przyczyny „zakłóceń” modelu renty

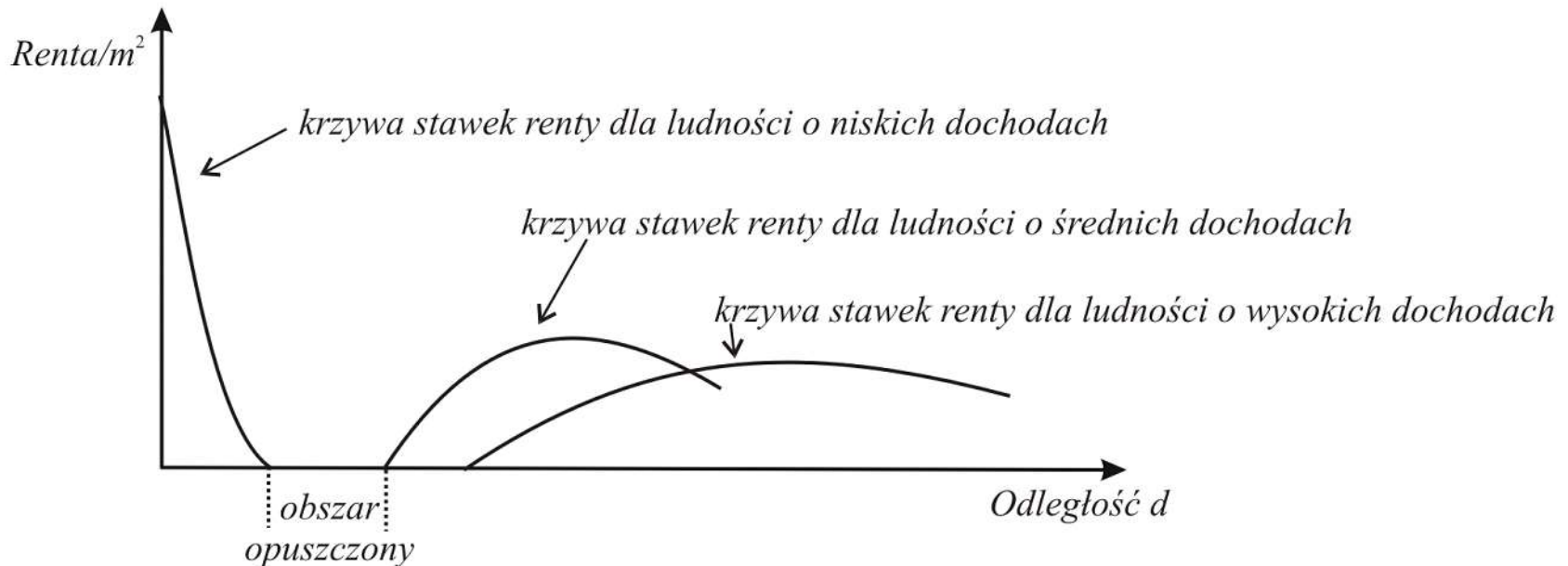
1. Zróżnicowanie terenu
2. Różni użytkownicy przestrzeni kierują się różnymi celami i oczekiwaniami w stosunku do wykorzystania gruntów (różne funkcje terenów)
3. Niedoskonały dostęp do informacji na rynku nieruchomości
4. Występowanie istotnych kosztów, innych niż koszty transportu (tzw. kosztów transakcyjnych)
 1. Koszty poszukiwania korzystnych lokalizacji,
 2. Koszty egzekwowania praw do nieruchomości (prawo własności, współwłasność, najem, użytkowanie, wierzytelności hipoteczne, zobowiązania wobec ubezpieczycieli, itp.);,
 3. Koszty utopione w sytuacji chęci zmiany lokalizacji,
5. Polityka przestrzenna, „ingerencja” sektora publicznego w zagospodarowanie

Zmiany stawek renty w mieście w sytuacji występowania zanieczyszczeń środowiska w centrum

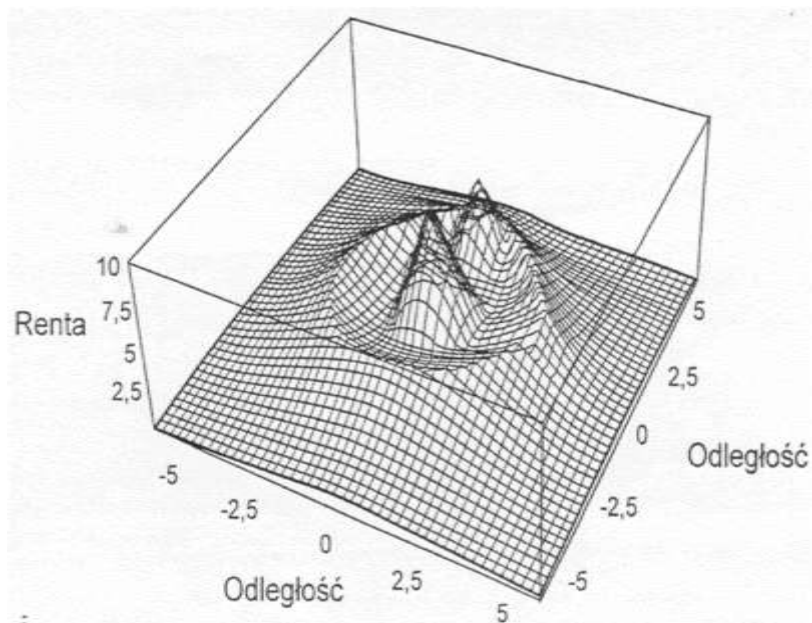
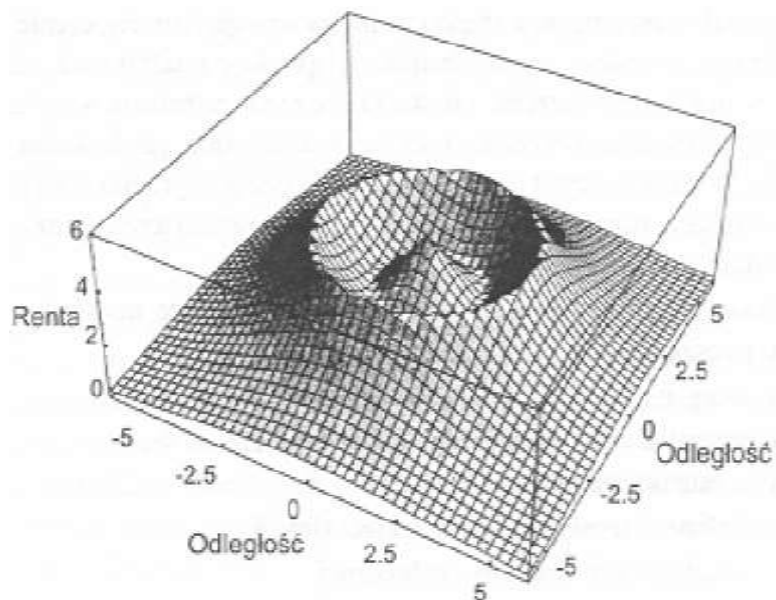
Ph. McCann, *Urban and Regional Economics*, Oxford University Press, 2001, s. 114.

Zmiany stawek renty w mieście w sytuacji izolowania się bardziej zamożnych grup mieszkańców od obszarów zdegradowanych (*derelict land*)

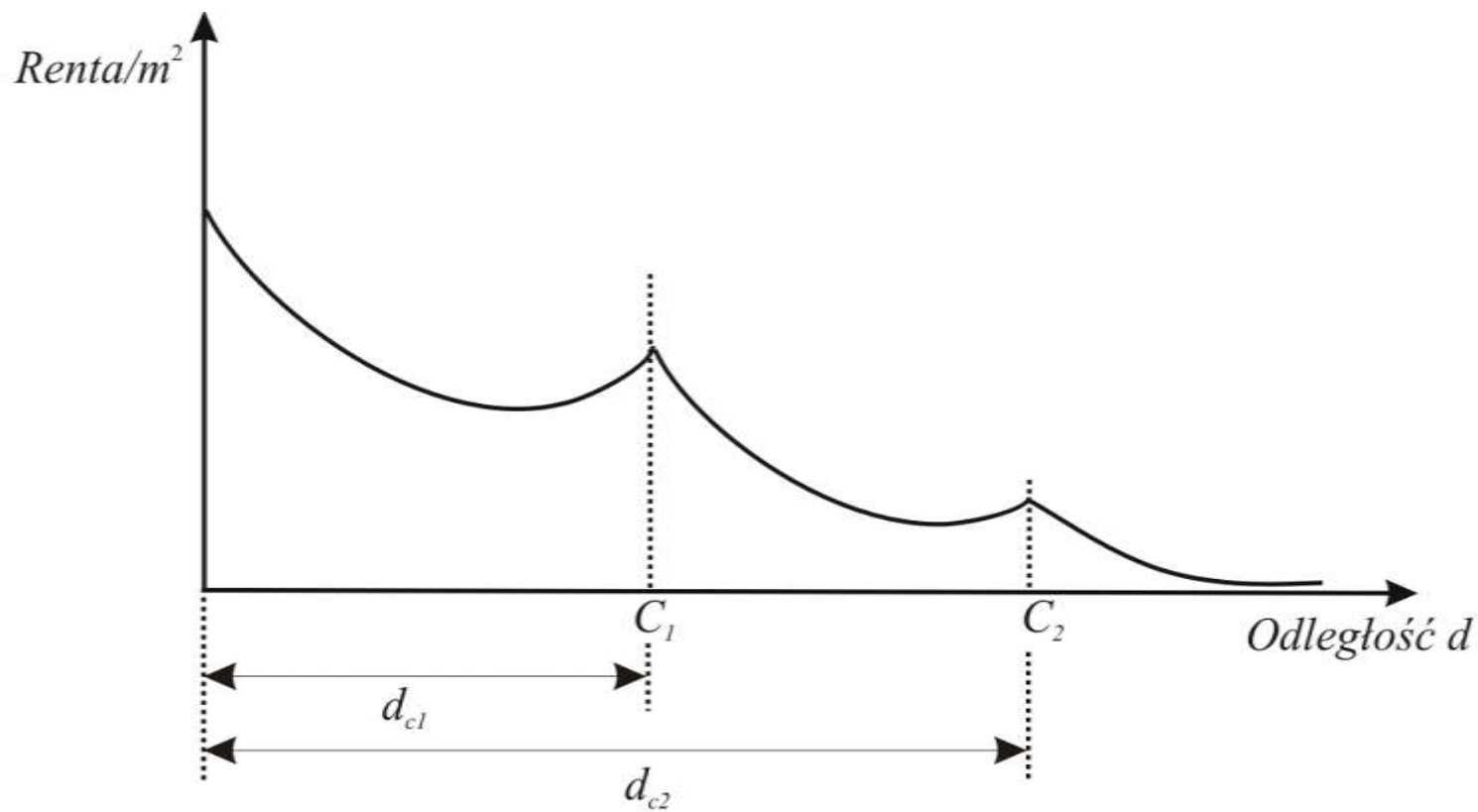
Ph. McCann, *Urban and Regional Economics*, Oxford University Press, 2001, s. 115.

Model renty w dla przedsiębiorstw przemysłowych/logistycznych, zainteresowanych dostępem do obwodnicy

J. Ślodziak, *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*, Uniwersytet Opolski, Opole 2001, s. 101.

Model renty w mieście wielośrodkowym

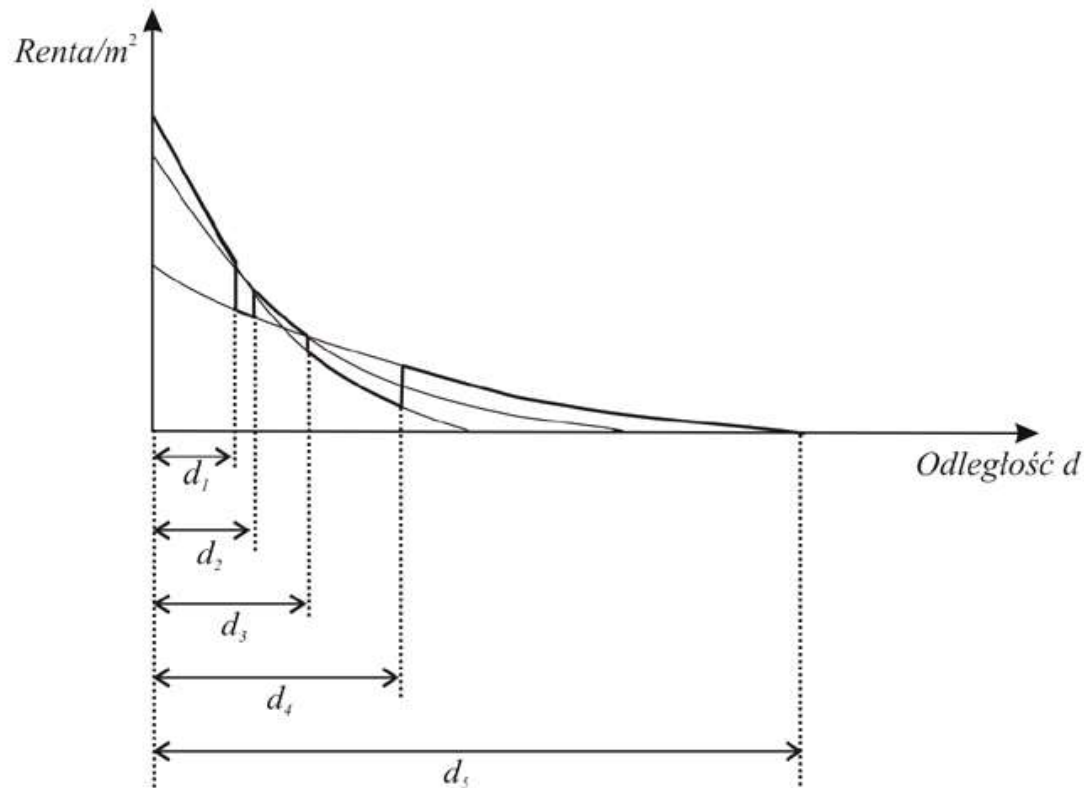

Ph. McCann, *Urban and Regional Economics*, Oxford University Press, 2001, s. 120.

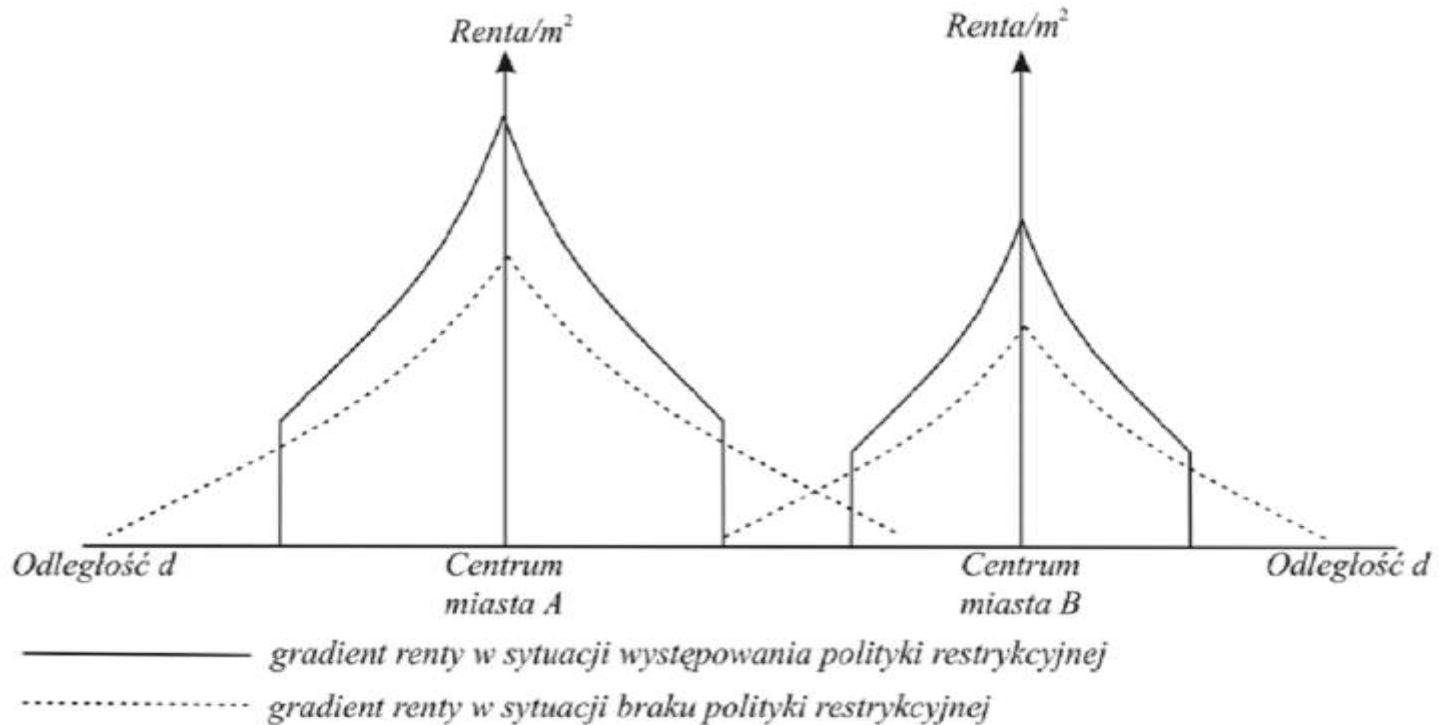
Krzywa renty dla przemysłu w sytuacji aktywnej polityki przestrzennej w mieście

(ograniczenia w lokalizacji działalności przemysłowej w centrum i w peryferyjnych
obszarach mieszkaniowych)

Ph. McCann, *Urban and Regional Economics*, Oxford University Press, 2001, s. 248.

Wpływ restrykcyjnej polityki przestrzennej na wartość renty

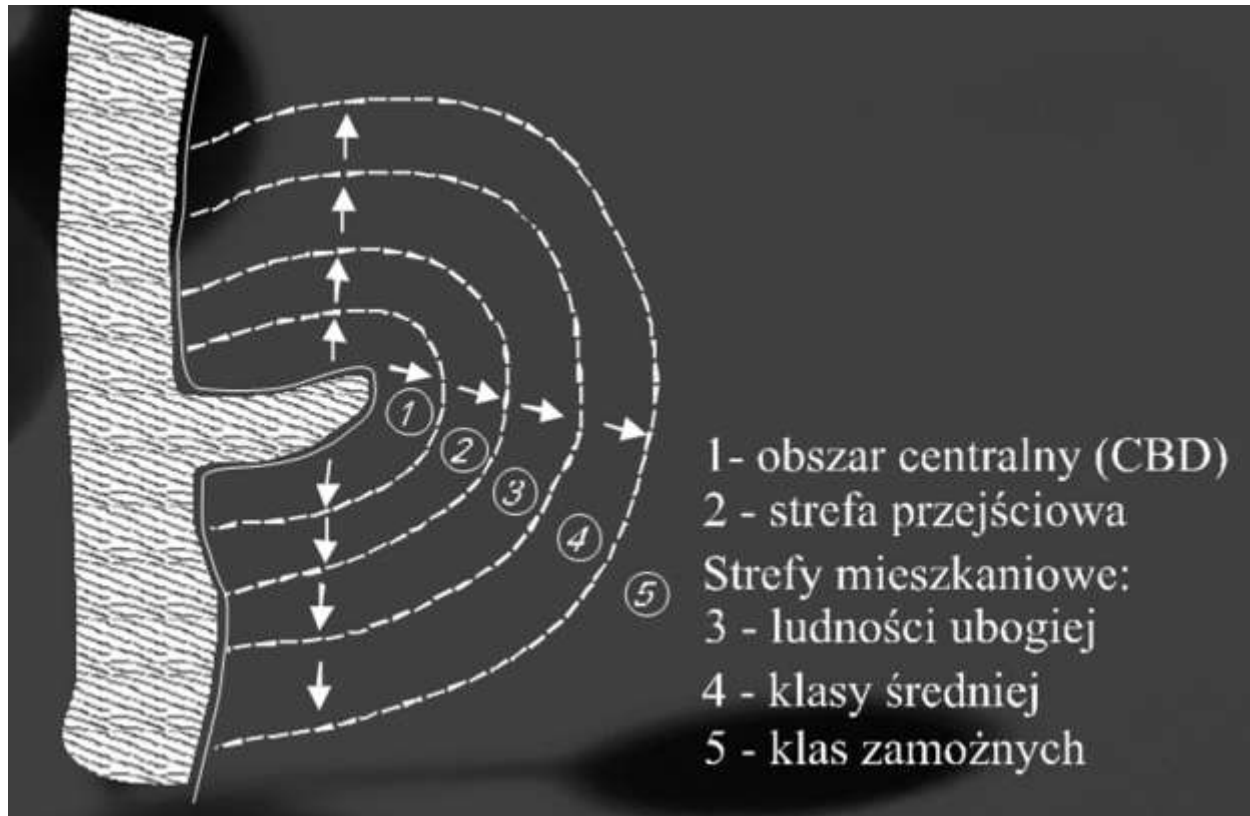

Ph. McCann, *Urban and Regional Economics*, Oxford University Press, 2001, s. 226.

Empiryczne vs. teoretyczne modele miast

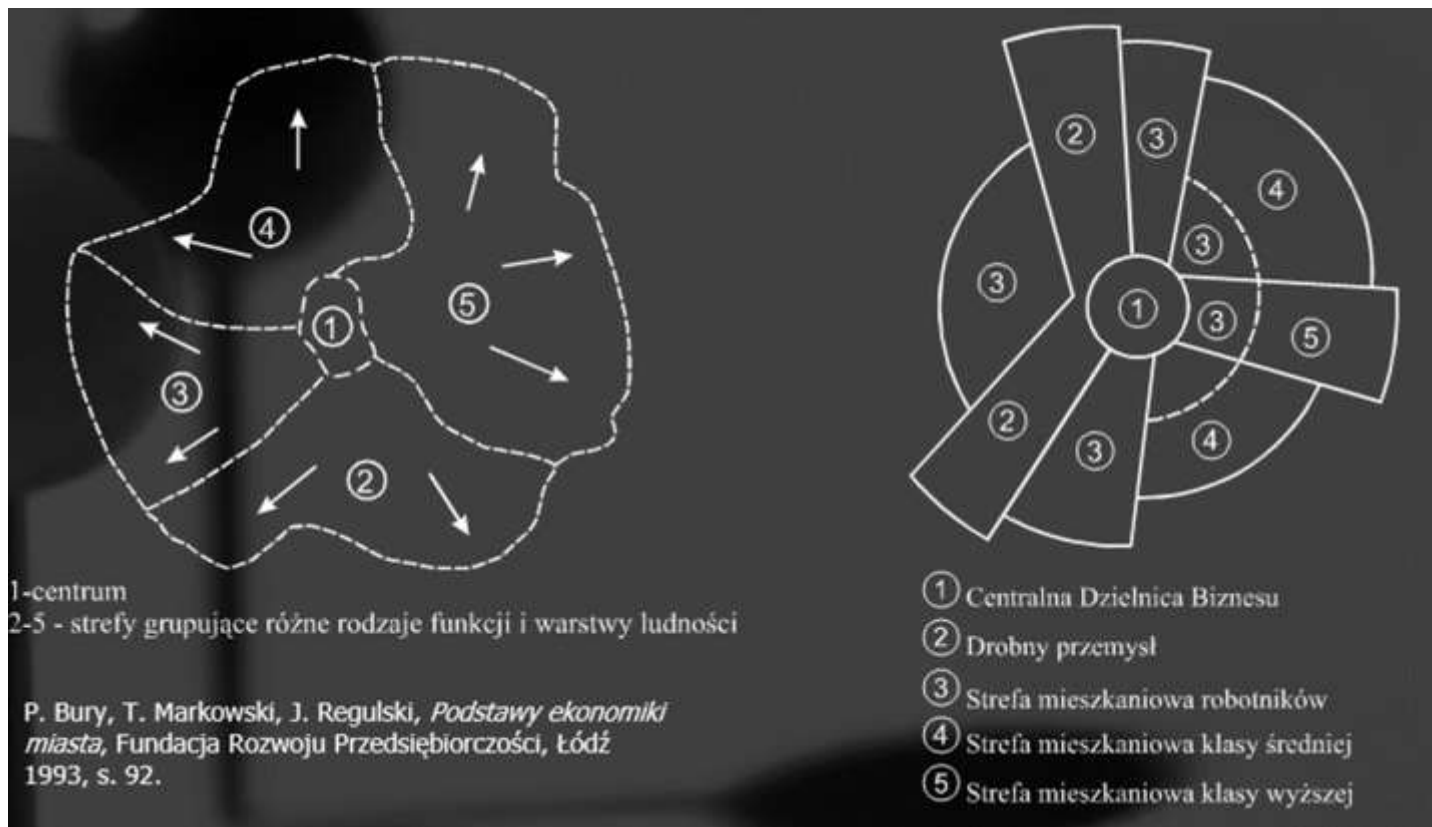
Modele miast	Teoretyczne	Empiryczne
Charakter	Normatywny	Pozytywny
Podejście	Dedukcyjne – rozważanie „jak powinno być”; budowanie modeli na podstawie założonych z góry przesłanek	Indukcyjne – pokazywanie „jak jest”; tworzenie uogólnień (modeli, teorii) na podstawie doświadczeń i obserwacji zdarzeń
Typowe dla środowisk	Urbanistów, architektów	Geografów, ekonomistów i socjologów
Przykłady	<ul style="list-style-type: none"> – Miasta-ogrody E. Howarda – <i>Une Ville Contemporaine</i> Le Corbusiera (modernizm) – Miasto przemysłowe T. Garniera (Karta Ateńska) 	<ul style="list-style-type: none"> – Model koncentryczny E. W. Burgessa – Model sektorowy H. Hoyta – Model wielośrodkowy C. Harrisa i E. L. Ullmana

Model koncentryczny E. W. Burgessa (1925)

P. Bury, T. Markowski, J. Regulski, *Podstawy ekonomii miasta*, Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości, Łódź 1993, s. 91.

Model sektorowy H. Hoyta (1939)

E. Szafrąńska, *Geografia społeczna miast. Struktury społeczno-przestrzenne*; [w:] red. S. Liszewski, *Geografia urbanistyczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008, s. 129.

Model wielośrodkowy (C. Harrisa i E. L. Ullmana 1945)

E. Szafrąska, *Geografia społeczna miast. Struktury społeczno-przestrzenne*; [w:] red. S. Liszewski, *Geografia urbanistyczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008, s. 129.

Pytania

1. Przyczyny tworzenia modeli w gospodarce przestrzennej
2. Co aktualnego pozostało do dziś z koncepcji J. H. Thünera?
3. Przyczyny „zakłóceń” tradycyjnego modelu renty
4. Mechanizm renty gruntowej i budowlanej a wartość i funkcje przestrzeni
5. Empiryczne vs. teoretyczne modele miast

Lokalizacja przemysłu

Czynniki lokalizacji – ściśle określone korzyści ekonomiczne występujące wówczas, gdy działalność gospodarcza jest zlokalizowana w określonym punkcie lub obszarze. Korzyści te są rozumiane i mogą być mierzone jako oszczędności na kosztach produkcji.

Podstawowe czynniki lokalizacji:

1. Czynniki transportu (koszty transportu)
2. Czynniki pracy (koszty siły roboczej)
3. Czynniki aglomeracji (korzyści aglomeracji)

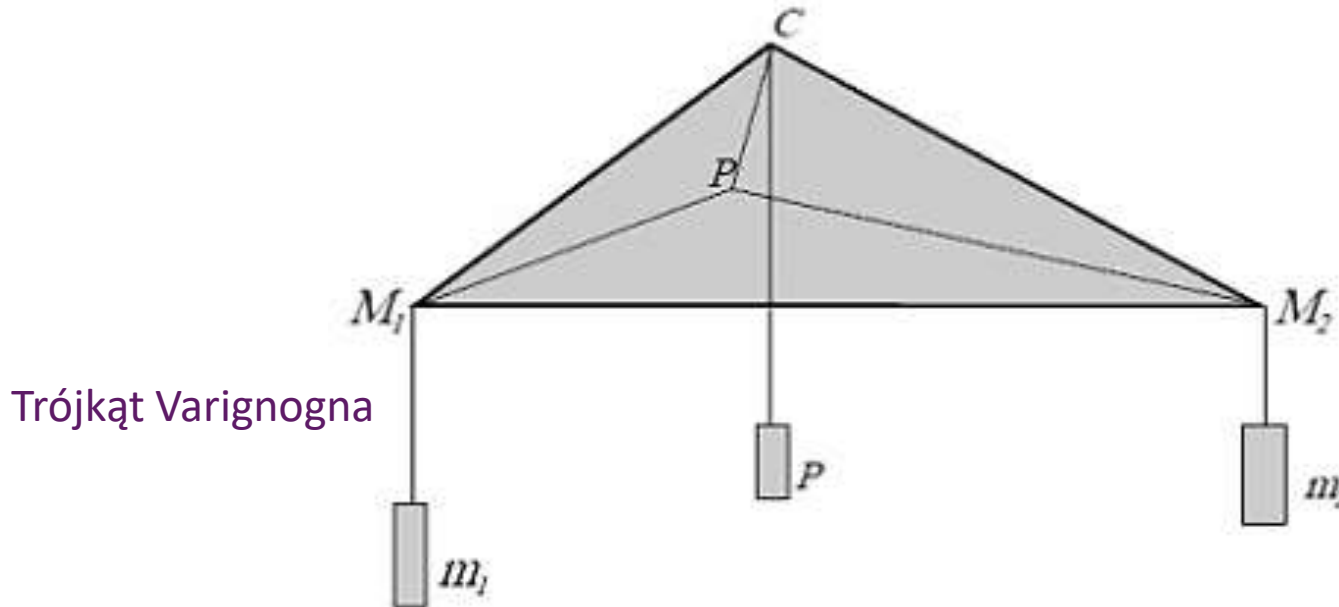
Lokalizacja przemysłu

W. Launhardt (1882), A. Weber (1909)

C – ośrodek konsumpcji (rynek zbytu)

M1, M2 – źródła zaopatrzenia w surowce

Waga = waga ładunków * jednostkowe koszty transportu (np. tonokilometr)

Efekty zewnętrzne (*externalities*)

Skutki działań pojedynczych podmiotów, które wpływają na poziom użyteczności pozostałych jednostek gospodarujących, niemających bezpośredniego wpływu na siłę i kierunek tych oddziaływań.

Charakter oddziaływań

- Pieniężne efekty zewnętrzne
- Technologiczne efekty zewnętrzne (*spillovers*)

Użyteczność dla odbiorców

- Korzyści zewnętrzne
- Niekorzyści zewnętrzne

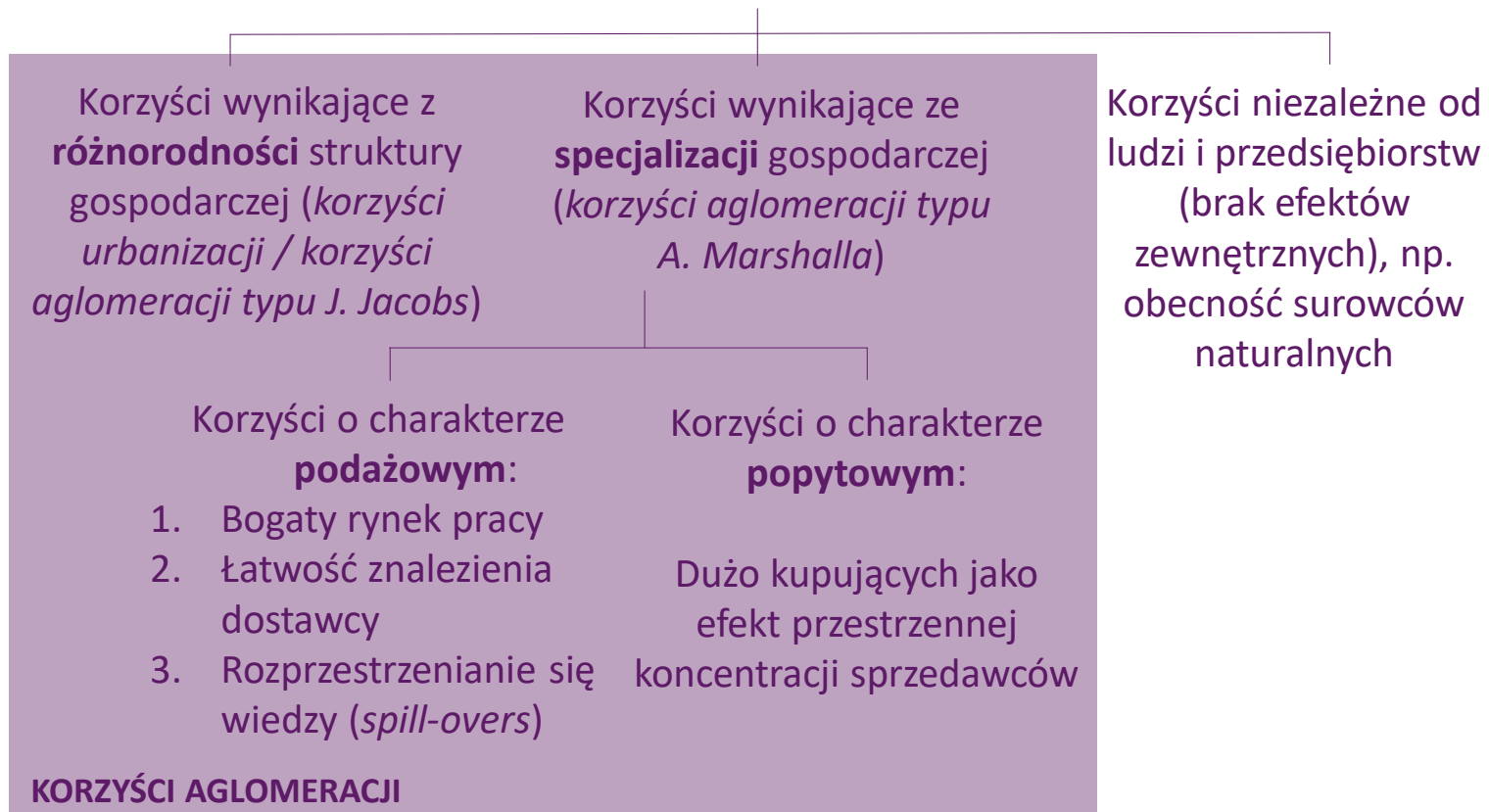
Charakter relacji

- Efekty producent-producent
- Efekty producent-konsument
- Efekty konsument-producent
- Efekty konsument-konsument (efekty sąsiedztwa)

Źródło: Scitovsky T. (1954). *Two concepts of external economies*. „Journal of Political Economy” no. 2, pp. 443-451; Jewtuchowicz A. (1987). *Efekty zewnętrzne w procesach urbanizacji i uprzemysłowienia*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Korzyści aglomeracji

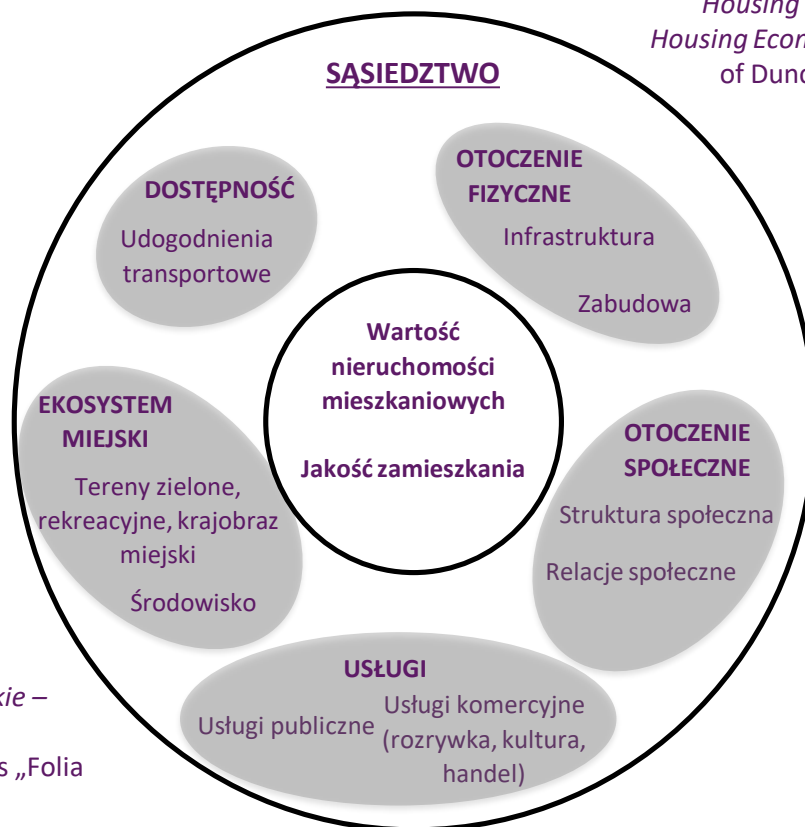
Koncentracja działalności gospodarczej

Efekty sąsiedztwa i udogodnienia miejskie

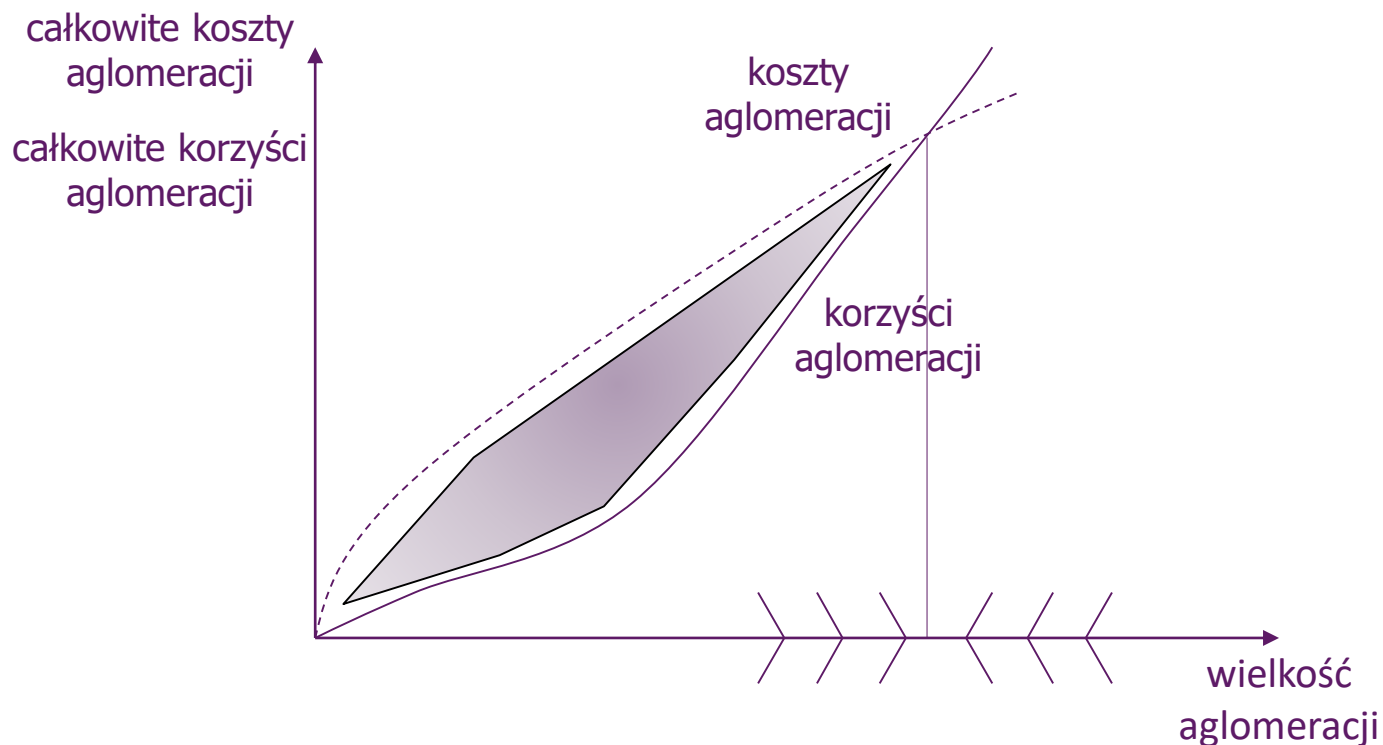
Cechy przestrzeni o charakterze materialnym i niematerialnym, składające się na udogodnienia miejskie (*urban amenities*)

Galster G.C. (2003), *Neighbourhood Dynamics and Housing Markets*, [w:] T. O'Sullivan, K. Gibb (eds.), *Housing Economics and Public Policy. Essays in Honour of Duncan MacLennan*, Blackwell Science, Oxford

Sokołowicz M.E. (2017). *Udogodnienia miejskie – element publicznego wymiaru zasobów mieszkaniowych*. Acta Universitatis Lodzensis „Folia Oeconomica”. vol. 6(332), ss. 125-143

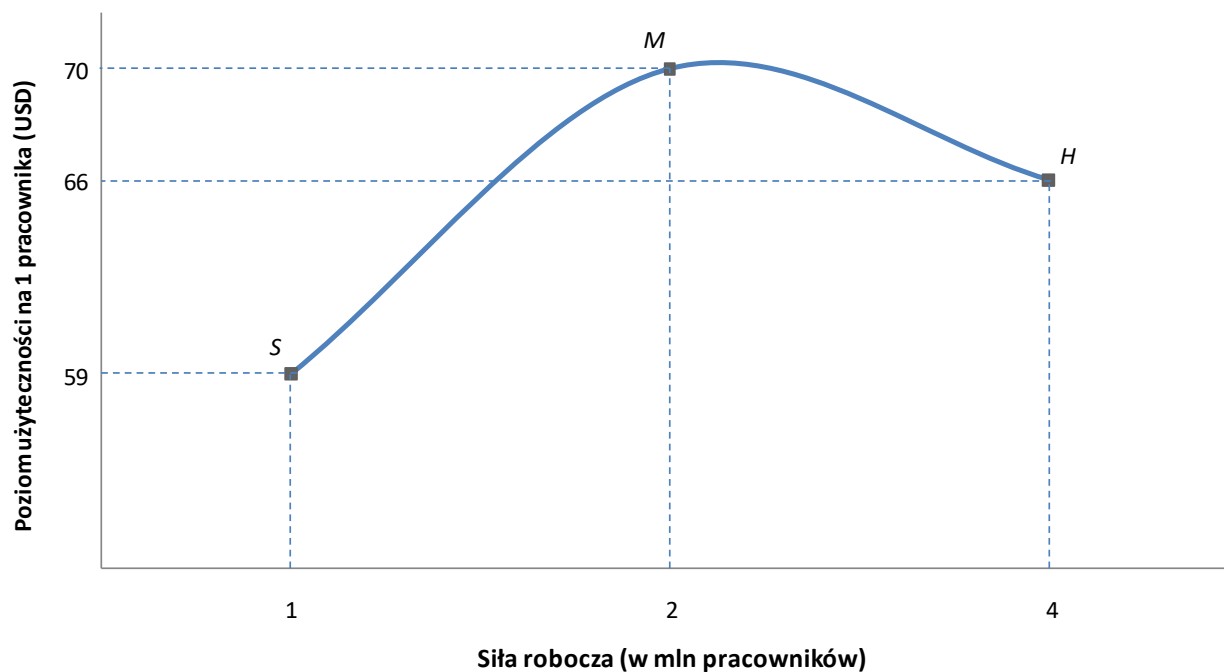
Bilans korzyści aglomeracji i niekorzyści aglomeracji

H. Knödler, U. Alberthausen, *Glocalisation, Foreign Direct Investment and Regional Development Perspectives: Empirical Results for West German Regions*, HWWA Discussion Paper no. 117, Hamburg, 2001.

Bilans korzyści aglomeracji i niekorzyści aglomeracji

Siła robocza (w milionach pracowników)	Stawka wynagrodzenia w USD	Dochód z pracy w USD	Koszty dojazdów do pracy w USD	Poziom użyteczności w USD
1	8	64	5	59
2	10	80	10	70
4	11	88	22	66

A. O'Sullivan, *Urban Economics*, McGraw Hill-Irwin, New York 2007, s. 56-57

Czynniki lokalizacji

A. Weber:

1. Koszty transportu
2. Koszty pracy
3. Korzyści / niekorzyści aglomeracji

← OPÓR PRZESTRZENI

← KONWERGENCJA / DYWERGENCJA
/ POLARYZACJA

Pośrednio z koncepcji A. Webera dodatkowo:

4. Dostęp do surowców i rynków zbytu

Kolejne koncepcje gospodarki przestrzennej:

5. Dostęp do energii
6. Czynniki polityczne i strategiczne
7. Czynniki środowiskowe
8. Wizerunek miejsca, jakość życia i pracy
– tzw. miękkie czynniki lokalizacji.

← SUROWCE, KOMPONENTY DO
PRODUKCJI, ENERGIA

← POLITYKA PRZESTRZENNA

← MARKETING TERYTORIALNY

Pytania

1. Czego dotyczyła teoria lokalizacji A. Webera?
2. Jakie wg teorii W. Launhardta / A. Webera są główne czynniki lokalizacji działalności gospodarczej?
3. Jakie można wyróżnić typy korzyści aglomeracji?

Jak zdobywać rynki konkurencyjne?

Model „długiej ulicy” / model „sprzedawcy lodów” Harolda Hotellinga

Założenia:

1. Towar jednorodny, rynek doskonale konkurencyjny
2. Klienci rozmieszczeni są równomiernie (wzdłuż ulicy, wzdłuż plaży)
3. Istnieje dwóch sprzedawców
4. Klienci i sprzedawcy minimalizują odległość dotarcia do siebie

H. Hotelling, Stability in Competition, „Economic Journal”, Vol.39 No. 153, 1929, ss. 41–57.

Jak zdobywać rynki konkurencyjne?

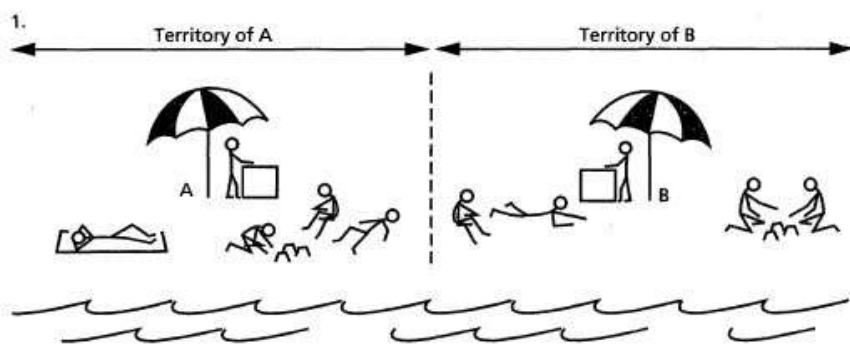
Model „długiej ulicy” / model „sprzedawcy lodów” Harolda Hotellinga

Możliwe strategie sprzedaży:

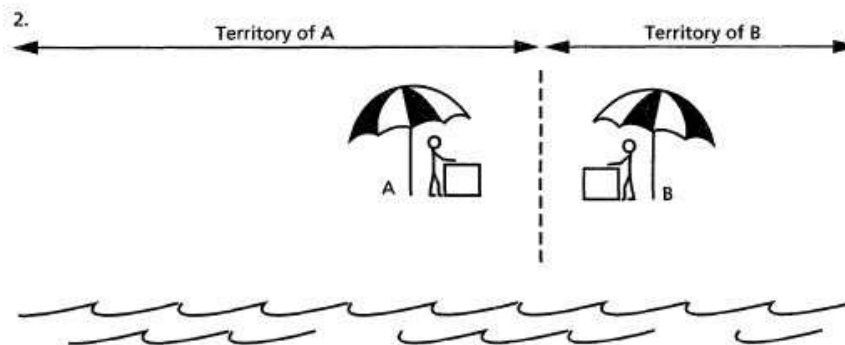
- Z punktu widzenia sprzedawców – właściciele nie zaryzykują utraty klienteli na rzecz konkurencji i postawią swe punkty pośrodku ulicy obok siebie, przyciągając połowę klientów każdy (prawo Hotellinga)
- Z punktu widzenia kupujących – gdyby każdy ze sprzedawców ustawił swój sklep pośrodku jednej z połówek ulicy (w $1/4$ i $3/4$ odpowiednio), to nadal osiągałby te same zyski (przyciągając połowę klientów), jednak koszt społeczny byłby niższy (poprzez zmniejszenie odległości do najbliższego sklepu).

H. Hotelling, Stability in Competition, „Economic Journal”, Vol.39 No. 153, 1929, ss. 41–57.

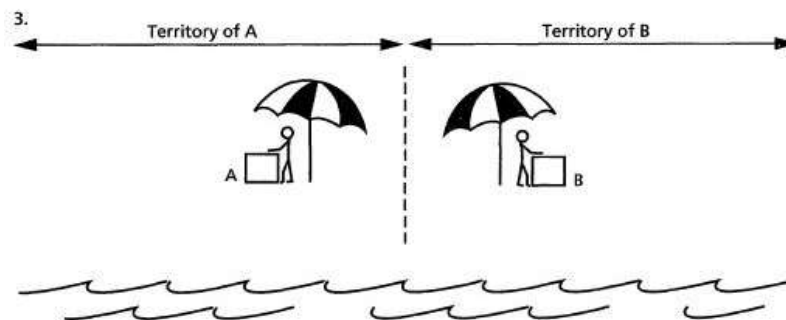
Wzajemna zależność lokalizacyjna

First pattern of market share

Second pattern of market share

Final pattern of market share

H. Hotelling, Stability in Competition, „Economic Journal”, Vol.39 No. 153, 1929, ss. 41–57.

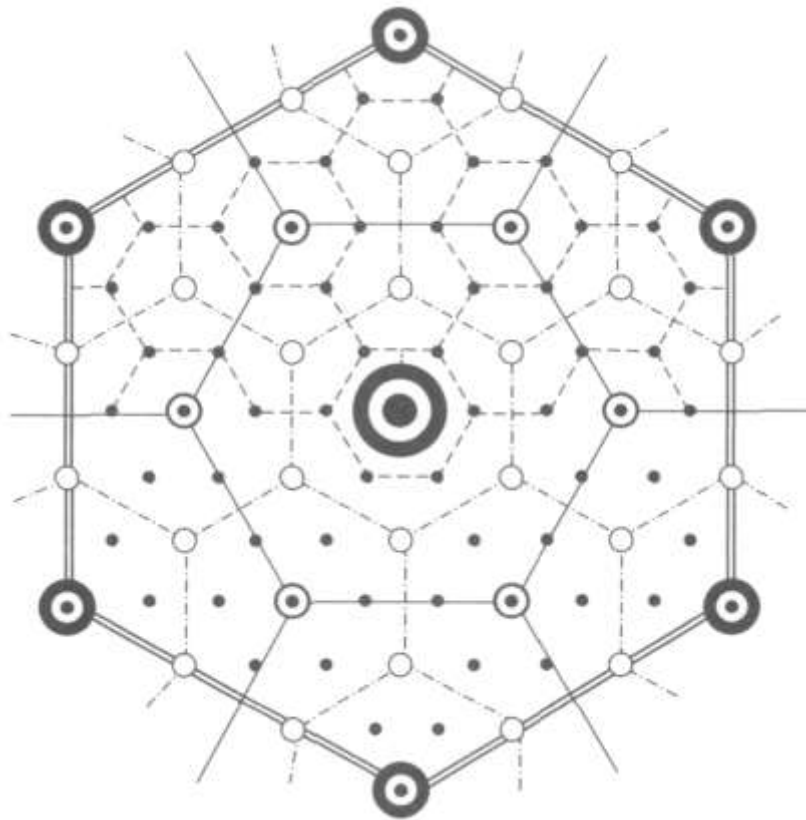

Pytania

1. Czego dotyczyła teoria lokalizacji H. Hotellinga?
2. Gdzie i z jakich powodów następuje lokalizacja sprzedawców w modelu H. Hotellinga?
3. Wyjaśnij pojęcie wzajemnej zależności lokalizacyjnej

Lokalizacja usług a system osadniczy W. Christaller (1933)

W. Christaller, *Ośrodki centralne w Południowych Niemczech*, Przegląd Zagranicznej Literatury Geograficznej, z. 1, 1963, s. 66.

Dlaczego heksagon?

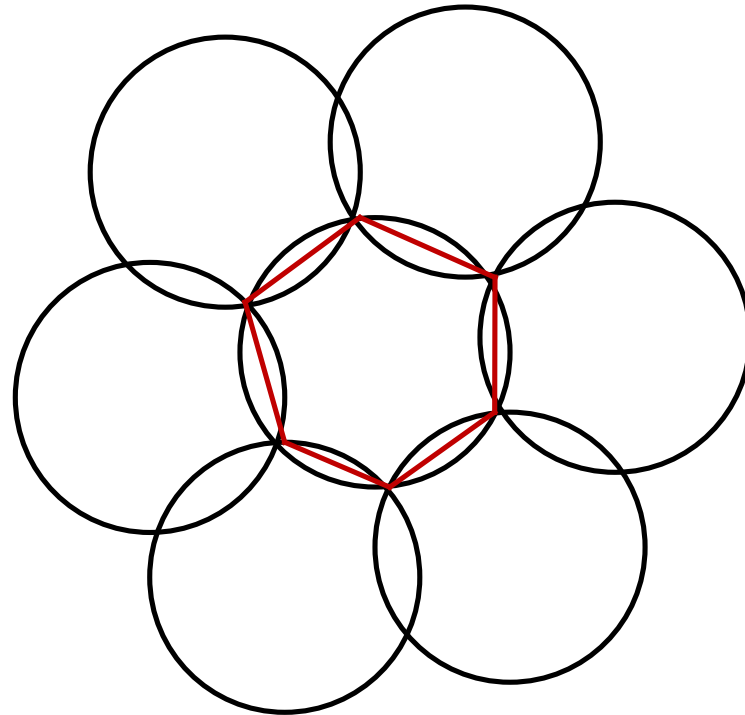
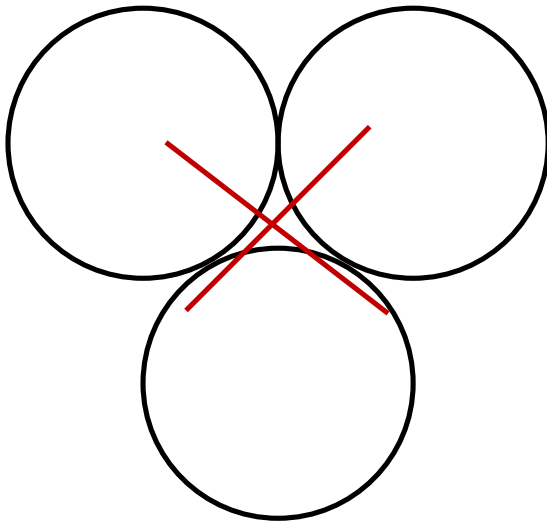
Założenia:

1. Nie mogą występować obszary „luki rynkowej”, tj. nie obsługiwane przez przedsiębiorstwa
2. Obszary rynkowe w warunkach równowagi nie mogą się przecinać (warunku tego **nie spełniają**: okrąg, pięciokąt, ośmiokąt, natomiast **spełniają** go: sześciokąt, kwadrat, trójkąt)
3. Wielkość obszaru zasięgu rynku zbytu musi być równa „progowej” wielkości tego rynku, tj. takiej, którą jest w stanie obsłużyć pojedyncze przedsiębiorstwo, minimalizując koszty dotarcia do ośrodka centralnego.

Warunek ten spełniają jedynie sześciokąt – porównując trzy figury geometryczne o tym samym polu powierzchni, tj. sześciokąt, trójkąt oraz kwadrat, w przypadku sześciokąta, odległość konieczna do pokonania z najdalej oddalonego narożnika jest 32% krótsza niż w przypadku trójkąta oraz 13% krótsza niż w przypadku kwadratu.

M. E. Edwards, *Regional and Urban Economics and Economic Development*, Auerbach Publications Taylor & Francis Group, Boca Raton-New York 2007, s. 54-55

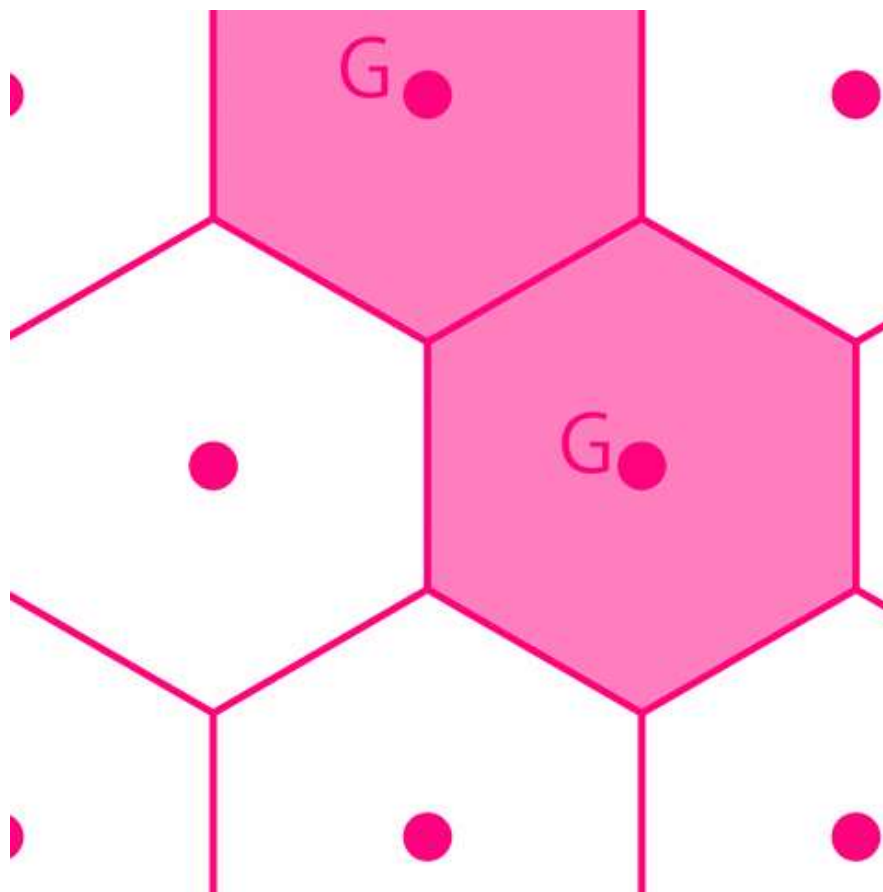
Dlaczego heksagon? (cd)

M. E. Edwards, *Regional and Urban Economics and Economic Development*, Auerbach Publications Taylor & Francis Group, Boca Raton-New York 2007, s. 53-55

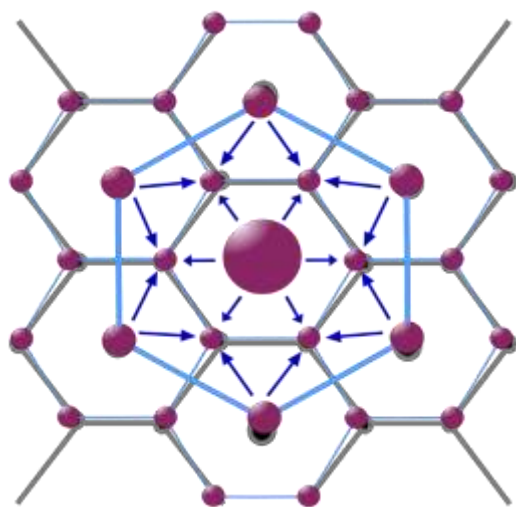

Występują różne dobra a zatem i różne rozmiary rynków

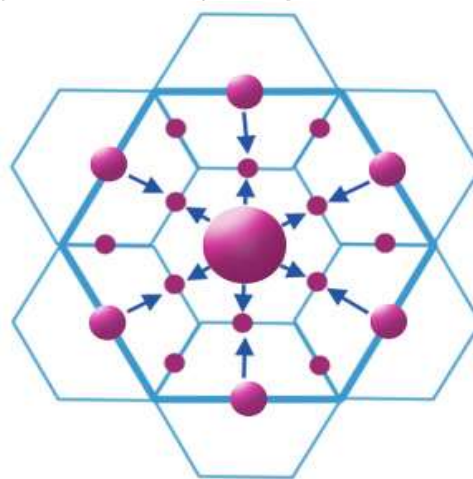

Źródło: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Christaller%27s_central_place_theory_animation.gif, 29.10.2019

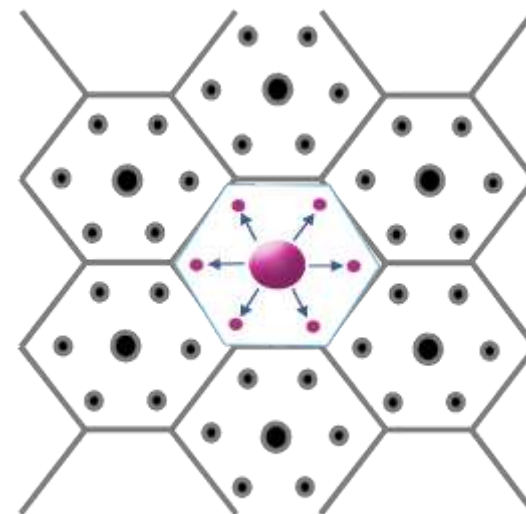
Zasady determinujące kształt systemu osadniczego

System oparty na zasadzie
rynkowej (K=3)

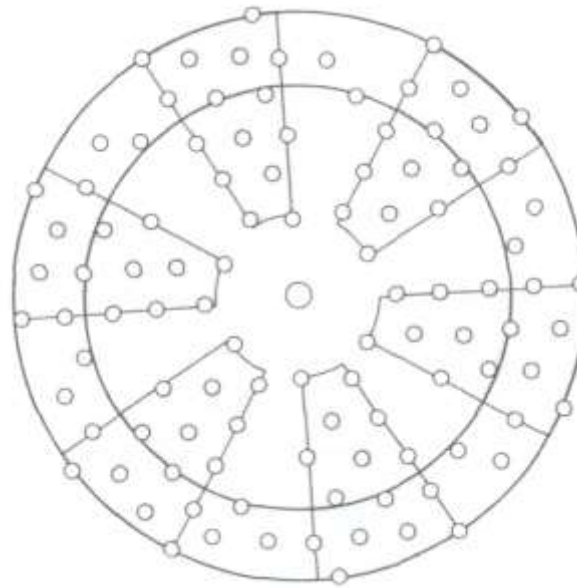
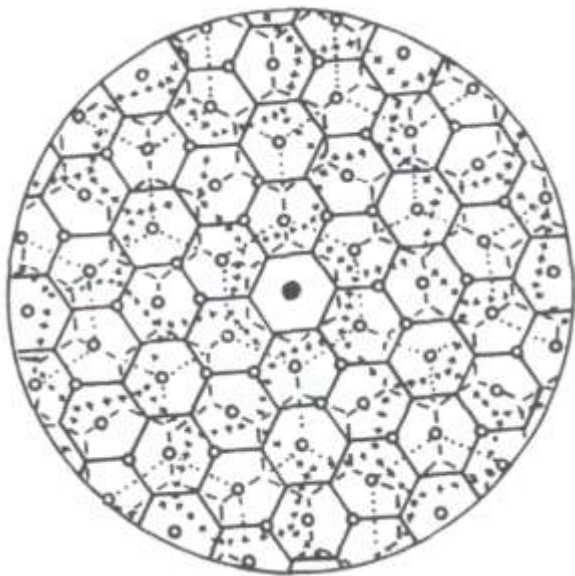

System oparty na zasadzie
komunikacyjnej (K=4)

System oparty na zasadzie
administracyjnej (K=7)

Ogólna teoria gospodarki przestrzennej A. Lösch (1933)

Przestrzenny układ gospodarczy będzie rezultatem wzajemnego oddziaływania: korzyści skali i aglomeracji oraz kosztów transportu (będących rosnącą funkcją odległości rynków zbytu od miejsca produkcji).

Właściwości:

- największa liczba lokalizacji zbiega się w tych samych punktach (czyli najlepiej spełnione są jednocześnie obydwa warunki, tj. o dostępie do rynków umożliwiającym maksymalizację zysków oraz o minimalizacji całkowitych kosztów transportu);
- największa liczba zakupów może być dokonywana na miejscu;
- suma odległości między lokalizacjami jest najmniejsza (zarówno przewozy, jak i długość linii transportowych sprowadzone są do minimum).

R. Domański, *Gospodarka przestrzenna. Podstawy teoretyczne*, PWN, Warszawa 2006, s. 166; na podstawie: Lösch A., *Gospodarka przestrzenna*, PWE, Warszawa 1961, s. 136.

W. Christaller vs. A. Lösch

Christaller	Lösch
<ol style="list-style-type: none"> 1. Podejście „od góry do dołu” 2. Lepiej wyjaśnia system osadniczy typu „amerykańskiego” (rozwój „w głąb lądu) 3. Dotyczy przede wszystkim lokalizacji handlu i usług 4. Łatwiejszy do zastosowania w planowaniu 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podejście „od dołu do góry” 2. Lepiej wyjaśnia system osadniczy typu europejskiego, w którym gęściej i bardziej równomiernie rozmieszczona jest działalność rolnicza 3. Rozszerza analizę o małą działalność przemysłową 4. Jest bardziej „poprawny” teoretycznie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Podobna metoda analityczna (heksagon) 2. Oparcie analizy na pojęciach zasięgu rynku i hierarchii ośrodków centralnych 	

Ogólna teoria gospodarki przestrzennej A. Lösch (1933)

Silne strony teorii	Słabe strony teorii
<ol style="list-style-type: none">1. Uwzględnia większą różnorodność niż podejście Christallera2. Zakłada kombinację logiki rynkowej, transportowej i administracyjnej3. Stara się „pogodzić” dwie przeciwstawne siły (dążenie do zakupów lokalnie i korzyści aglomeracji)4. Wyjaśnia częściowo pojawianie się obszarów wyspecjalizowanej produkcji	<ol style="list-style-type: none">1. Założenie „jednorodnej równiny”2. Większy poziom skomplikowania i abstrakcji3. Bardzo silny nacisk na popyt, przy osłabieniu znaczenia kosztów dostępu do surowców (por. A. Weber)4. Nie uwzględnia współzależności lokalizacyjnych

Nowa Geografia Ekonomiczna

P. Krugman (1991)

Na skutek działania:

- wzrastających przychodów (ang. *increasing returns*)
- korzyści aglomeracji (ang. *agglomeration economies*),

producenci (poprzez powiązania wstecz i w przód) lokalizują się blisko siebie

KONCENTRACJA

Przy jednoczesnej niemobilności niektórych zasobów (gruntów oraz częściowo także pracy – np. w rolnictwie)

malejące koszty transportu działają jako siła **odśrodkowa** – przeciwdziałająca procesom aglomeracji

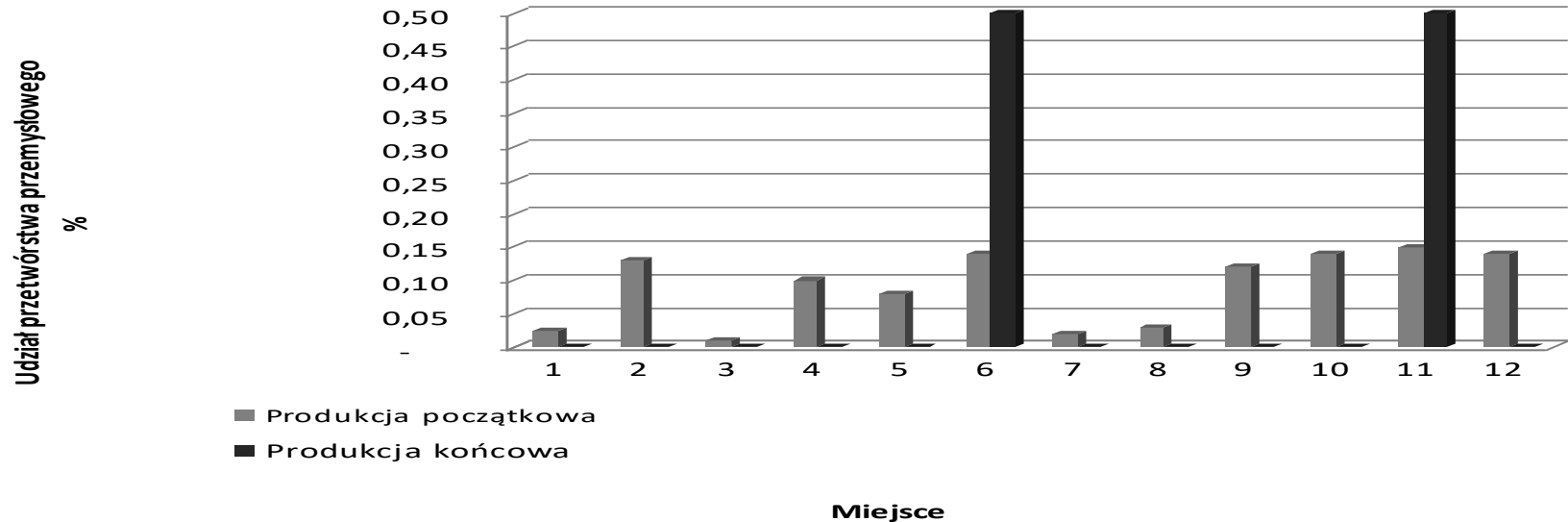
DEKONCENTRACJA

1. Napięcia między powyższymi, przeciwstawnymi siłami kształtują nieustanną ewolucję struktury przestrzennej gospodarki;
2. Model obrazuje **prawa uniwersalne** i dzięki temu, może służyć do analizy różnych zagadnień za pomocą tych samych zestawów równań. Eksperymenty prowadzone przy użyciu tego modelu wykazały, iż **gospodarka ma więcej niż jeden punkt równowagi** – potwierdza to systematyczną tendencję do formowania się wielu aglomeracji (ośrodków centralnych), które jednak rozmieszczone są w przestrzeni niemal równomiernie a zatem tworzą coś na kształt *christallerowskiego* systemu ośrodków centralnych.

Nowa Geografia Ekonomiczna

P. Krugman (1991) (cd.)

1. Lokalizacja 11, która startuje z największym udziałem pracowników, ma zdolność przyciągania dalszych pracowników i ostatecznie przejmuje połowę całości
2. Lokalizacja 6 miała początkowo dość duże zasoby pracy, była mniejsza od innych lokalizacji, na przykład lokalizacji 10
3. Lokalizacja 10 wszakże była położona zbyt blisko zwycięskiej lokalizacji 11 i przegrała pod wpływem **aglomeracyjnego cienia**.

Cień vs. korzyści aglomeracji

Borrowed size – W. Alonso (1973)

Alonso W. (1973). *Urban zero population growth*. Daedalus, 109, s. 200

Relacje między potencjałem a liczbą funkcji

		Mniej funkcji w stosunku do potencjału	Więcej funkcji w stosunku do potencjału
Relacje między potencjałem a wynikami gospodarczymi	Wyniki niskie w stosunku do potencjału	Efekt cienia aglomeracyjnego	<i>Borrowed function</i>
	Wyniki wysokie w stosunku do potencjału	<i>Borrowed performance</i>	<i>Borrowed size</i> (funkcje + wyniki)

Meijers E.J., Burger M.J., *Stretching the concept of 'borrowed size'*, „Urban Studies”, vol. 54 (1), 2017, s. 287.

Pytania

1. Co w rozumieniu W. Christallera pełni rolę ośrodka centralnego i co decyduje o randze takiego ośrodka?
2. Jakie główne siły decydują o sile procesów koncentracji / dekoncentracji przedsiębiorstw i gospodarstw domowych w teorii A. Lösch'a?
3. Ciężar aglomeracyjny vs korzyści aglomeracji w kontekście Nowej Geografii Ekonomicznej P. Krugmana.

Koncepcja biegunów wzrostu (François Perroux; 1950)

1. Biegunem wzrostu (rozwoju) może być duże przedsiębiorstwo, kompleks przemysłowy, zinstytucjonalizowana lub niezinstytucjonalizowana grupa przedsiębiorstw, gałąź przemysłu określana jako „przemysł wiodący”
2. Koncepcja F. Perroux nie zajmuje się wymiarem przestrzennym **polaryzacji**, ale odnosi się do tzw. sektorów wiodących, które w określonym momencie cechuje wyższa od przeciętnej w całym przemyśle stopa wzrostu
3. Wymiar przestrzenny nadał tej koncepcji J.R. Boudeville, opierając ją na badaniach przemysłu stalowego w Minas Gerais w Brazylii – polaryzacja sektorowa prowadzi jednocześnie do polaryzacji regionalnej.

Gunnar Myrdal (1957)

Teoria polaryzacji regionalnej

1. Zasada **okrężnej kumulatywnej przyczynowości** – oddziaływanie czynnika będącego przyczyną danego zjawiska spowoduje skutek, który będzie jednocześnie przyczyną wzmocnienia pierwotnego charakteru oddziaływania tego czynnika
2. Bieguny wzrostu absorbują z otoczenia czynniki pozytywnie wpływające na rozwój, tym samym osłabia się rozwój peryferii (*backwash effects*)
3. Efekty rozprzestrzeniania (*spread effects*) są zwykle słabsze od efektów wymywania.

Albert Hirschman (1957)

1. Cechą charakterystyczną wzrostu gospodarczego jest jego niezrównoważony przebieg
2. Na świecie obserwuje się podział na dobrze rozwiniętą Północ i słabo rozwinięte Południe;
3. Inwestycje, jako podstawowe źródło wzrostu, przeważają na Północy, co prowadzi do kumulacji rozwoju na jej obszarze;
4. A. Hirschman zakłada, że z czasem efekty przesączenia (*trickle down*) zaczną dominować nad efektami zasysania.

Konwergencja vs. dywergencja / polaryzacja

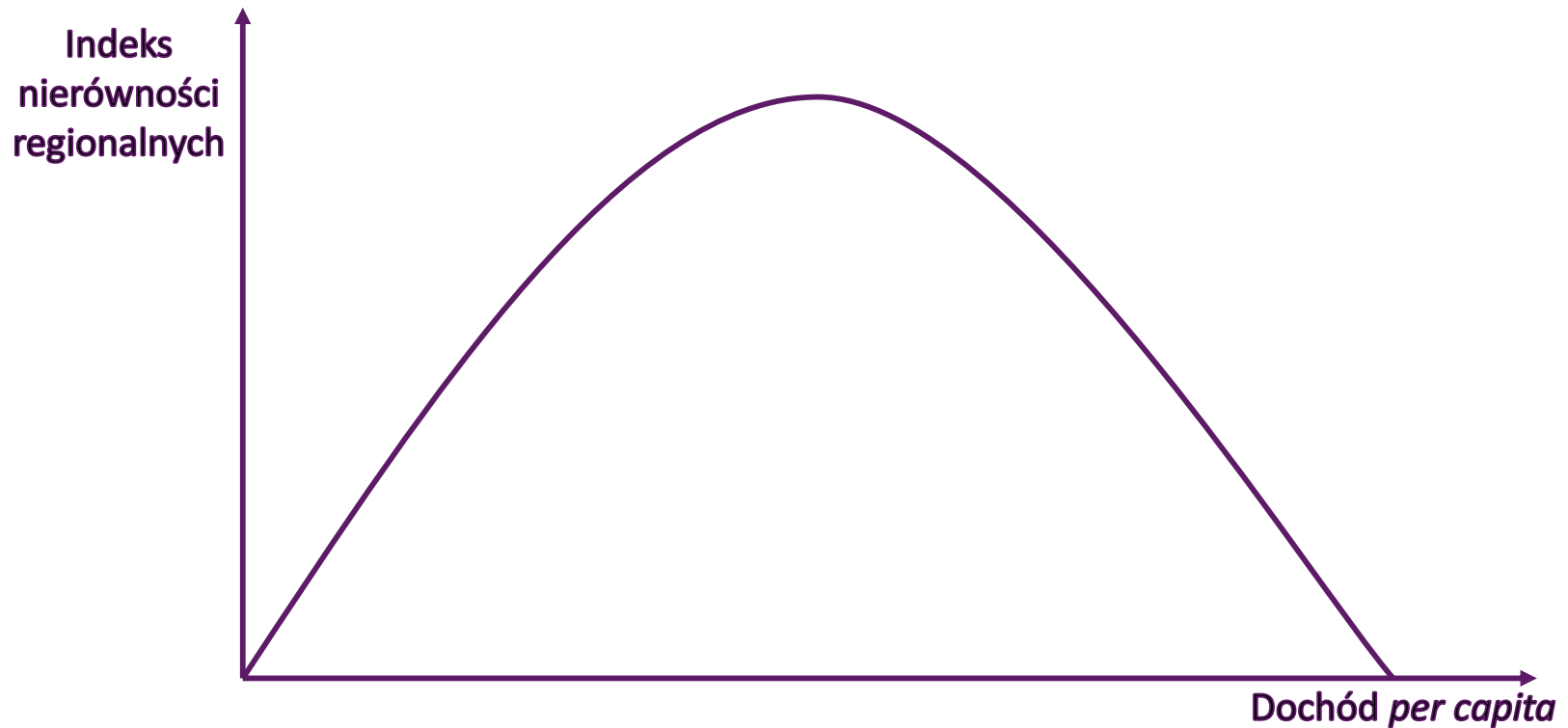
G. Myrdal	A. Hirschman
Aby przeciwdziałać procesom polaryzacji, potrzebna jest interwencja państwa	Wraz ze wzrostem gosp. pozytywne efekty przewyższą negatywne efekty polaryzacyjne i doprowadzą do równowagi gospodarczej
<ol style="list-style-type: none">1. Oboje zgadzają się, że rozwojowi gospodarczemu towarzyszą zjawiska nierównowagi gospodarczej2. W przeciwieństwie do F. Perroux, opierają swe koncepcje na obserwacji krajów słabo rozwiniętych	

Konwergencja vs. dywergencja podejście „liberalne”

- Dywergencja jest zjawiskiem naturalnym i z ekonomicznego punktu widzenia korzystnym
- Powstawanie *biegunów wzrostu* w pierwszej fazie prowadzi do efektów wysysania (ang. *backwash effects*) kapitału, ludności i innych zasobów do najbardziej dynamicznie rozwijających się obszarów (przede wszystkim wielkich aglomeracji miejskich), co sprzyja akumulacji procesów rozwojowych (por. krzywa Kuzneta)
- W długim okresie, tzw. *niekorzyści aglomeracji* w biegunach wzrostu powodują przesunięcia zasobów do regionów słabiej rozwiniętych. Zaczynają działać tzw. efekty rozprzestrzeniania (ang. *spread effects*)

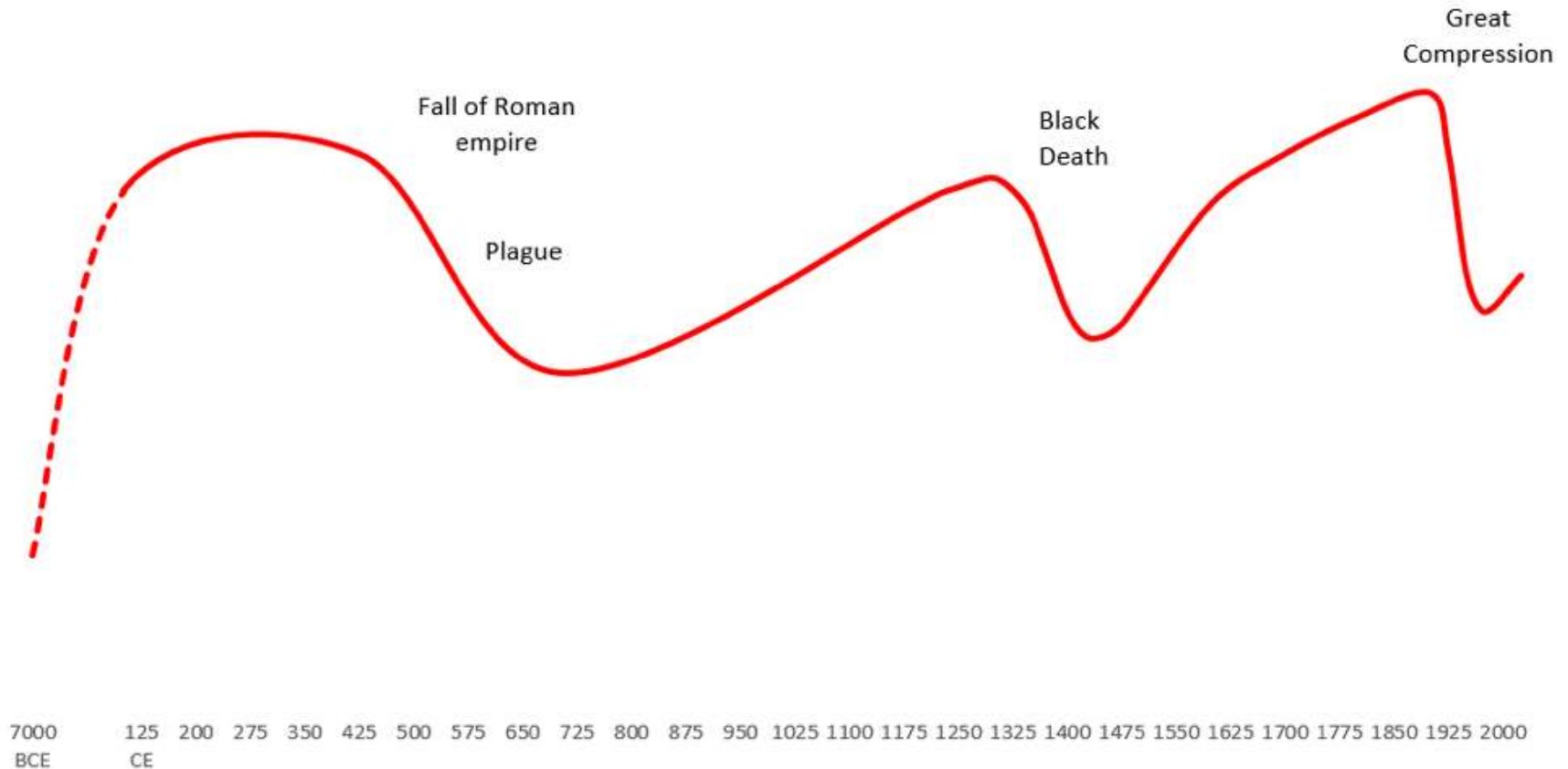

Krzywa Simona Kuznetsa

Ale uwaga!

Scheidel W. (2017). *The Great Leveler. Violence and the History of Inequality from the Stone Age to the Twenty-First Century*. Princeton University Press (rys. 3.1.).

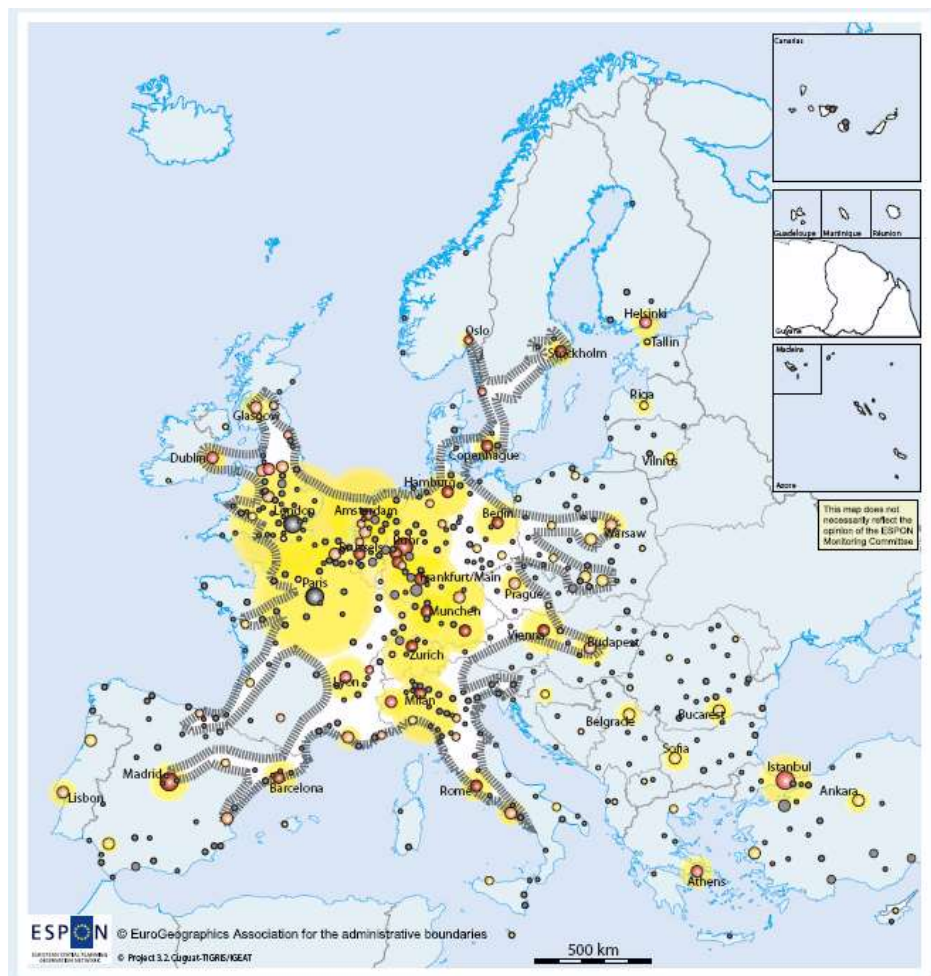
Konwergencja vs. dywergencja podejście „interwencjonistyczne”

- Dywergencja w negatywnym stopniu oddziałuje na sferę społeczną. Prowadzi do wzrostu bezrobocia w regionach słabiej rozwiniętych. Pojawia się problem biedy, kryzysu przemysłów tradycyjnych, itp.
- Różnice międzyregionalne są także konsekwencją uwarunkowań historycznych i politycznych
- Wyrównywanie różnicowań międzyregionalnych prowadzi do większej efektywności funkcjonowania wspólnego rynku w skali makro.

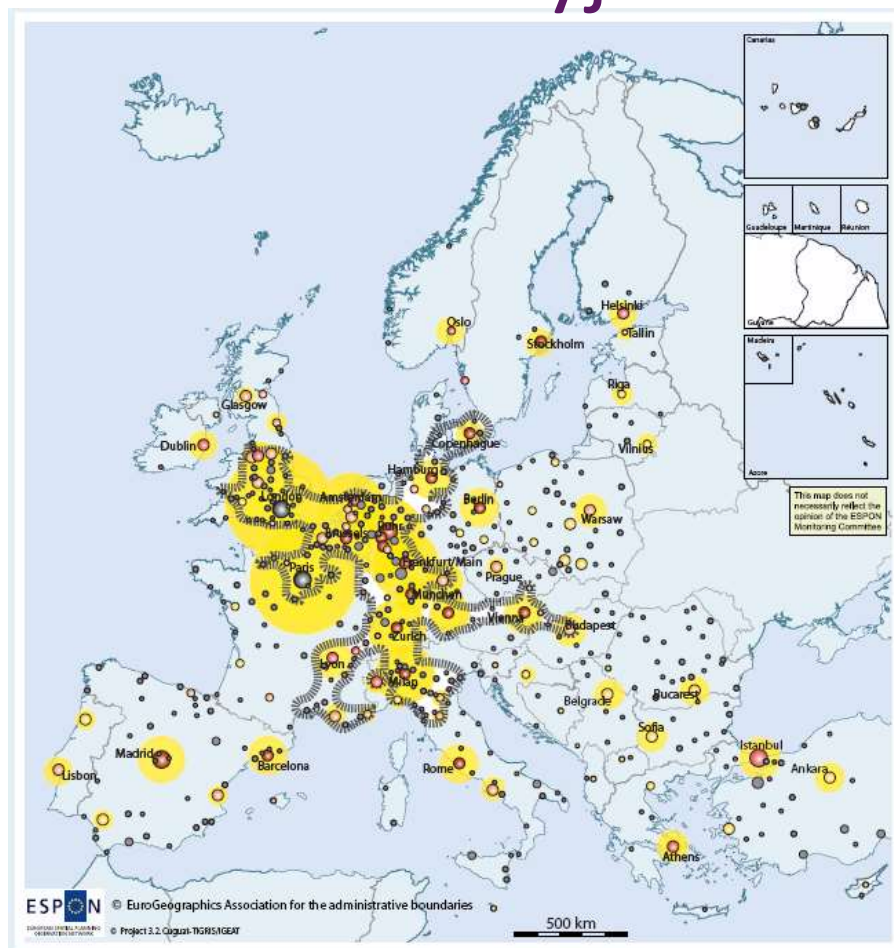
Dwa podejścia do zjawiska dywergencji / polaryzacji

Podejście „liberalne”	Podejście „interwencjonistyczne”
<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie <i>biegunów</i> wzrostu (poprzez inwestycje w B+R, ulgi podatkowe dla podmiotów innowacyjnych, itp.) • Ograniczanie lub eliminacja polityki redystrybucyjnej na rzecz regionów wolniej rozwijających się • Rozwijanie <u>międzyregionalnej</u> infrastruktury transportowej, w celu przyspieszenia efektów rozprzestrzeniania procesów rozwojowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Redystrybucja poprzez system dotacji i subwencji, aktywną politykę regionalną, podatkową, planowanie przestrzenne itp. • Aktywne społeczne (walka z biedą, programy edukacyjne, kształcenie ustawiczne, itp.), rewitalizacyjne, dążenie do restrukturyzacji przemysłu, ochrony środowiska naturalnego, itp.. • Inwestowanie w infrastrukturę <u>wewnątrzregionalną</u> w regionach słabiej rozwiniętych.

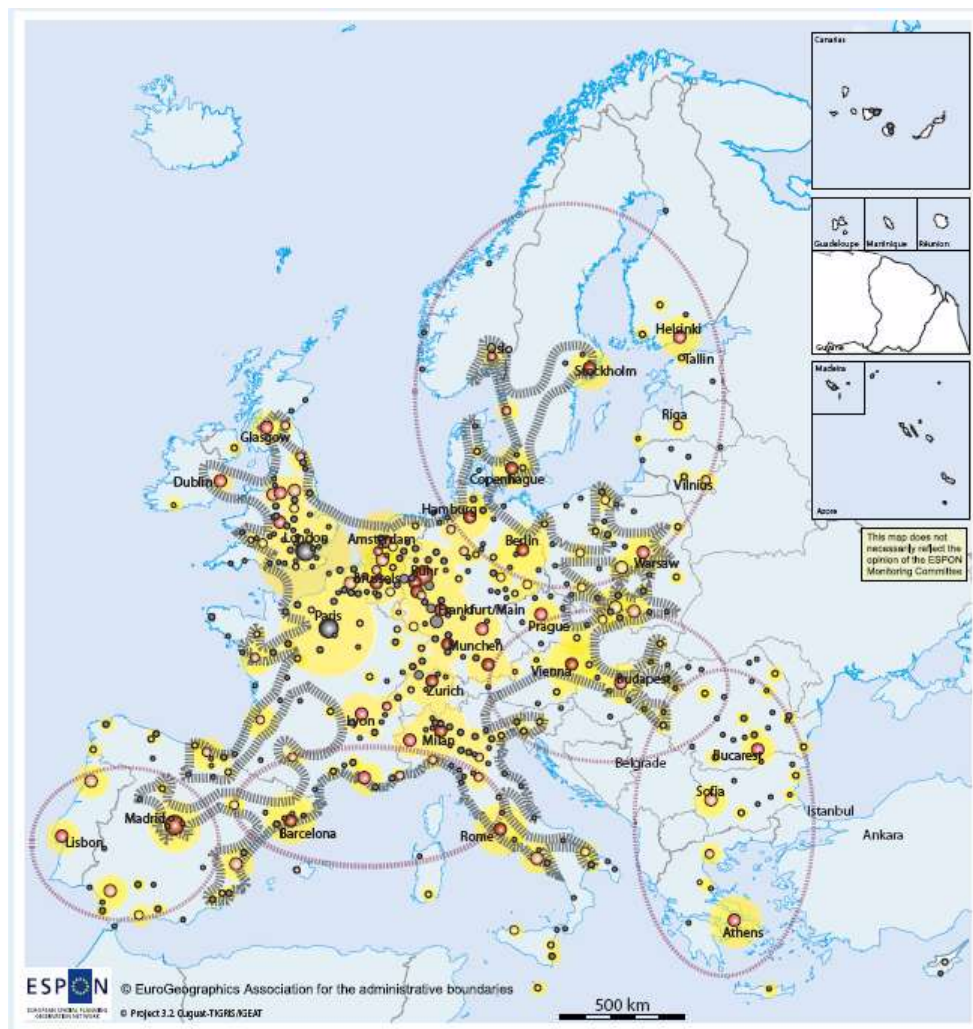
Scenariusz bazowy

Scenariusz ukierunkowany na konkurencyjność

Scenariusz ukierunkowany na spójność

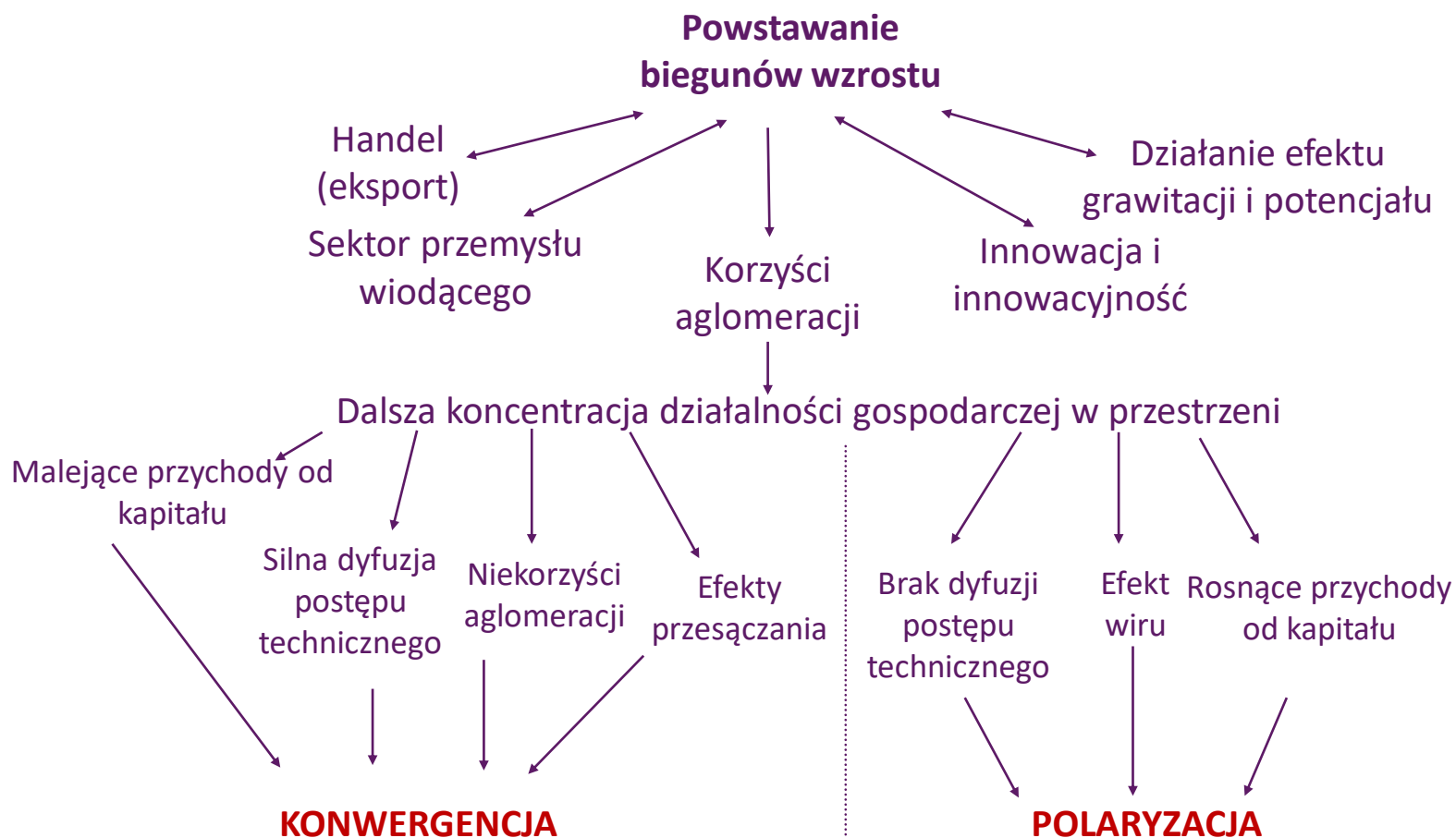

Porównanie scenariuszy

Comparing scenarios: Spatial structure and urban hierarchy in 2030

Czynniki konwergencji i polaryzacji rozwoju w świetle dorobku teoretycznego gospodarki przestrzennej

Pytania

1. Kto jest autorem pojęcia „biegun wzrostu”?
2. Jak należy interpretować pojęcie „biegun wzrostu”?
3. Czy polaryzacja regionalna jest zjawiskiem korzystnym?
4. Jak należy interpretować krzywą Kuzneta?
5. Jakie argumenty przemawiają za interwencjonizmem w kierunku ograniczania dywergencji regionalnej a jakie za jego brakiem?

Endogeniczny rozwój miast i regionów – przykłady

- Kontakty osobiste determinują lokalizację zakładów przemysłowych – są czynnikiem lokalizacji

Gunnar Törnquist [1970]

- Małe współpracujące ze sobą firmy lokalne mogą być bardziej innowacyjne niż firmy duże, głównie dzięki istnieniu na względnie małym terytorium tzw. środowisk przedsiębiorczości – przykłady: Dolina Krzemowa, „Trzecia Italia”, Badenia-Wirtembergia

Philippe Aydalot [1976] + GREMI , Giacomo Becattini [1998, 1998] Anna Lee Saxenian [1994]

- Geograficzne skupiska przedsiębiorstw, realizujące ideę kooperacji (tzw. klastry) są źródłem przewagi konkurencyjnej regionów

Michael E. Porter [1990]

Endogeniczny rozwój miast i regionów – istota

- Dotychczasowe teorie miały charakter uniwersalny, podczas gdy zaczęto dostrzegać, że o sukcesie gospodarczym wielu miast i regionów decyduje również ich **wewnętrzny** specyficzny, potencjał
- Każde miasto i region stanowią specyficzne układy przestrzenne, z własną historią, mieszkańcami, ich kompetencjami, i relacjami społecznymi
- Źródła konkurencyjności mogą wynikać ze specyficznych zasobów materialnych i niematerialnych, tj. zakorzenione terytorialnie:
 - Zasoby i aktywa materialne i niematerialne
 - Kapitał ludzki (wykształcenie, doświadczenie, sprawność, przedsiębiorczość, itp.)
 - Kapitał społeczny (zaufanie, skłonność do współpracy, itp.)
 - Jakość funkcjonowania instytucji (formalnych i pozaformalnych)
- Polityka regionalna powinna być dostosowana do specyfiki terytorialnej

Denis Maillat [1998], Philip McCann [2001], Richard Florida [2002], Andres Rodríguez-Pose [2010]

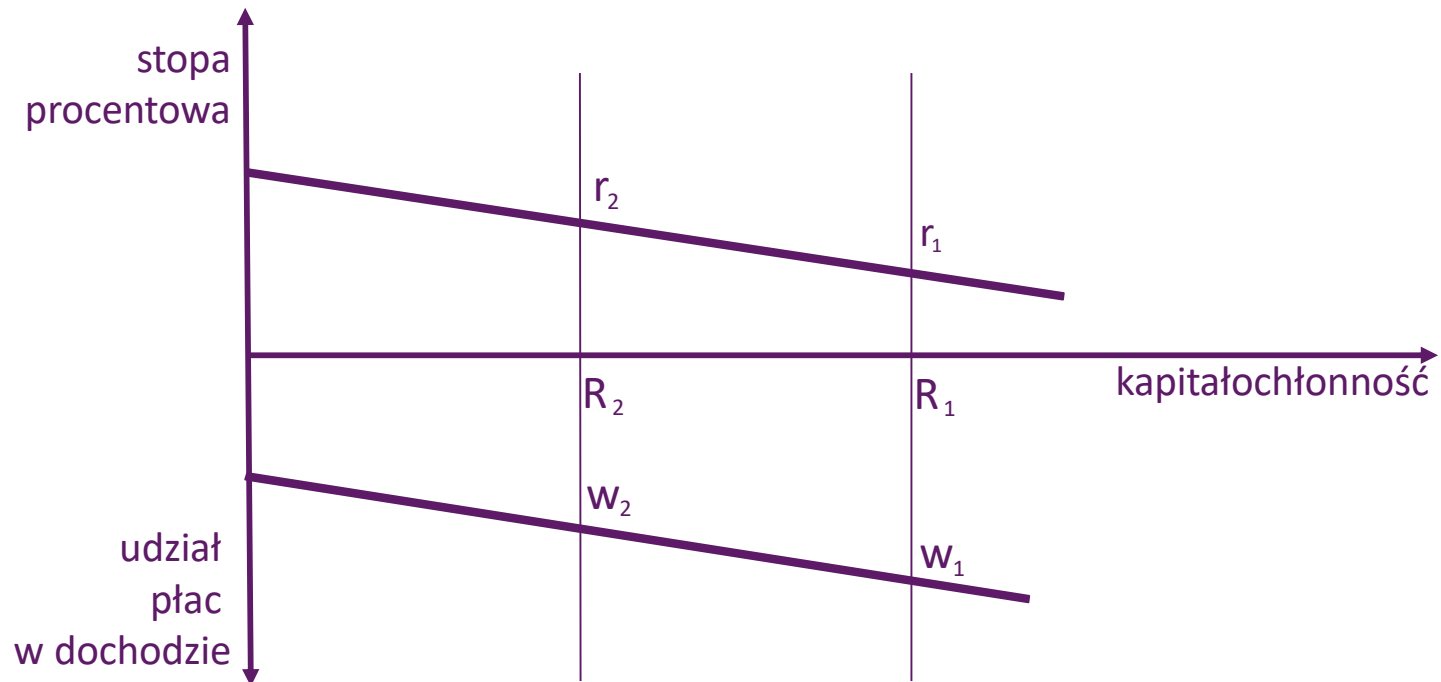
Endogeniczny rozwój miast i regionów – polityka

- Postępująca decentralizacja i nacisk na „autonomię decyzyjną” regionów – władze regionalne jako ważny „aktor” w sektorze publicznym
- Dialog społeczny jako metoda koordynacji działań
- Zaangażowanie partnerów z tzw. trzeciego sektora (NGOs)
- Partnerstwo publiczno-prywatne jako przejaw przedsiębiorczości w sektorze publicznym,
- „Terytorialny” charakter rozwoju – *place-based approach*
- Inteligentne specjalizacje regionalne, itp.

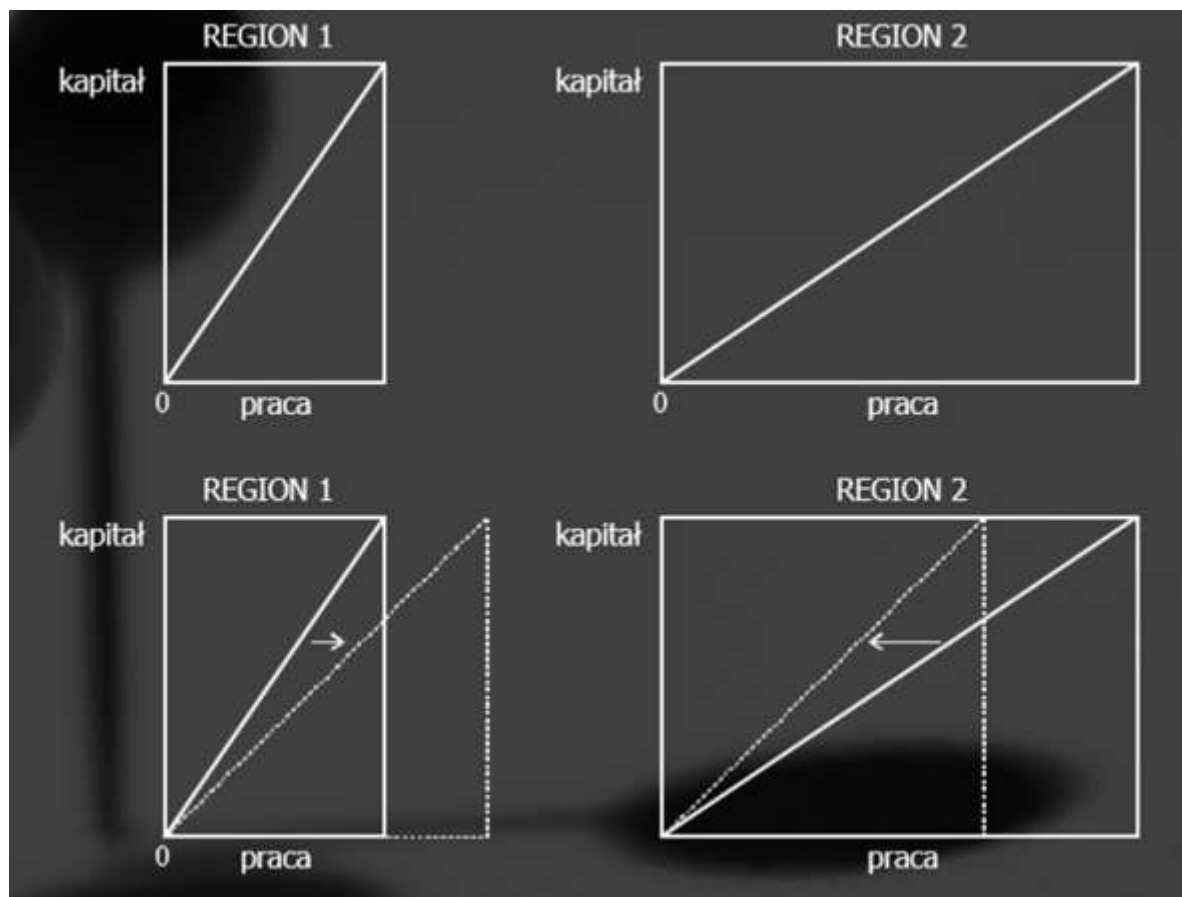
Pytania

1. Jakie czynniki rozwoju regionalnego akcentuje się w teoriach rozwoju endogenicznego?
2. Co wspólnego mają ze sobą takie pojęcia, jak „lokalny system produkcyjny”, „klaster”, „środowisko przedsiębiorczości”, „nowe przestrzenie produkcyjne”, „środowisko innowacyjne”, etc.?
3. Jakie znasz przykłady regionów i miast („terytoriów”), które odniosły sukces dający się wyjaśnić koncepcją rozwoju endogenicznego?

Międzyregionalne migracje czynników produkcji

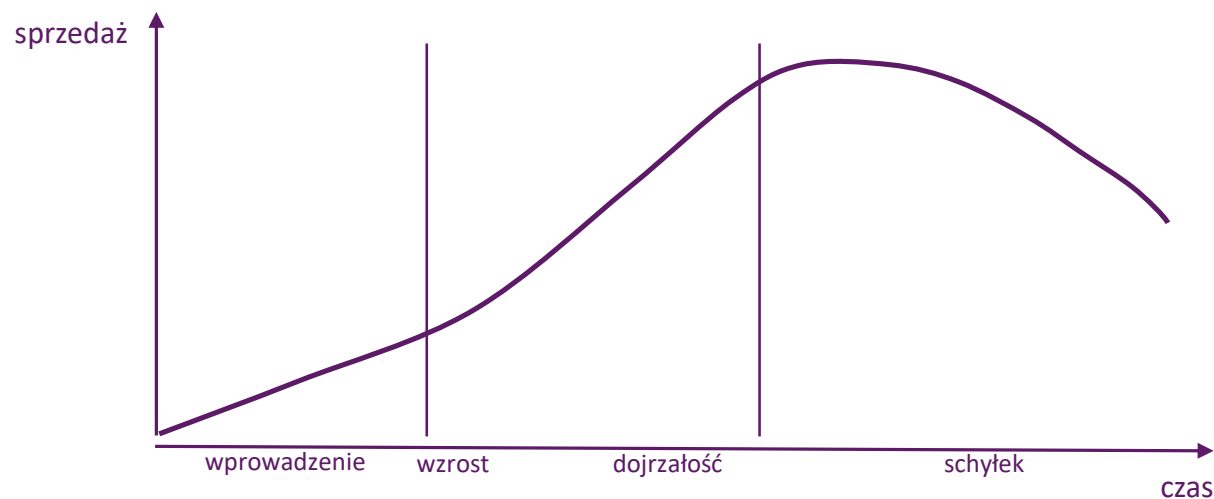
Międzyregionalne migracje czynników produkcji

Pięć etapów integracji

1. **Strefa wolnego handlu** (brak ceł i innych ograniczeń taryfowych pomiędzy krajami, osobna polityka celna poszczególnych państw wobec obszarów zewnętrznych);
2. **Unia celna** (wspólna taryfa celna na zewnątrz);
3. **Wspólny rynek** (swobodny przepływ nie tylko towarów i usług, lecz także kapitału i pracy; zniesienie ograniczeń w świadczeniu usług za granicą, zniesienie barier migracyjnych, itp.);
4. **Unia gospodarcza i walutowa** (wspólny rynek + harmonizacja polityki gospodarczej i wprowadzenie wspólnej waluty);
5. **Pełna integracja** (unifikacja polityki monetarnej, fiskalnej, socjalnej; ustanowienie władzy ponadnarodowej, podejmującej decyzje wiążące kraje członkowskie).

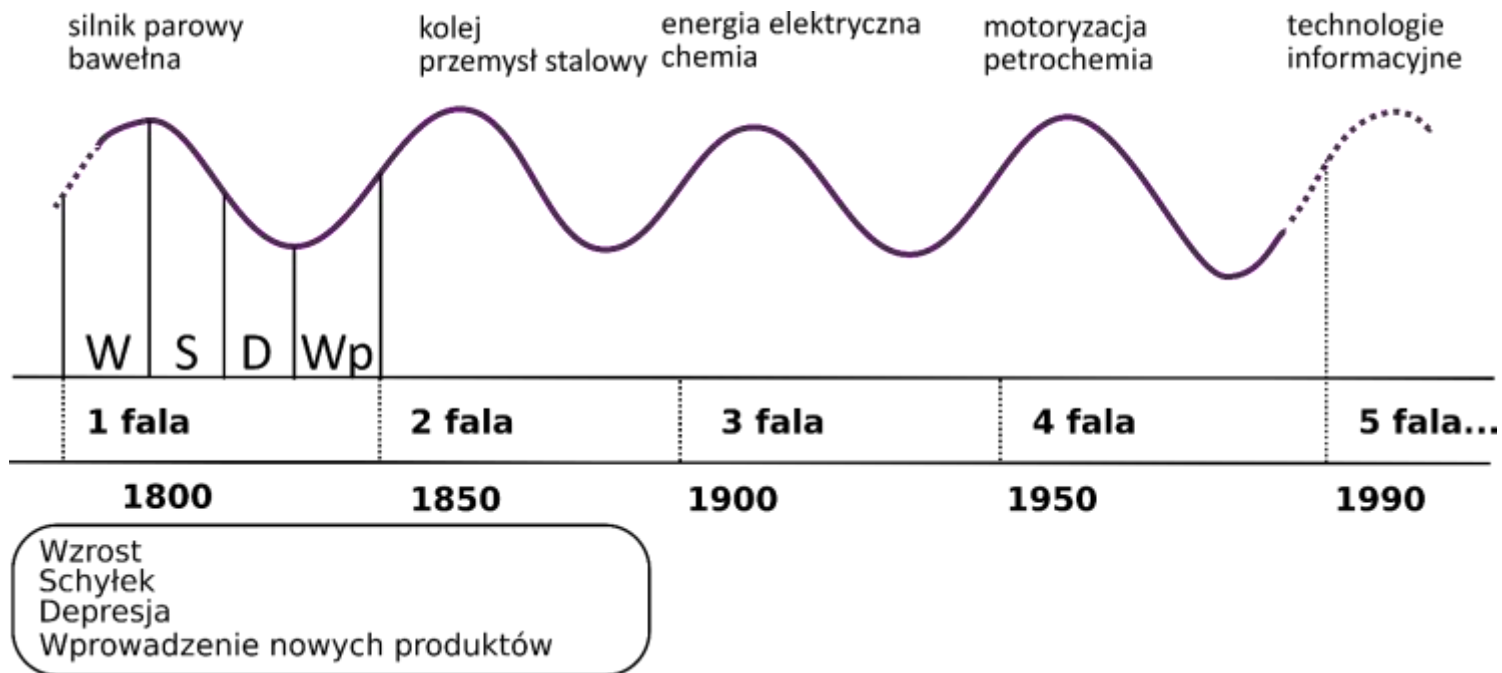
Cykl życia produktu

Źródło: Vernon R. (1993). *International Investment and International Trade in the Product Cycle*. „The Quarterly Journal of Economics” 80(2), pp. 190-207

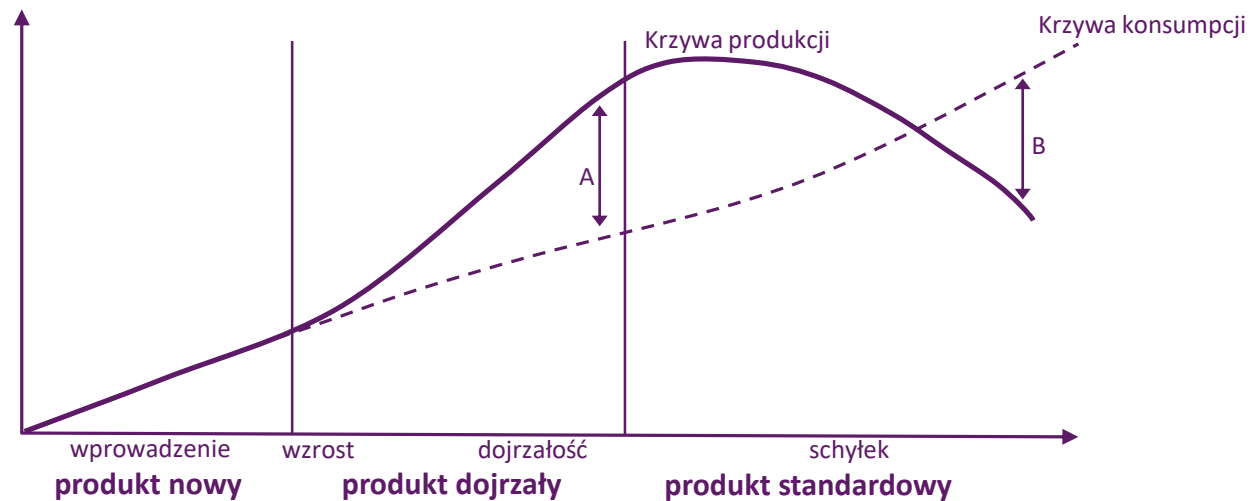
Cykl życia sektorów

cykle koniunkturalne Nikołaja Kondratiewa

Źródło: https://en.wikipedia.org/wiki/Kondratiev_wave#/media/File:Kondratieff_Wave.svg. Dostęp z dn. 11.11.2019; zob. też: Korotayev A.V., Tsirel S.V. (2010). *A Spectral Analysis of World GDP Dynamics: Kondratieff Waves, Kuznets Swings, Juglar and Kitchin Cycles in Global Economic Development, and the 2008-2009 Economic Crisis*. „Structure and Dynamics” 4(1)pp. 2-36.

Cykl życia produktu a lokalizacja działalności gospodarczej

A – produkcja w krajach i regionach o wysokim poziomie rozwoju technologicznego, kapitału ludzkiego i innowacyjności

B – produkcja w krajach i regionach o relatywnie niskich kosztach pracy i surowców

Źródło: Markusen A. (1985). *Profit Cycles, Oligopoly, and Regional Development*. MIT Press

Łańcuch wartości przedsiębiorstwa

(zmiana lokalizacji może dotyczyć tylko wybranych działalności)

Źródło: Porter M.E. (2001). *Porter o konkurencji*. Warszawa: PWE, s. 391.

Pytania

1. Jakim „przestrzennym” zagadnieniem zajmują się teorie migracji czynników produkcji?
2. Wymień korzyści i niekorzyści płynące z integracji gospodarczej / zmniejszania barier dla międzyregionalnych przepływów czynników produkcji
3. Omów wpływ cyklu życia produktu na decyzje o miejscu lokalizacji działalności gospodarczej

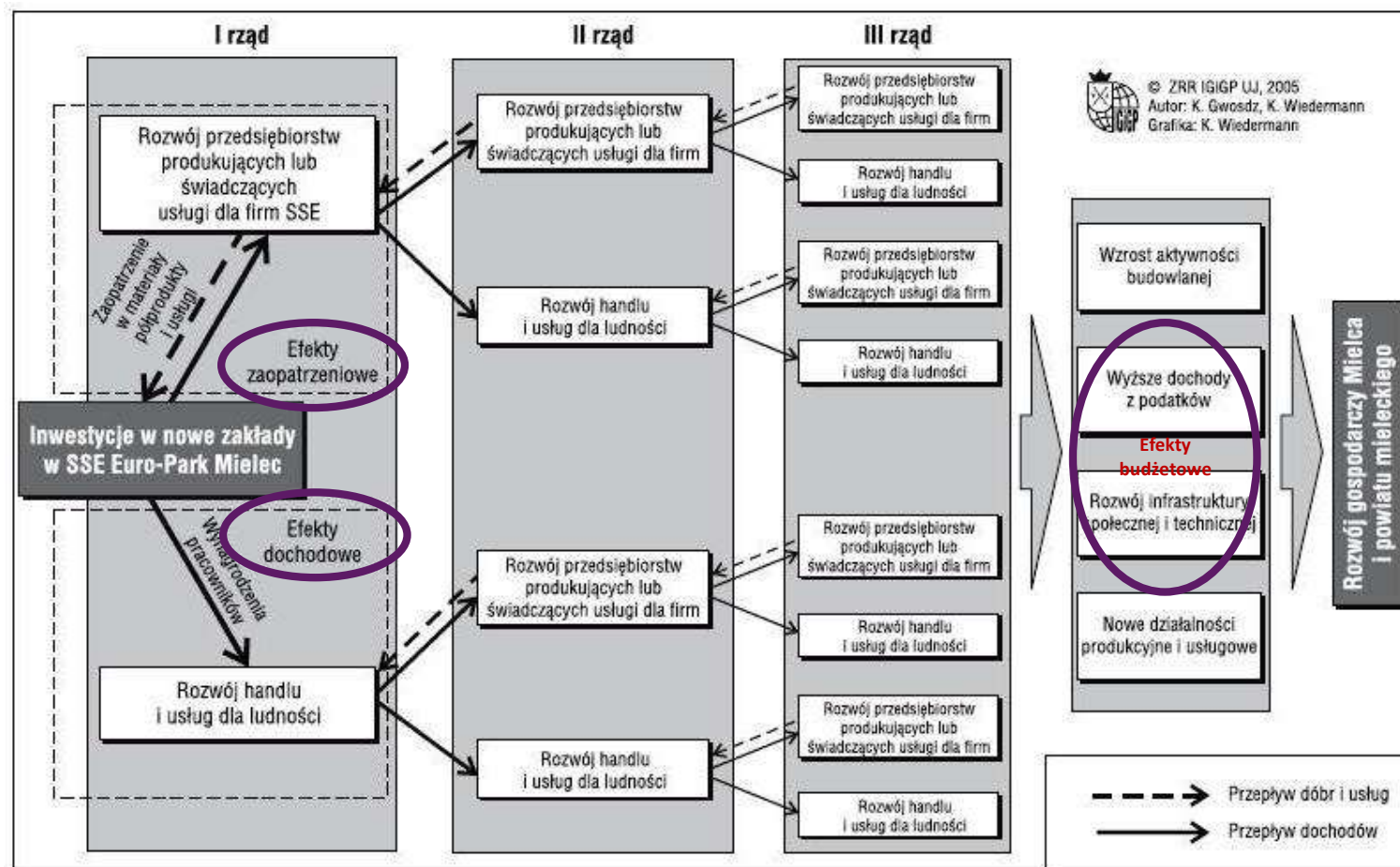
Koncepcja bazy ekonomicznej

1. Funkcje egzogeniczne (**baza ekonomiczna**) – wszystkie rodzaje działalności wykonywanych w mieście / regionie, które służą zaspokajaniu potrzeb również obszarów zewnętrznych

Decydują o konkurencyjności, napędzają gospodarkę

2. Funkcje endogeniczne (obsługi) – działy gospodarki miasta / regionu, służące zaspokojeniu potrzeb wyłącznie miejscowej ludności; rozwijają się aby obsługiwać sektory bazowe
„Obsługują” gospodarkę, warunkiem ich rozwoju jest silna baza ekonomiczna (mnożnik inwestycyjny)

Schemat działania efektów mnożnikowych

Źródło: B. Domański, K. Gwosdz, M. Huculak, K. Wiedermann, *Oddziaływanie SSE Euro-Park Mielec na otoczenie lokalne. Powiązania firm i efekty mnożnikowe*, [w:] *Dziesięć lat doświadczeń pierwszej polskiej specjalnej strefy ekonomicznej Mielec 1995–2005*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, ARP o. Mielec, Kraków 2005, s. 90.

Pomiar bazy ekonomicznej

Mnożnik inwestycyjny:

$$m = \frac{\Delta Y}{\Delta I_a}$$

ΔY – zmiana dochodu w mieście / regionie

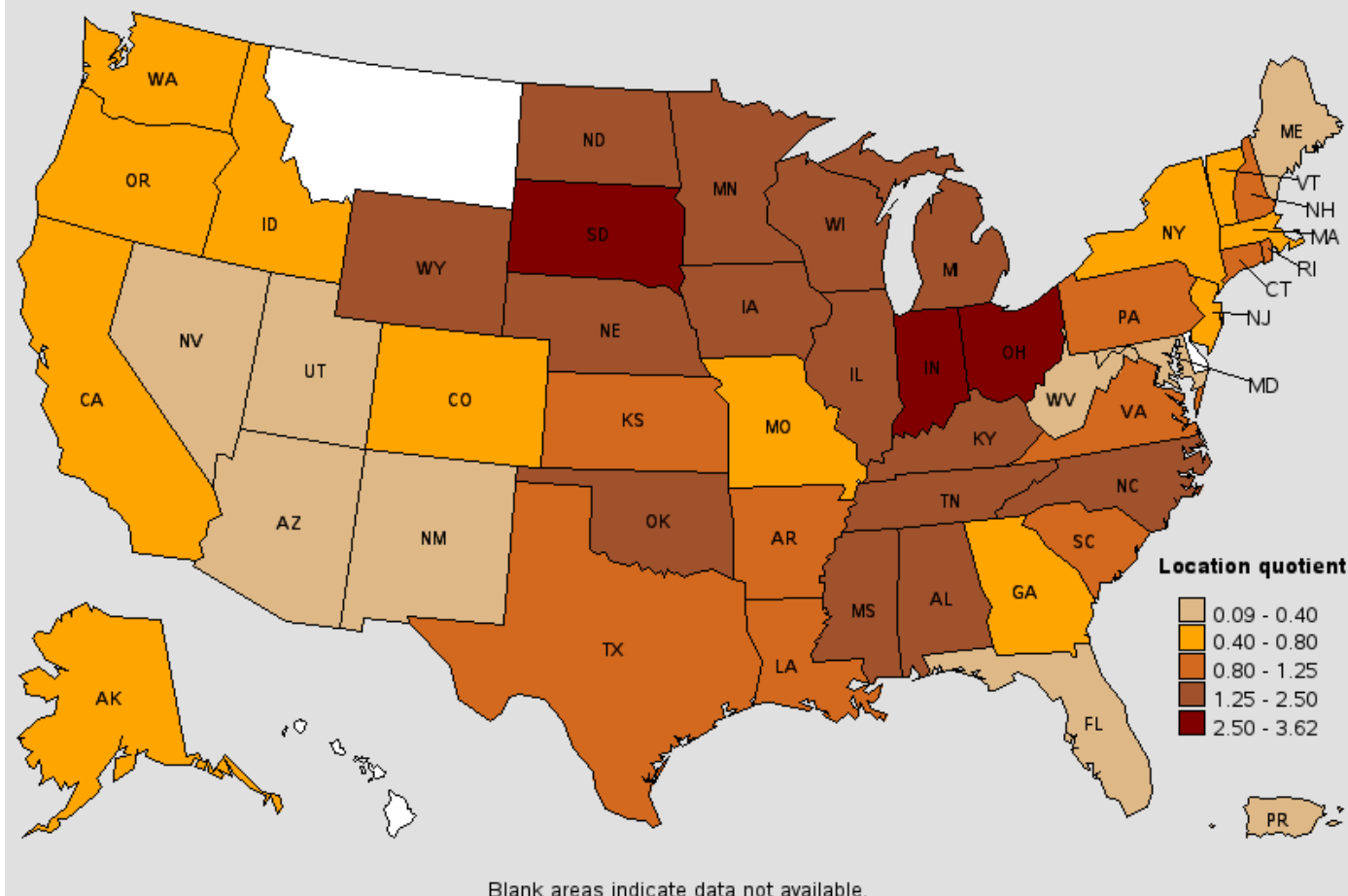
ΔI_a – zmiana wydatków autonomicznych

Najbardziej powszechne metody pomiaru bazy ekonomicznej:

Pomiar „bezpośredni”	Analiza całkowitej struktury produkcji przedsiębiorstw. Bezpośrednia i często w gruncie rzeczy subiektywna ocena tego, czy daną działalność zaliczyć do grupy endogenicznej czy egzogenicznej Metoda pracochłonna		
Analiza sprzedaży	W odniesieniu do każdego przedsiębiorstwa określa się, jaka część jego sprzedaży trafia na rynek lokalny, a jaka poza jedn. teryt. Uzyskuje się określony wskaźnik, pozwalający określić w tej samej proporcji zatrudnienie w danym przedsiębiorstwie w podziale za grupę endogeniczną i egzogeniczną		
Najmniejszych zapotrzebowań	Zakłada się tu, że dla każdej jedn. teryt. istnieje minimum zatrudnienia w danej branży. W badanym zbiorze jedn. teryt. za minimum zakłada się zatrudnienie odnotowane w jednostce cechującej się najniższym w branży poziomem zatrudnienia – każdą nadwyżkę zalicza się do grupy egzogenicznej		
Współczynnik lokalizacji Florence’a	z – proporcja sektorowa zatrudnienia lokalnego L_x – lokalne zatrudnienie w sektorze x L_c – całkowite lokalne zatrudnienie $z = \frac{L_x}{L_c}$	Z – proporcja sektorowa zatrudnienia krajowego K_x – krajowe zatrudnienie w sektorze x K_c – całkowite krajowe zatrudnienie $Z = \frac{K_x}{K_c}$	LOCATION QUOTIENT $LQ = \frac{z}{Z}$ LQ < 1 – sektor niebazowy LQ > 1 – sektor bazowy LQ >= 1,5 – rzeczywista specjalizację

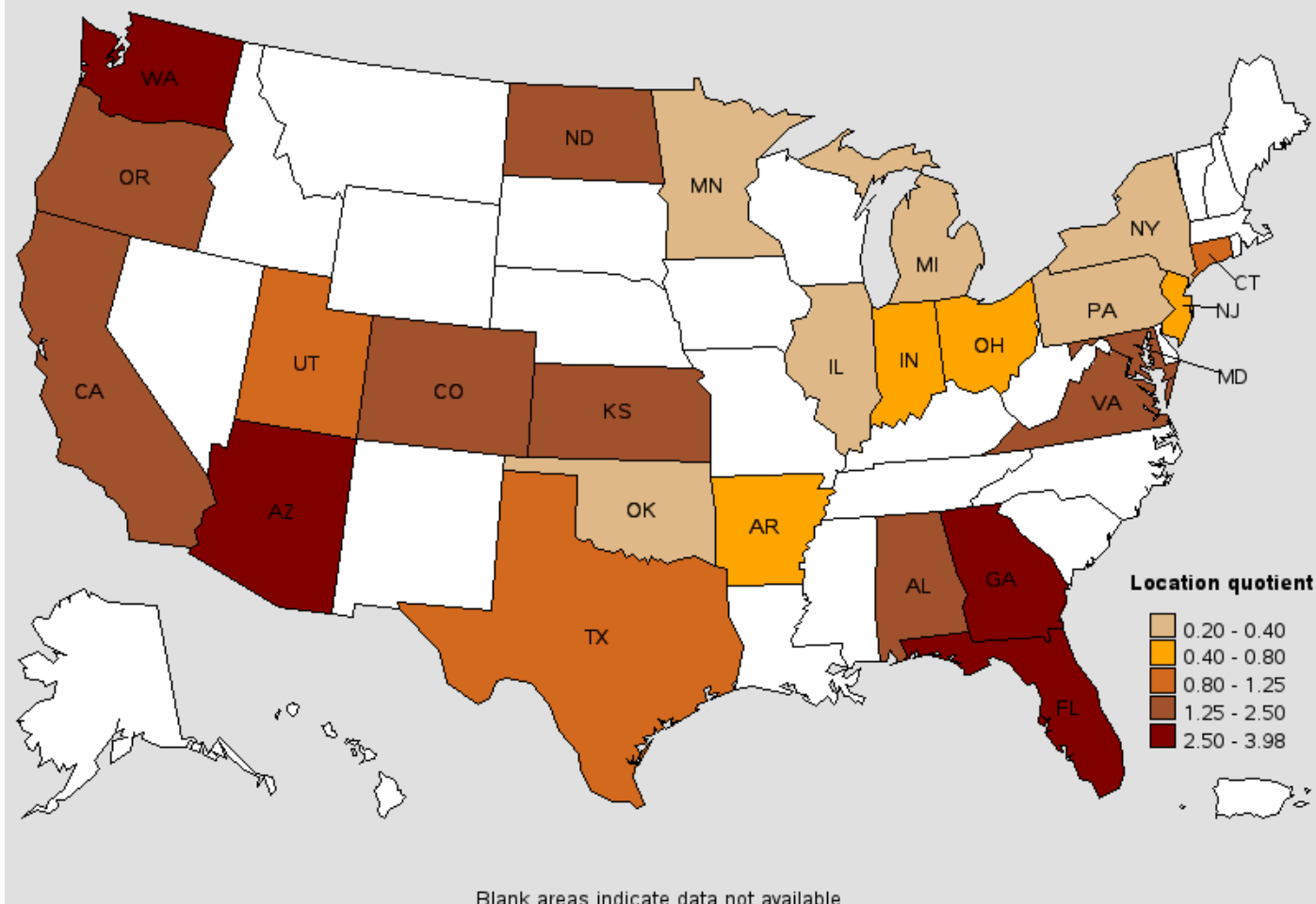
Współczynnik lokalizacji

Location quotient of welding, soldering, and brazing machine setters, operators, and tenders by state, May 2012

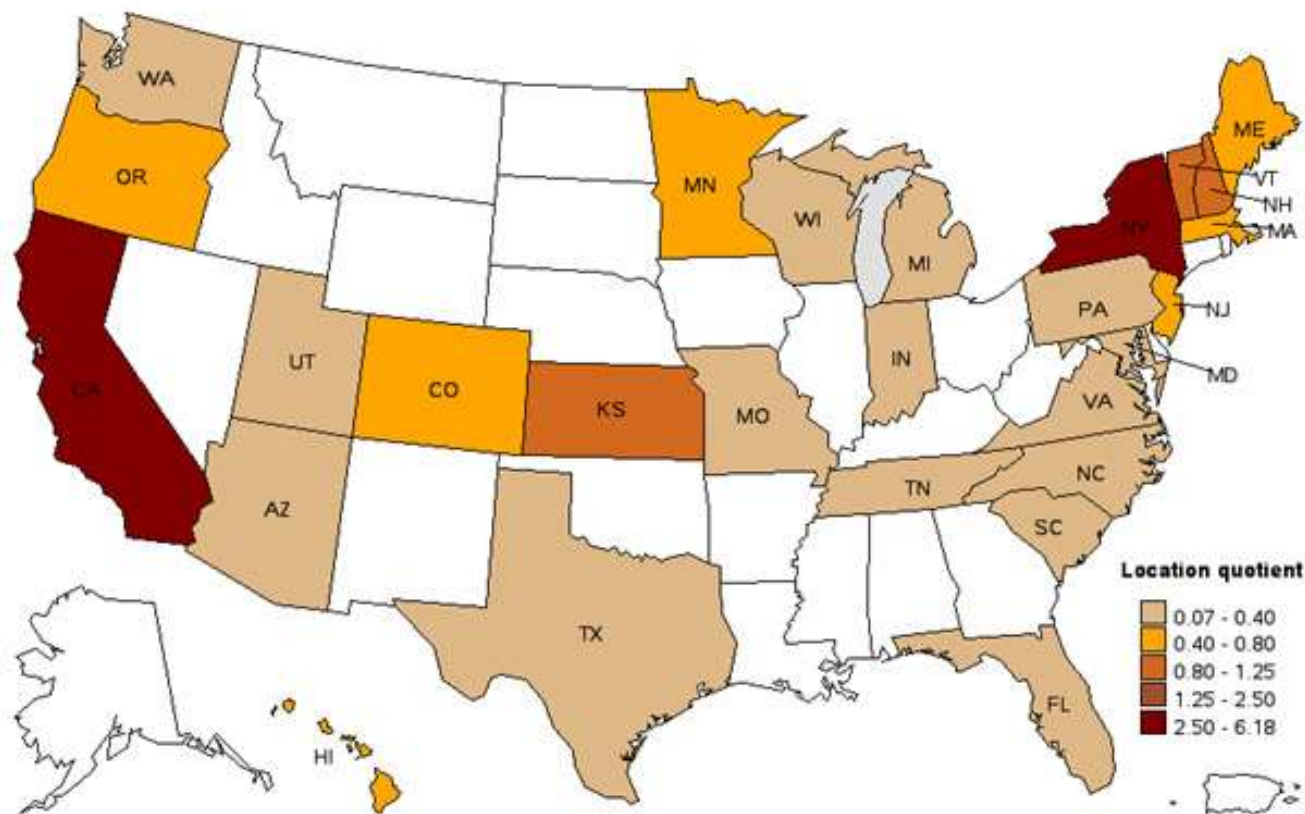
Współczynnik lokalizacji

Location quotient of aerospace engineering and operations technicians, by state, May 2013

Współczynnik lokalizacji

Location Quotient for fashion design occupations by state

Współczynnik lokalizacji

MOST DISPROPORTIONATELY POPULAR JOBS

SOURCE: Bureau of Labor Statistics, Occupational Employment Statistics

BUSINESS INSIDER

Pytania

1. Podział na jakie funkcje ekonomiczne obszaru proponuje koncepcja bazy ekonomicznej?
2. Jakie są najbardziej powszechne metody pomiaru bazy ekonomicznej?
3. W jaki sposób działa mechanizm mnożnika inwestycyjnego i jaki ma on związek z koncepcją bazy ekonomicznej?

3. Miasta i ich rola w gospodarce

1. Przestrenny wymiar gospodarki
2. Modele i teorie w gospodarce przestrzennej
- 3. Miasta i ich rola w gospodarce**
4. Współczesne wyzwania gospodarki przestrzennej
5. Uwarunkowania instytucjonalne gospodarki przestrzennej

Miasta – wybrane definicje

„Miasto jest **znacznym skupiskiem** ludności i jej mieszkań na niedużej powierzchni, położonym w miejscu **skrzyżowania** się dróg”

„Miasto to zespół zabudowań zajmujących w swym rozplanowaniu pewien obszar terenu, **pozbawiony cech użytkowania rolniczego**, który charakteryzuje przy tym znaczne skupienie ludności, czerpiącej swe środki egzystencji z **różnorodnych gałęzi** zatrudnienia”

„Za miasta należy uznać te osady, których ludność **uważa się za mieszkańców miasta** i ma poczucie odrębności w stosunku do otaczających je innych osiedli”

„Najstarsza i zarazem najbardziej powszechna definicja miasta oparta jest na arbitralnej decyzji władzy: miastem jest miejscowość, której nadano odpowiednie **prawa**”

Urbanizacja

Zespół przemian społeczno-ekonomicznych, kulturowych i przestrzennych prowadzących do rozwoju miast, wzrostu ich liczby, powiększania się odsetka ludności miejskiej w ogólnej liczbie ludności państwa, rozszerzania się obszarów miejskich

Kryteria:

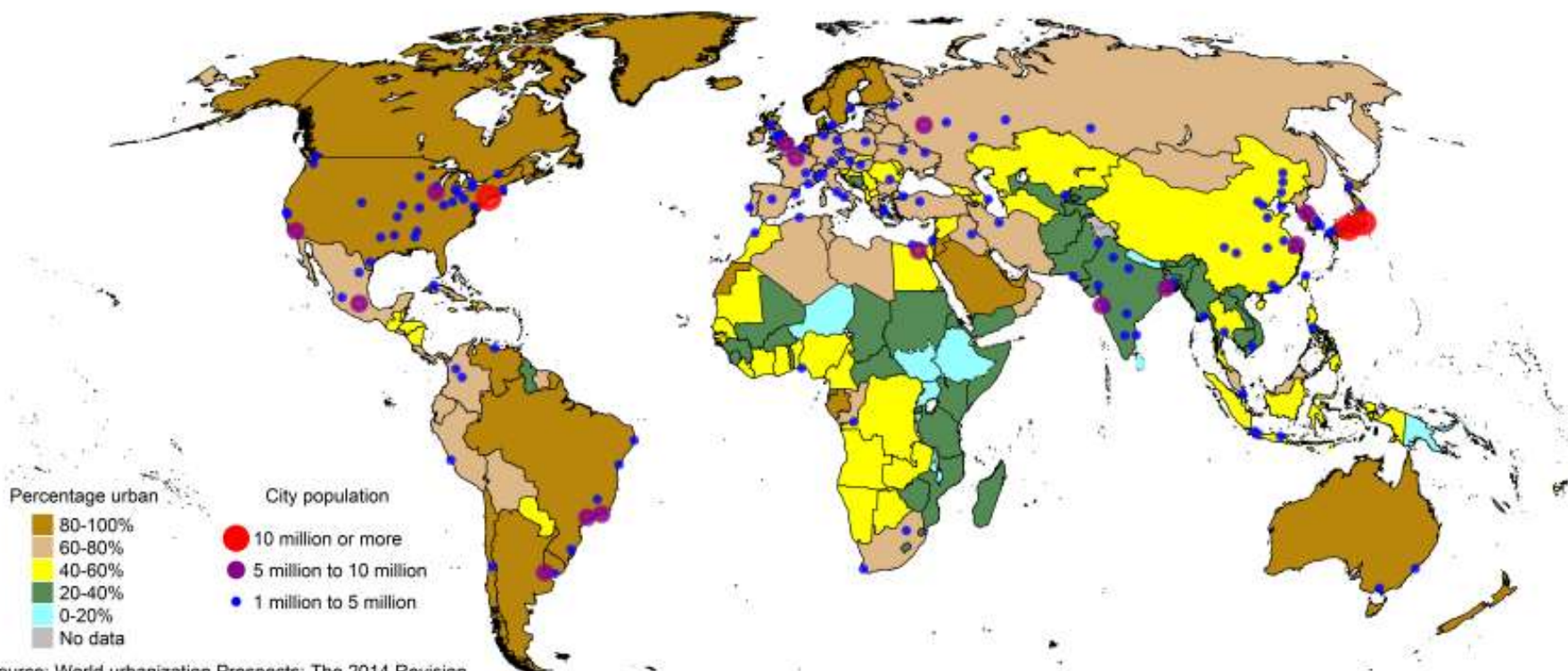
1. **Demograficzne** – koncentracja ludności
2. **Ekonomiczne** – różnorodność funkcji, zawody pozarolnicze
3. **Socjologiczne** – „miejski” styl życia
4. **Przestrzenne** – „miejski” sposób zagospodarowania

Urbanizacja na świecie (2014)

Kraj	Ludność zamieszkująca miasta w %
Hongkong (Chiny)	100,0
Singapur	100,0
Belgia	98,0
Islandia	94,0
Chile	89,0
Australia	89,0
Dania	88,0
Finlandia	84,0
Kanada	82,0
Francja	79,0
Meksyk	79,0
Rosja	74,0
Polska	61,0
Nigeria	47,0
Pakistan	38,0
Kenia	25,0
Niger	18,0
Trinidad i Tobago	9,0

Źródło: United Nations. (2014). *World Urbanization Prospects. 2014 Revision*. New York

Największe miasta na świecie

Data source: World urbanization Prospects: The 2014 Revision

The boundaries and names shown and the designations used on this map do not imply official endorsement or acceptance by the United Nations.

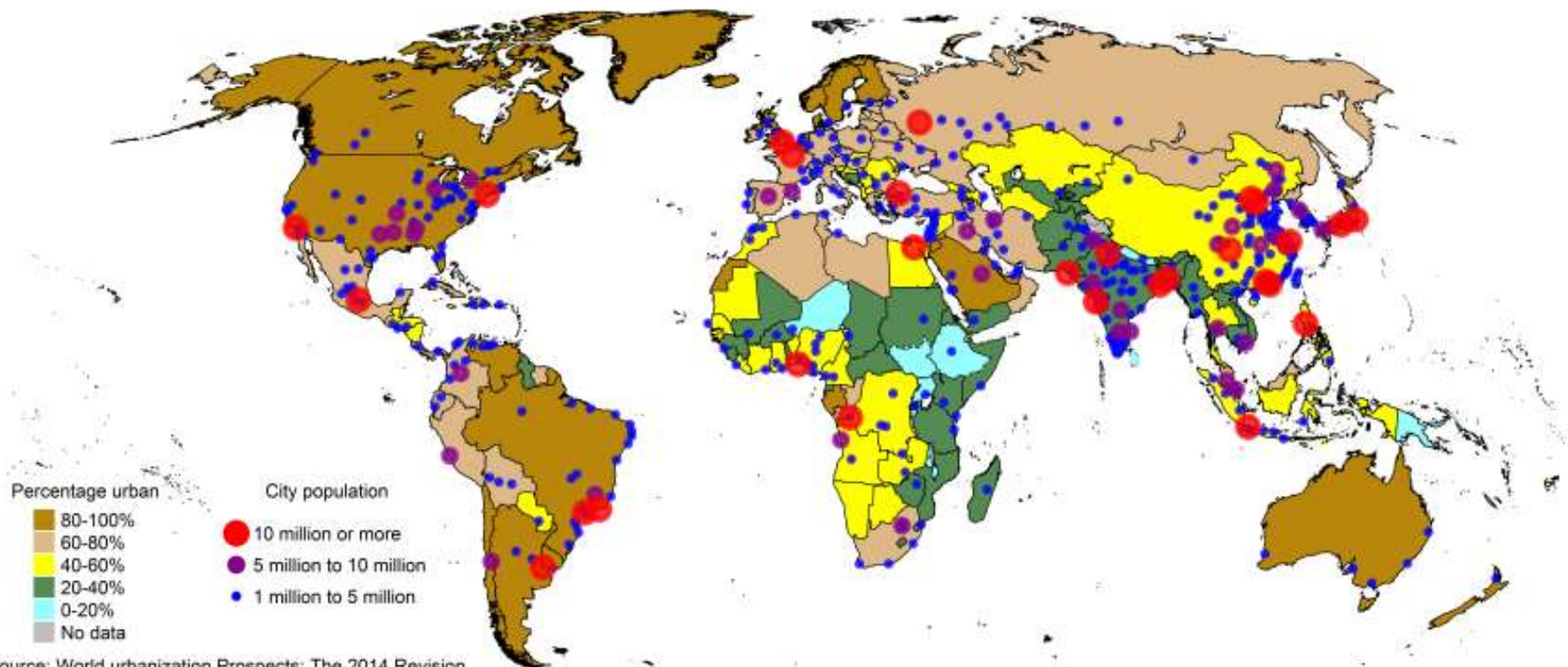
Dotted line represents approximately the Line of Control in Jammu and Kashmir agreed upon by India and Pakistan.

The final status of Jammu and Kashmir has not yet been agreed upon by the parties.

Final boundary between the Republic of Sudan and the Republic of South Sudan has not yet been determined.

Źródło: United Nations. (2014). *World Urbanization Prospects. 2014 Revision*. New York

Największe miasta na świecie

Data source: World urbanization Prospects: The 2014 Revision

The boundaries and names shown and the designations used on this map do not imply official endorsement or acceptance by the United Nations.

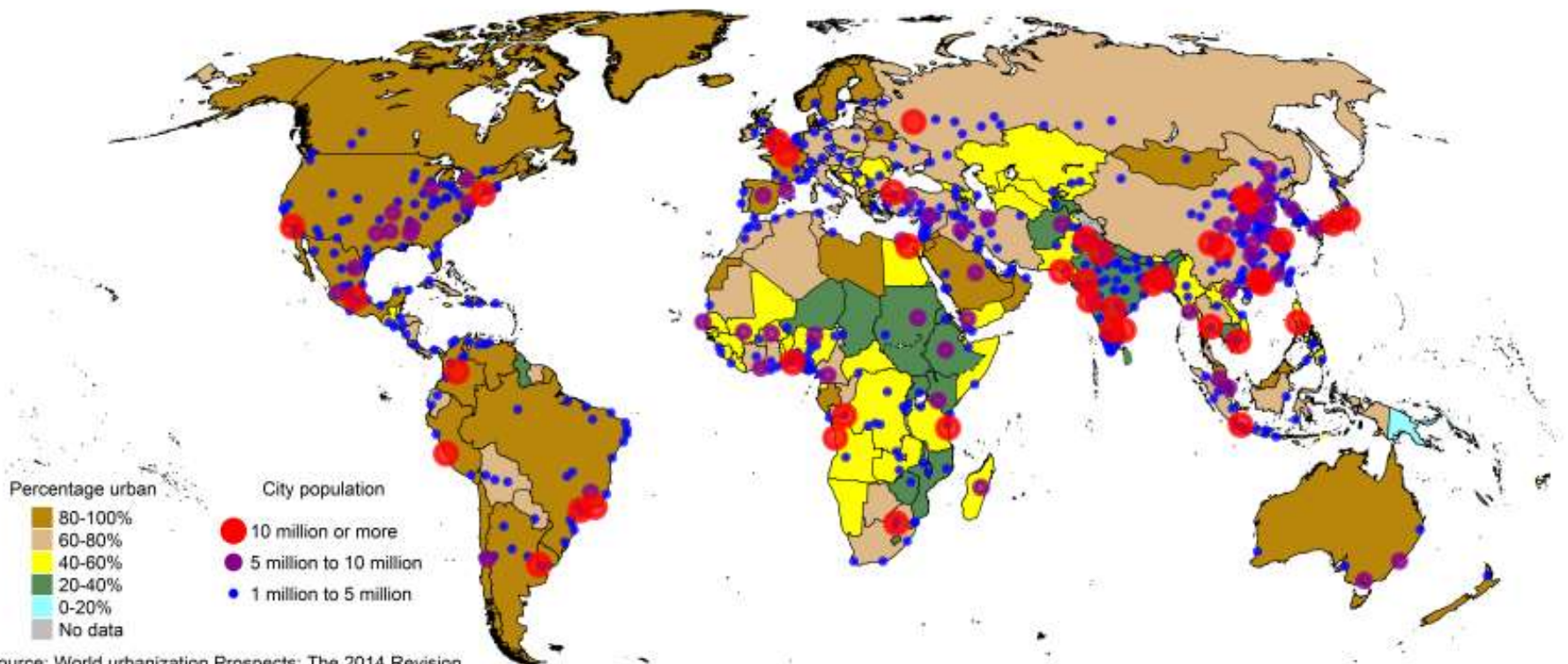
Dotted line represents approximately the Line of Control in Jammu and Kashmir agreed upon by India and Pakistan.

The final status of Jammu and Kashmir has not yet been agreed upon by the parties.

Final boundary between the Republic of Sudan and the Republic of South Sudan has not yet been determined.

Źródło: United Nations. (2014). *World Urbanization Prospects. 2014 Revision*. New York

Największe miasta na świecie

Data source: World urbanization Prospects: The 2014 Revision

The boundaries and names shown and the designations used on this map do not imply official endorsement or acceptance by the United Nations.

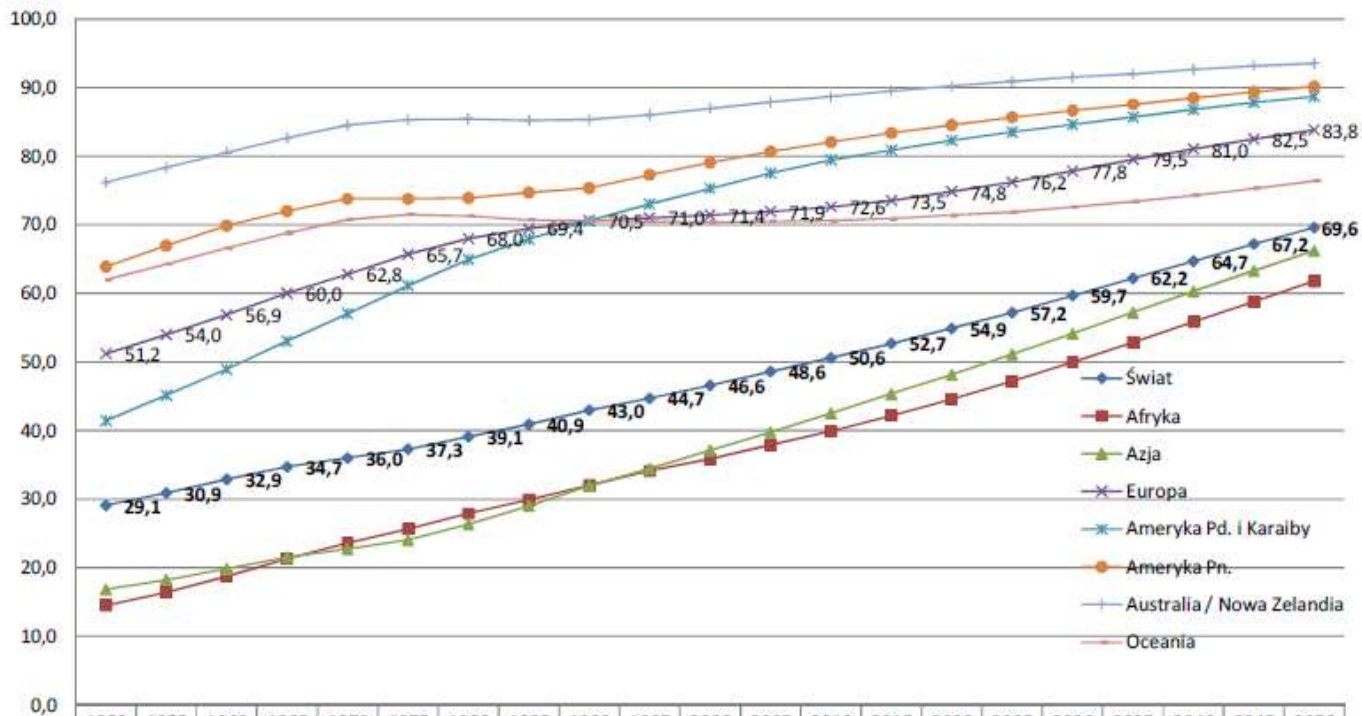
Dotted line represents approximately the Line of Control in Jammu and Kashmir agreed upon by India and Pakistan.

The final status of Jammu and Kashmir has not yet been agreed upon by the parties.

Final boundary between the Republic of Sudan and the Republic of South Sudan has not yet been determined.

Źródło: United Nations. (2014). *World Urbanization Prospects. 2014 Revision*. New York

Urbanizacja na świecie – trendy

—●— Świat	29,1	30,9	32,9	34,7	36,0	37,3	39,1	40,9	43,0	44,7	46,6	48,6	50,6	52,7	54,9	57,2	59,7	62,2	64,7	67,2	69,6
—■— Afryka	14,5	16,4	18,7	21,3	23,6	25,7	27,9	29,9	32,0	34,1	35,9	37,9	39,9	42,2	44,6	47,2	50,0	52,9	55,9	58,8	61,8
—▲— Azja	16,8	18,2	19,8	21,5	22,7	24,0	26,3	29,0	31,9	34,4	37,1	39,7	42,5	45,3	48,1	51,1	54,1	57,2	60,3	63,3	66,2
—×— Europa	51,2	54,0	56,9	60,0	62,8	65,7	68,0	69,4	70,5	71,0	71,4	71,9	72,6	73,5	74,8	76,2	77,8	79,5	81,0	82,5	83,8
—*— Ameryka Pd. i Karaiby	41,4	45,1	48,9	53,0	57,0	61,1	64,9	67,9	70,6	73,0	75,3	77,5	79,4	80,9	82,3	83,5	84,6	85,7	86,8	87,8	88,7
—○— Ameryka Pn.	63,9	67,0	69,9	72,0	73,8	73,8	73,9	74,7	75,4	77,3	79,1	80,7	82,1	83,4	84,6	85,7	86,7	87,6	88,5	89,4	90,2
—+— Australia / Nowa Zelandia	76,2	78,3	80,5	82,6	84,5	85,3	85,4	85,2	85,3	86,0	86,9	87,9	88,7	89,5	90,2	90,9	91,5	92,0	92,6	93,1	93,5
—○— Oceania	62,0	64,3	66,6	68,8	70,8	71,5	71,3	70,7	70,6	70,5	70,4	70,5	70,6	70,9	71,4	71,9	72,6	73,4	74,3	75,3	76,4

Źródło: United Nations. (2014). *World Urbanization Prospects. 2014 Revision*. New York

Urbanizacja – problem pomiaru

Faktyczny poziom urbanizacji w Polsce jest wyższy od rejestrowanego według kryterium administracyjnego, z powodu:

1. Nieujęcia silnie zurbanizowanych terenów podmiejskich największych ośrodków miejskich,
2. Pominięcia znacznej liczby osób niezameldowanych (np. w Warszawie jest to około 10% populacji).
3. Gdyby w delimitacji obszarów typowo miejskich przyjmować rozwiązania stosowane w krajach zachodnich, stopę urbanizacji w Polsce należałoby w 2010 r. szacować na 70%, czyli 8 punktów procentowych więcej od udziału liczby ludności zamieszkałej (zameldowanej) w granicach administracyjnych miast. Istotne jest, że tak wyznaczony udział ludności miejskiej po 1990 r. stale rośnie, a nie spada, jak wynikałoby z oficjalnych danych statystycznych.

Źródło: *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, s. 36.

Fenomen miejskości

1. Mimo rozległości przestrzeni, jaką oferuje Ziemia oraz coraz większych możliwości telekomunikacji na duże odległości oraz mimo coraz niższych kosztów transportu, ludzie zamieszkują i pracują obok siebie, właśnie w miastach.
2. Jeszcze do końca XIX wieku ludność naszej planety zajmowała się przede wszystkim rolnictwem i zamieszkiwała na wsi i w małych miastach, które pełniły funkcje rynków wymiany nadwyżek produkcyjnych lub miast będących miejscem- etapem, gdzie zatrzymywali się podróżujący.
3. Już od XV wieku obserwujemy uzależnianie się gospodarek poszczególnych państw od ekonomicznej siły ich miast.
4. Historyczna analiza rozwoju miast pozwala wyróżnić dwie fazy przyśpieszonej urbanizacji:
 1. Pierwsza przypada na lata między 1830/40-1900, czyli na okres pierwszej rewolucji przemysłowej i jest skutkiem dynamicznego rozwoju biegunów wzrostu oraz korzyści skali (uprzemysłowienie -> urbanizacja)
 2. Druga faza obejmuje lata po roku 1945 (urbanizacja jako efekt rozwoju transportu, rozkwitu wysokich technologii, dyfuzji informacji wzrostu znaczenia innowacji w gospodarce; metropolizacja jako ostatnia faza urbanizacji)

Ewolucja czynników miastotwórczych

Poziom urbanizacji

**Względy ekonomiczne
(w czasach przed-industrialnych):**

Podział pracy – specjalizacja i wyłanianie się kolejnych zawodów

↓

Konieczność tworzenia warunków dla wymiany dóbr i usług

Względy polityczne i militarne:

Urządzenie siedzib władz w celu utrzymania panujących stosunków społecznych

Ochrona ludności przed zagrożeniami zewnętrznymi

**Względy ekonomiczne
(w czasach uprzemysłowienia):**

Dostęp do surowców
Dostęp do zasobów pracy
Dostęp do miejsc pracy
Dostęp do rynków zbytu

↓

Dążenie do minimalizacji kosztów poszukiwania dostawców, kooperantów i klientów

**Względy ekonomiczne
(w czasach post-industrialnych):**

Dostęp do wysokiej jakości usług publicznych i prywatnych

Względy społeczne i kulturowe:

Miasto jako miejsce dostępu do wiedzy i innowacji (kultura, sztuka, uniwersytety, etc.)

Względy technologiczne:

Rozwój technologii transportu, wznoszenia wysokich budynków, zaopatrzenia miast w żywność i media, etc.

↓

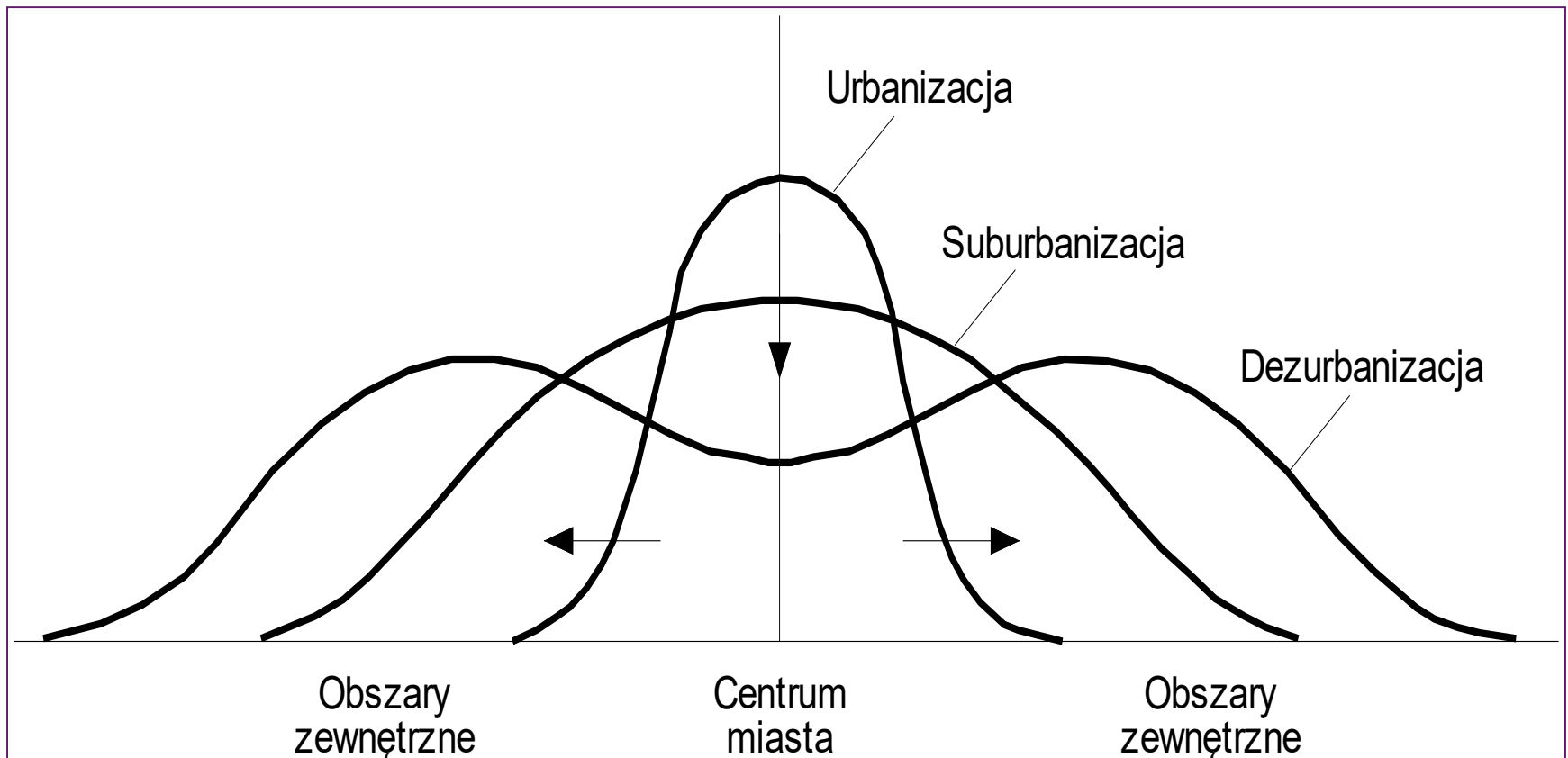
Pokonywanie ograniczeń i niekorzyści koncentracji ludności w miastach

Ograniczanie kosztów transportu
Zapewnianie bliskości

Czynniki powstawania i rozwoju miast

CZYNNIKI UNIWERSALNE Dlaczego powstają i rozwijają się miasta?	CZYNNIKI SPECYFICZNE Dlaczego miasta różnią się między sobą?
<ul style="list-style-type: none"> – Zapewnienie miejsc wymiany dóbr i usług (w tym minimalizacja kosztów transakcyjnych) – Lokalizacja siedzib władz – Zapewnienie bliskości do: <ul style="list-style-type: none"> ○ zasobów materialnych; ○ rynków pracy; ○ siły roboczej; ○ rynków zbytu; ○ miejsc sprzedaży dóbr i usług; ○ kooperantów; ○ kultury i sztuki; ○ wiedzy i innowacji; – Dążenie do osiągnięcia skali produkcji i konsumpcji 	<ul style="list-style-type: none"> – Zróżnicowanie warunków naturalnych lokalizacji miast – Dążenie do specjalizacji gospodarczej ośrodków miejskich (zróżnicowanie tzw. bazy ekonomicznej miast) – Różnice w sile korzyści skali w różnych typach działalności gospodarczych – Różnice w poziomie efektywności zarządzania miastami – Zależność rozwoju miast od decyzji politycznych – Zależność od tendencji ogólnoświatowych (np. zjawiska metropolizacji gospodarki)

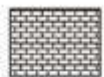
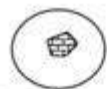
Cykl życia miasta wg Leo von Klaasena

Źródło: Reguński, J. (1982). *Ekonomika miasta*. PWE. Warszawa, s. 123

Cykl życia miasta

I etap

Miasto, centrum

II etap

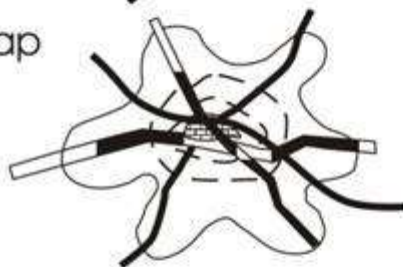

Granica strefy podmiejskiej

Drogi

III etap

Koleje

Centra usługowe

IV etap

Odległość od centrum

Źródło: Jakóbczyk-Gryszkiewicz J. (1998). *Przeobrażenia stref podmiejskich dużych miast. Studium porównawcze strefy podmiejskiej Warszawy, Łodzi i Krakowa.* Wydawnictwo UŁ. Łódź, s.148.

Funkcje miejskie

1. Rola (role), jakie miasto pełni w układzie osadniczym (por. teoria bazy ekonomicznej)
2. Rodzaje działalności poszczególnych ludzi oraz organizacji, pogrupowane w pewne kategorie o określonych, wspólnych cechach

Miasto należy traktować jako SYSTEM funkcji.

Struktura funkcji miejskich

Według typów działalności:

1. Produkcyjne
2. Transportowe
3. Mieszkaniowe
4. Handlowe
5. Ochrony zdrowia
6. Oświatowe
7. Kulturalne
8. Administracyjne
9. Rekreacyjno-wypoczynkowe, turystyczne

Według teorii bazy ekonomicznej:

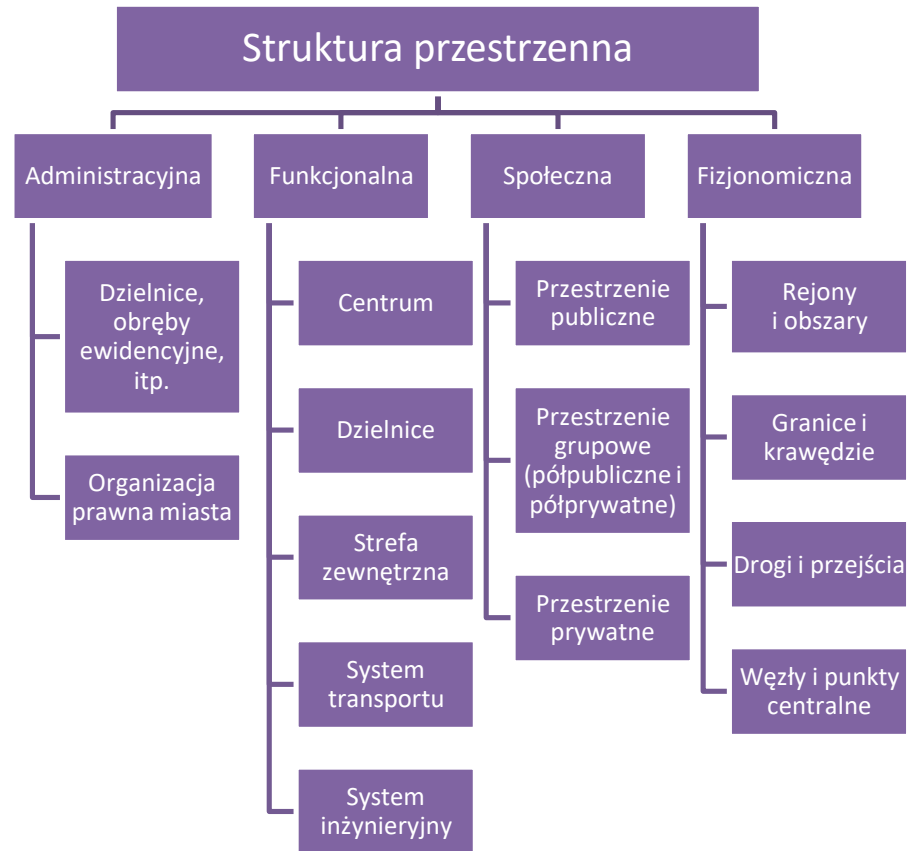
1. Egzogeniczne
2. Endogeniczne

Według założeń Karty Ateńskiej (CIAM 1933):

1. Pracy
2. Zamieszkania
3. Rekreacji i wypoczynku
4. Transportowe (łącznie)

Struktura przestrzenna miasta

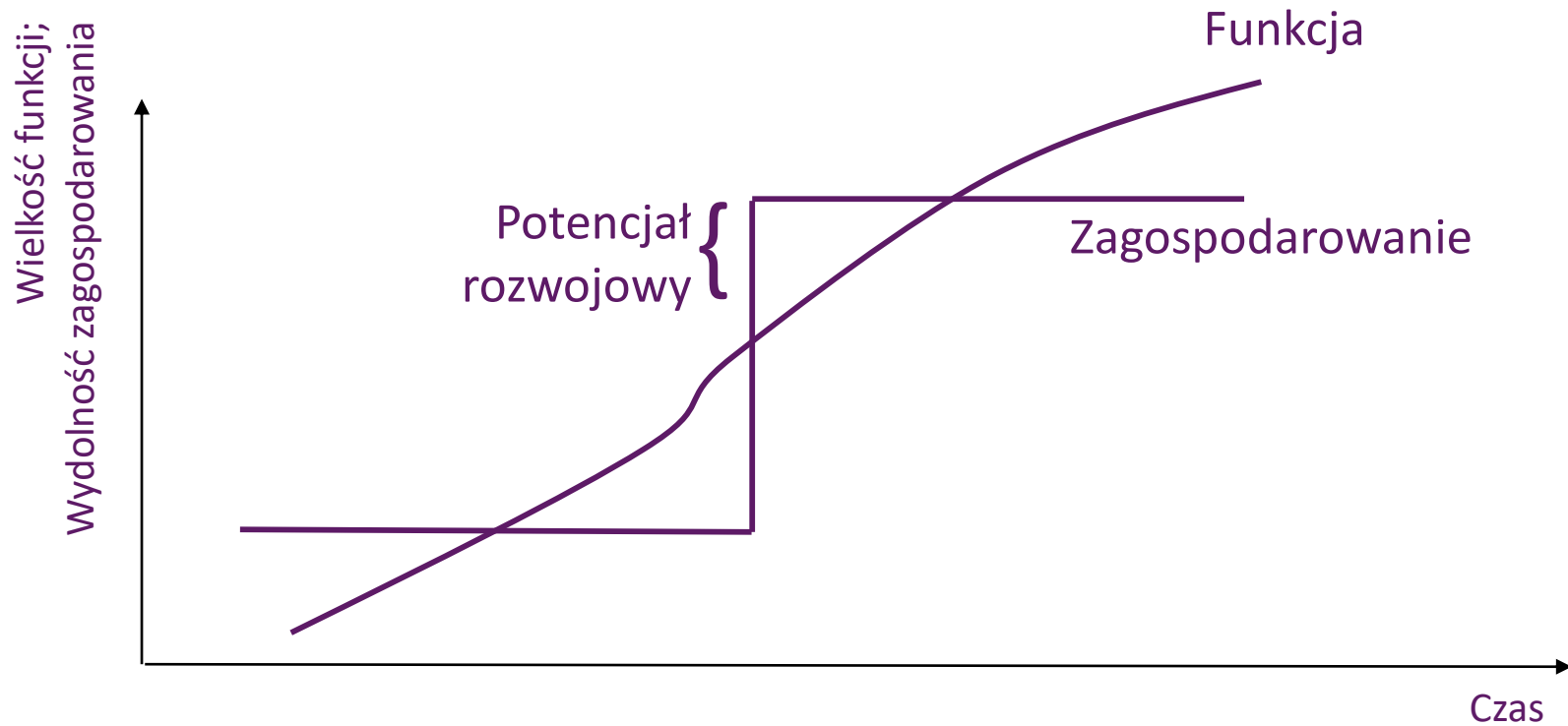
Ujęcie holistyczne

Źródło: Chmielewski J.M. (2001). *Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa, s. 21

Funkcje a zagospodarowanie miasta

Przemiany w gospodarce miast ery „poprzemysłowej”

1. Zmniejszający się udział przemysłu w strukturze zatrudnienia i rozwój sektora usług
2. Rozwój wiedzochłonnych gałęzi gospodarki i działalności „produkujących” wiedzę (parki technologiczne, działalność B+R, *studentyfikacja*), oraz rozwój tzw. sektorów kreatywnych
3. Wzrastająca liczba tzw. nowych przestrzeni przemysłowych i stref ekonomicznych, ukierunkowanych a innowacyjność i przyciąganie inwestorów zagranicznych
4. Wzrastająca liczba podmiotów oferujących usługi dla przedsiębiorstw (BPO, **FIRE**)
5. Wzrastająca liczba wielkopowierzchniowych centrów handlowych (kultura konsumpcyjna, *leisure economy*)
6. Wzrastający ruch turystyczny w miastach i rozwój infrastruktury na potrzeby jego obsługi (*visitor's economy*)
7. Rozwój szarej strefy, gospodarki pozaformalnej, oraz alternatywnych form działalności gospodarczej

Model miasta europejskiego

1. „Ludzka” skala
2. Miasto zwarte, pomimo znacznego wzrostu w XIX wieku
3. Dostępne przestrzenie publiczne
4. Różnorodność funkcjonalna i społeczna, bogate życie miejskie
5. Jednoczesne poszanowanie wartości prywatnej i równowaga pomiędzy strefą publiczną i prywatną
6. Równowaga między *sacrum* i *profanum*
7. Współczesne wyzwania:
 1. Zmiany klimatyczne
 2. Zanieczyszczenie środowiskowe
 3. Problemy komunikacyjne związane z indywidualną mobilnością mieszkańców
 4. Zagadnienia związane z napływem emigrantów oraz wzrastaniem różnic ekonomicznych, religijnych i rasowych.

Paszkowski Z (2011). *Miasto idealne w perspektywie europejskiej i jego związku z urbanistyką współczesną*.
Kraków: Universitas, s. 240

Wspólne cechy współczesnych modeli miast w myśl unijnej polityki rozwoju miast **Karta Lipska**

1. Atrakcyjne centra i interesujące dzielnice historyczne
2. Zróżnicowane jakościowo lokalizacje mieszkaniowe
3. Kultura jako czynnik rozwoju miast
4. Zróżnicowana podaż dla kształcenia dzieci
5. Atrakcyjna przestrzeń miejska
6. Doceniane wartości ekologiczne, krajobrazowe, rekreacyjne, historyczno-kulturowe
7. Uspokojony i nieuciążliwy transport, wysoka sprawność transportu zbiorowego
8. Zintegrowane społeczeństwo miejskie (brak uprzedzeń, emancypacja mniejszości, zróżnicowane style życia, społeczeństwo o różnych poziomach dochodów)
9. Dystans do idei metropolizacji (jako próby sankcjonowania suburbanizacji, prymatu deweloperów, fragmentacji przestrzennej i społecznej)

Pytania

1. Podaj definicję miasta i urbanizacji wg kluczowych kryteriów
2. Jakie czynniki decydują o wzroście liczby miast i postępującej urbanizacji? (ewolucja czynników miastotwórczych)
3. Jakie fazy urbanizacji wyróżnił Leo von Klaasen?
4. Współzależności między funkcjami a zagospodarowaniem miasta
5. Jakie przemiany zachodzą w miastach ery „poprzemysłowej”?
6. Jakie rekomendacje dla współczesnej europejskiej polityki miejskiej daje Karta Lipska?

Metropolizacja

1. Proces tworzenia się współczesnych metropolii jest traktowany jako **efekt globalizacji** a współczesna urbanizacja nazywana jest metropolizacją
2. Samo pojęcie jest niejasne – metropolia nie doczekała się jednoznacznej i precyzyjnej definicji i posiada wiele synonimów lub nazw bliskoznacznych (miasta światowe, *world cities*).
3. Metropolia (*gr. metrópolis*) (*méter* – matka i *pólis* – miasto) – „miasto macierzyste”, miasto-matka. Jest to silny ośrodek centralny, który dominuje nad pewnym obszarem, ma nad nim władzę lub opiekuje się nim
4. Aglomeracje, konurbacje i megalopolis definiuje się w ujęciu ilościowym, natomiast pojęcie metropolii zawiera w sobie zarówno cechy ilościowe (liczebność i gęstość populacji), jak i jakościowe, opisywane przez **relacje miasta z innymi miastami**, przez miejsce i znaczenia danego ośrodka w światowej **sieci metropolitalnej**.

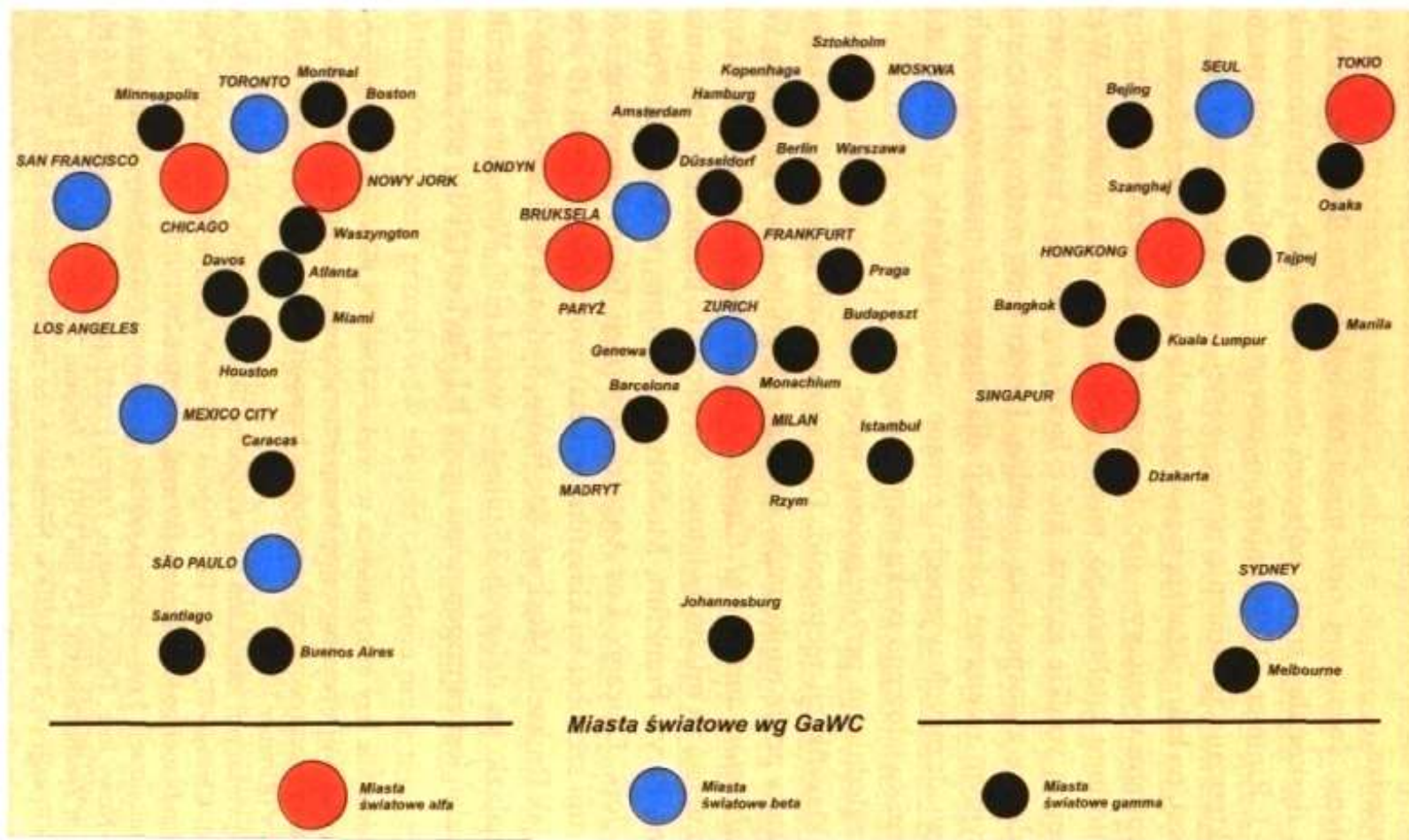
Metropolie i obszary metropolitalne

Metropolia – ośrodek o silnej koncentracji funkcji metropolitalnych:

1. Administracyjnych
2. Decyzyjnych
3. Komunikacyjnych
4. Wiedzy
5. Turystycznych

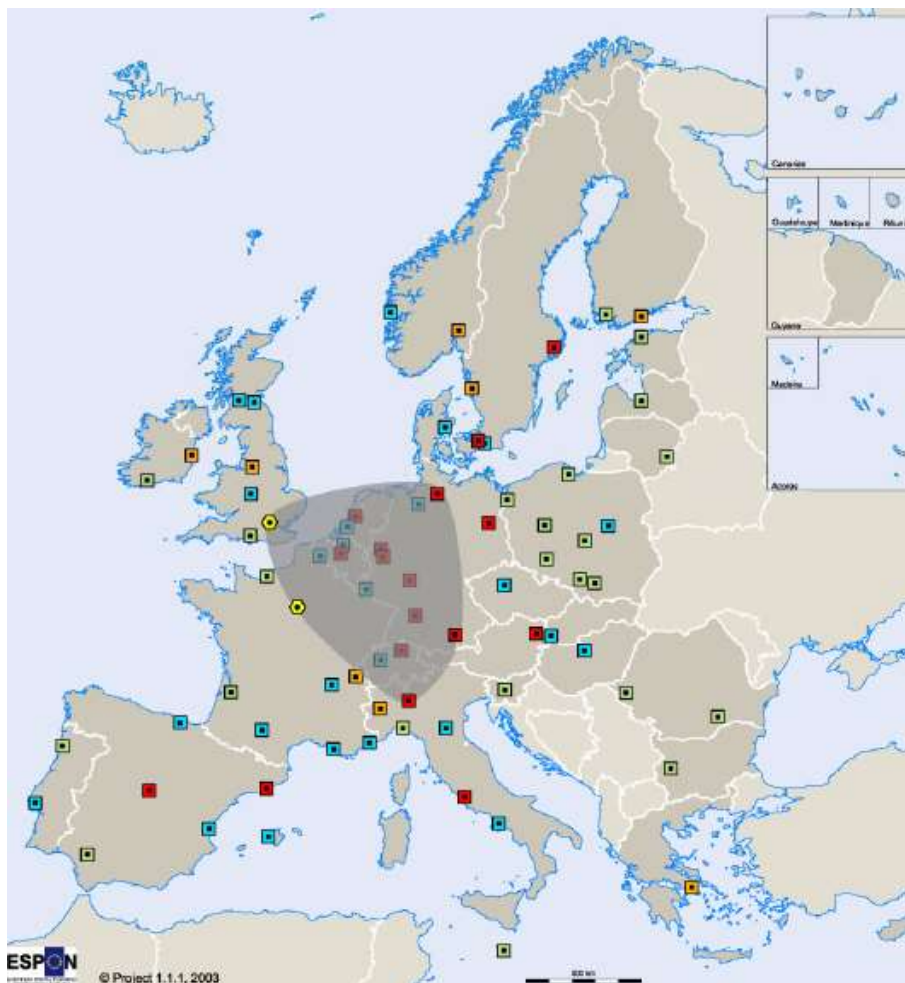

Sieć miast światowych

Źródło: Taylor P.J. (2001). *Specification of the world city network*, „Geographical Analysis” nr 33, ss. 181-194.

Metropolie w Europie

Źródło: ESPON – European Spatial Observatory Network

Metropolie (miasta światowe) megamiasta

15 największych megamiast	10 najważniejszych metropolii wg GaWC (2012)
1. Szanghaj (24,256,800)	1. Londyn – Alfa++ (8,538,689)
2. Karaczi (23,500,000)	2. Nowy Jork – Alfa++ (8,491,079)
3. Pekin (21,516,000)	3. Hong Kong – Alfa+ (7,298,600)
4. Lagos (21,324,000)	4. Paryż – Alfa+ (12,341,418)
5. Delhi (16,787,941)	5. Singapur – Alfa+ (5,535,000)
6. Tianjin (15,200,000)	6. Szanghaj – Alfa+ (24,256,800)
7. Istambuł (14,160,467)	7. Tokio – Alfa+ (13,297,629)
8. Tokio (13,297,629)	8. Pekin – Alfa+ (21,516,000)
9. Guangzhou (13,080,500)	9. Sydney – Alfa+ (4,840,600)
10. Mumbaj (12,478,447)	10. Dubaj – Alfa+ (2,459,068)
11. Paryż (12,341,418)	11. Chicago – Alfa (9,522,434)
12. Moskwa (12,197,596)	12. Mumbaj – Alfa (12,478,447)
13. Sao Paulo (11,895,893)	13. Mediolan – Alfa (3,204,601)
14. Szeszen (10,467,400)	14. Moskwa – Alfa (12,197,596)
15. Dżakarta (10,075,310)	15. Sao Paulo – Alfa (11,895,893)

Przypomnienie: *Borrowed size* – W. Alonso (1973)

Alonso W. (1973). *Urban zero population growth*. Daedalus, 109, s. 200

Relacje między potencjałem a liczbą funkcji

		Mniej funkcji w stosunku do potencjału	Więcej funkcji w stosunku do potencjału
Relacje między potencjałem a wynikami gospodarczymi	Wyniki niskie w stosunku do potencjału	Efekt aglomeracyjnego cienia (metropolia „wysysa” zasoby z otoczenia)	<i>Borrowed function</i> (otoczenie świadczy usługi metropolii)
	Wyniki wysokie w stosunku do potencjału	<i>Borrowed performance</i> (otoczenie odnosi korzyści ekonomiczne z bliskości metropolii)	<i>Borrowed size (function + performance)</i> (efekty rozprzestrzeniania z metropolii do otoczenia)

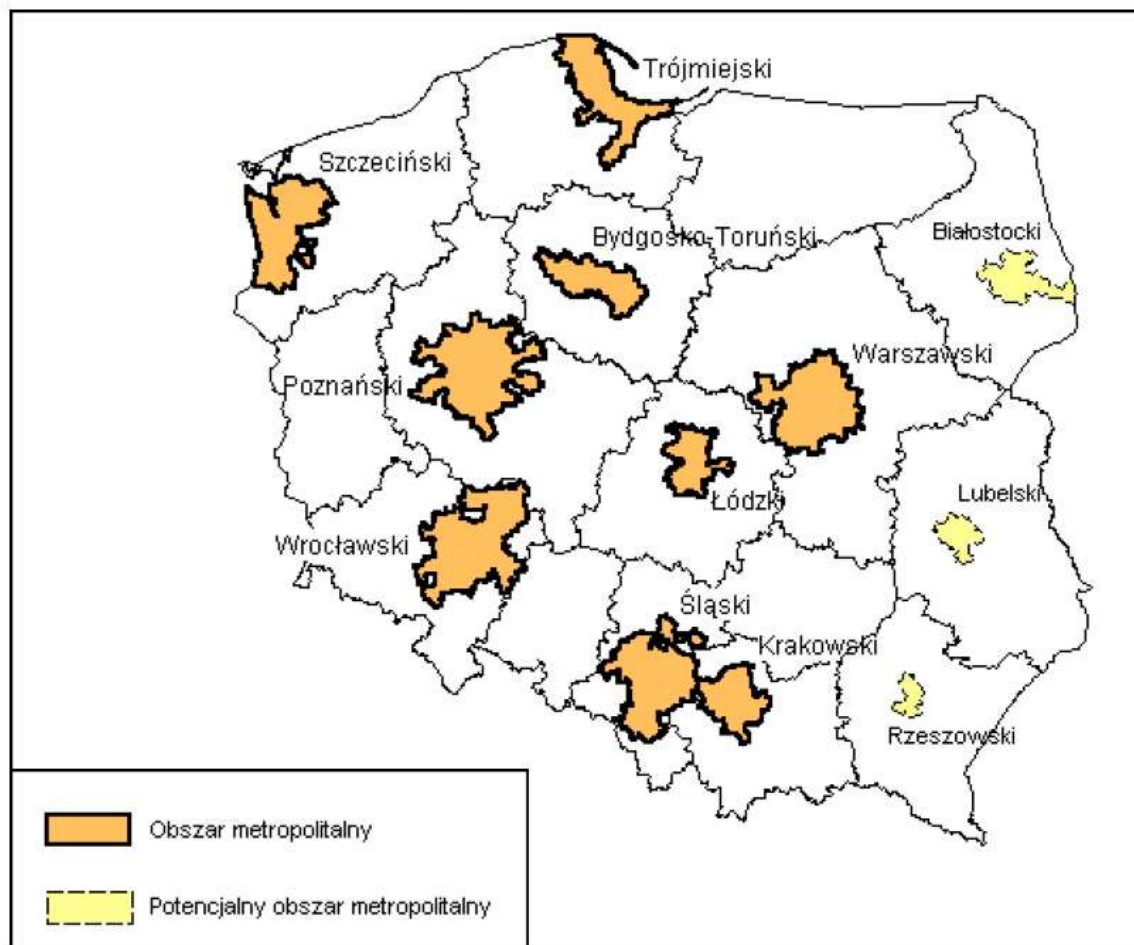
Meijers Evert J., Burger Martijn J., *Stretching the concept of 'borrowed size'*, „Urban Studies”, vol. 54 (1), 2017, s. 287.

Metropolie i obszary metropolitalne

Obszar metropolitalny – wewnętrznie złożony układ osadniczy, którego istotną cechą jest występowanie **funkcji metropolitalnych** i relacji funkcjonalnych, wiążących układ w spójną terytorialnie i rozwiniętą pod względem społeczno-gospodarczym całość.

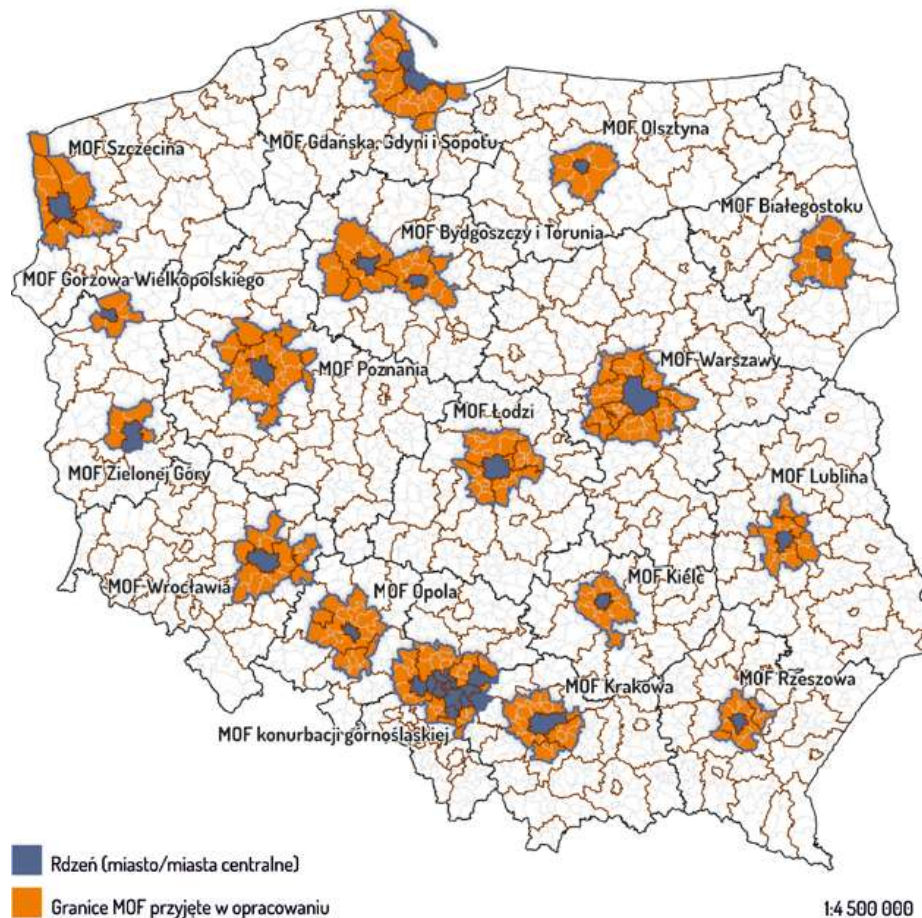
**Każda metropolia jest aglomeracją ale nie
każda aglomeracja jest metropolią.**

Obszary metropolitalne w Polsce

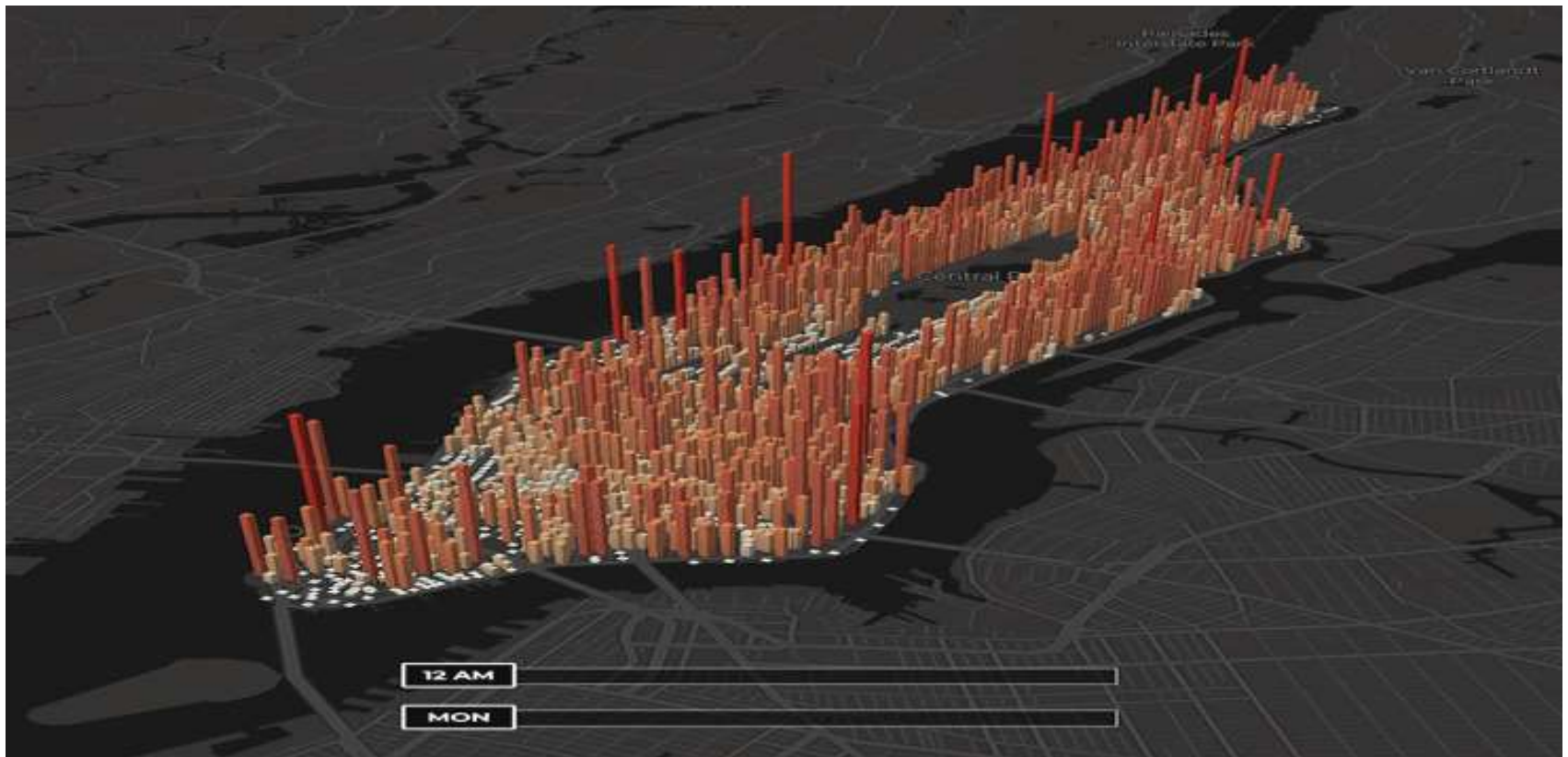
Źródło: Gorzelak G. et al. (2005). *Zaktualizowana koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju*, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa, s. 95.

Miejskie obszary funkcjonalne

Źródło: Janas K., Jarczewski W. (2017). *Raport o stanie polskich miast. Zarządzanie i współpraca w miejskich obszarach Funkcjonalnych*. Kraków: Instytut Rozwoju Miast, p. 11.

Cykl dzienny miasta (miasto – pulsar)

Źródło: Reddit, użytkownik - citrusvanilla

Obszary współpracy metropolitalnej wg hierarchii ważności

1. Transport publiczny
2. Wspólna strategia rozwoju
3. Planowanie przestrzenne (kontrola suburbanizacji –
urban sprawl)
4. Wspólne oferty dla inwestorów
5. Gospodarka wodno-kanalizacyjna
6. Wspólna promocja
7. Edukacja na poziomie ponadpodstawowym
8. Gospodarka odpadami.

Źródło: Lackowska M. (2009). *Zarządzanie obszarami metropolitalnymi w Polsce. Między dobrowolnością a imperatywem*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa, s. 135

Pytania

1. Wymień 5 kluczowych funkcji miast-metropolii
2. Wyjaśnij różnice między pojęciami „metropolia” i „obszar metropolitalny”
3. Wymień kluczowe obszary współpracy metropolitalnej
4. Czy metropolie wspomagają swoje regiony w procesach rozwoju społeczno-gospodarczego?

4. Współczesne wyzwania gospodarki przestrzennej

1. Przestrenny wymiar gospodarki
2. Modele i teorie w gospodarce przestrzennej
3. Miasta i ich rola w gospodarce
- 4. Współczesne wyzwania gospodarki przestrzennej**
5. Uwarunkowania instytucjonalne gospodarki przestrzennej

Dobra publiczne w przestrzeni miejskiej

MOŻLIWOŚĆ WYKLUCZENIA Z KONSUMPCJI

		TAK	NIE
KONKUREN CYJNOŚĆ W KONSUM PCJI	TAK	DOBRA PRYWATNE PRZYKŁADY: DOBRA NABYWANE W SKLEPACH OSIEDLOWYCH I CENTRACH HANDLOWYCH, KAWA WYPITA W KAWIARNI, SAMOCHODY OSOBOWE.	DOBRA MIESZANE: WSPÓLNE ZASOBY PRZYKŁADY: PARK MIEJSKI, USŁUGI TRANSPORTU ZBIOROWEGO.
	NIE	DOBRA MIESZANE: DOBRA KLUBOWE PRZYKŁADY: KINA, SZKOŁY, BASENY.	DOBRA PUBLICZNE PRZYKŁADY: OŚWIETLENIE ULIC, BEZPIECZEŃSTWO W MIEŚCIE.

Przestrzenie publiczne i grupowe w miastach (1)

1. **Sfera publiczna** – przestrzeń zarówno fizyczna jak i medialna czy wirtualna, w której formuje się społeczeństwo. Zalicza się do niej media, fora dyskusyjne, miejsca działania organów przedstawicielskich władz, a także **przestrzeń publiczną**
2. **Domena publiczna** – miejsca, w których jest możliwa i gdzie faktycznie zachodzi wymiana (myśli, idei, wzorców zachowań, towarów, informacji)

„Publiczność” przestrzeni nie leży obecnie przede głównie w jej formalnej charakterystyce, dotyczącej np. kwestii własności czy sposobu ukształtowania. Natomiast dla „publiczności” przestrzeni istotnym jest **możliwość kontaktów** społecznych pomiędzy różnymi zbiorowościami.

Przestrzenie publiczne i grupowe w miastach (2)

Definicje przestrzeni publicznej

Fragment przestrzeni przeznaczony na potrzeby **realizacji bezpośrednich kontaktów** pomiędzy uczestnikami życia społecznego oraz innych potrzeb społecznych korzystających z niej zbiorowości, pozostając jednocześnie **fizycznie dostępnym** dla wszystkich zainteresowanych osób.

Lorens, P. (2011). *Definiowanie współczesnej przestrzeni publicznej*. [w:] P. Lorens, J. Martyniuk-Pęczek (red.). *Problemy kształtowania przestrzeni publicznych*. Seria Miasto-Metropolia-Region. Wydawnictwo Urbanista. Gdańsk, s. 10

Obszar o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne.

Art. 2 Ustawy z dnia 27 marca 2003r. *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*

Przestrzeń publiczna a inne typy przestrzeni

Przestrzeń publiczna

- ulica, rynek, park, sklep, bar, itp.

Przestrzeń półpubliczna

- plac zabaw, przedszkole, małe miejsca spotkań towarzyskich, itp.

Przestrzeń półprywatna

- biuro otwarte dla klientów, podwórze, wspólne wejście z ulicy, plac zabaw dla mieszkańców, itp.

Przestrzeń prywatna

- dom, mieszkanie, ogród przydomowy, itp.

Dylematy – przykłady:

1. Wnętrze centrum handlowego (prywatne czy półprywatne?)
2. Rynek Manufaktury (półprywatny czy półpubliczny?)
3. Park zamykany na noc (publiczny czy półpubliczny?)
4. Plac zabaw (publiczny czy półpubliczny?)
5. Nieogrodzony plac przed domem prywatnym (prywatny czy publiczny?), itd.

Funkcje przestrzeni publicznych z punktu widzenia typów działalności

Funkcje	Przykłady
Komunikacja i transport	– drogi, ulice, place, promenady, ciągi piesze, autostrady, stacje kolejowe, stacje autobusowe, lotniska, stacje metra, parkingi
Administracyjna	– ratusze, sądy, posterunki policji
Edukacyjna i kulturalna	– szkoły, biblioteki, muzea, teatry, galerie, pomniki
Religijna	– kościoły, cmentarze
Rekreacyjna	– ogrody, tereny otwarte, tereny zieleni miejskiej, lasy miejskie, place zabaw, plaże, nabrzeża, kanały, bulwary nadbrzeżne, skateparki, obiekty sportowe
Miejsce świadczenia usług komunalnych	– zbiorniki wodne, linie energetyczne, wodociągi, gazociągi, ciepłociągi, oczyszczalnie ścieków, składowiska odpadów
Miejsce koncentracji handlu i usług	– tradycyjne rynki, supermarkety, hipermarkety, centra rozrywki.

Źródło: Polko, A. (2012). *Urban Public Spaces – from Economics to Management*. [w:] Heffner K. Polko A., (eds.). *Urban Public Space – Economics and Management Perspective*. „Studia Regionalia KPZK PAN”. Vol. 34. Polish Academy of Sciences – Committee for Spatial Economy and Regional Planning. Warszawa, s. 11.

Funkcje przestrzeni publicznych z punktu widzenia funkcjonowania miasta

Gospodarcze:

- generowanie renty gruntowej (pozytywne efekty zewnętrzne – korzyści aglomeracji)
- miejsce wymiany towarów i usług
- umożliwienie komunikacji w mieście
- potoki ludzi w węzłach komunikacyjnych --> koncentracja popytu
- budowanie wizerunku jednostki osadniczej

Społeczne:

- miejsce wymiany informacji i idei (agora, rynek)
- nawiązywanie kontaktów, miejsca spotkań
- oglądanie i słuchanie innych ludzi
- celebrowanie i obchody, demonstrowanie swych wartości

Kulturalne:

- imprezy, spektakle, *eventy*,
- eksponowanie dziedzictwa kulturowego

Kompozycyjne:

- ułatwienie orientacji w przestrzeni (dominanty, miejsca centralne w układzie urbanistycznym, itp.)
- miejsca obserwacji kompozycji przestrzennej
- budowanie nastroju dla „miłego przebywania”.

Funkcje przestrzeni publicznych według Jana Gehla

1. Kontakt na skromnym poziomie
2. Możliwy punkt wyjścia dla kontaktów na wyższych poziomach
3. Możliwość podtrzymywania już nawiązanych kontaktów
4. Źródło informacji o życiu społecznym w zewnętrznym świecie
5. Źródło inspiracji, okazja do stymulujących doświadczeń

Gehl J. (red.), *Życie między budynkami. Użytkowanie przestrzeni publicznych*, Wydawnictwo RAM, Kraków 2009, s. 15.

Cztery odległości społeczne:

1. **Intymna** – 0-45 cm – wyrażane są w niej intensywne uczucia: czułość, pocieszenie, miłość, mocny gniew
2. **Osobista** – 0,45-1,3 m – odległość rozmów między bliskimi przyjaciółmi i rodziną (np. rodzinny obiad)
3. **Społeczna** – 1,3-3,75 m – odległość dla zwykłych rozmów między przyjaciółmi, znajomymi, sąsiadami, współpracownikami, etc. Fizyczny wyraz takiej odległości to np. sofa z fotelami i stolikiem do kawy.
4. **Publiczna** - >3,75 m – odległość typowa dla formalnych sytuacji, wokół osób publicznych lub w sytuacji dydaktycznej, gdy ktoś chce widzieć lub słyszeć dane wydarzenie, ale nie chce być w nie bezpośrednio zaangażowany

Hall, E. T., *The Hidden Dimension*, Doubleday, Nowy Jork 1966

Przestrzeń publiczna – współczesne trendy i wyzwania

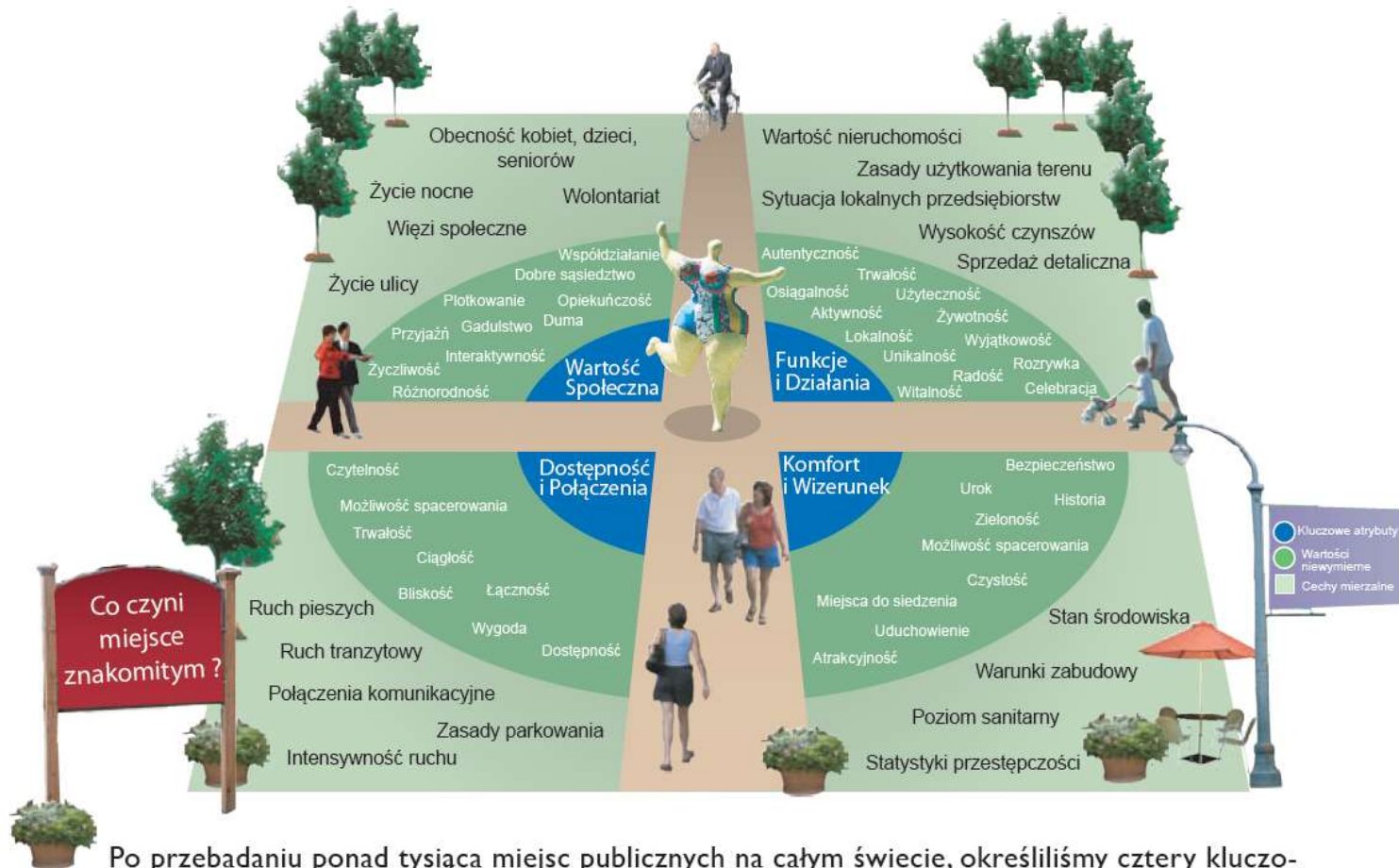
Trendy:

1. Kryzys przestrzeni publicznych spowodowany suburbanizacją
2. Rozwój *night-time economy* and *leisure economy* – przekształcanie przestrzeni publicznych w przestrzenie „ludyczne”
3. Rewitalizacja poprzez komercjalizację (centra handlowe jako główne obiekty w tego typu przestrzeniach)
4. „Wypełnianie” przestrzeni publicznych działalnością kulturalną i innymi aktywnościami
5. Przekształcanie przestrzeni publicznych zgodnie z ideą rozwoju zrównoważonego (ciągi piesze, rowerowe, woonerfy, zwiększanie różnorodności funkcji, etc.)

Wyzwania:

1. Bardziej elastyczne planowanie przestrzeni publicznych, w tym częstsze projekty polegające na tymczasowym zagospodarowaniu takich przestrzeni
2. Szersze zastosowanie koncepcji współzrządzenia (*urban governance*) oraz złożonych form zarządzania przestrzeniami publicznymi w mieście, np.:
 1. *Town Centre Management* [TCM]
 2. *Private Operated Public Space* [POPS]
 3. *Business Improvement Districts* [BID]
3. Wypracowanie umiejętności reagowania samorządu na coraz szybciej zmieniające się potrzeby i pojawiające się pomysły
4. Opracowanie i zastosowanie coraz bardziej wyrafinowanych metod wyceny przestrzeni publicznych (np. analiza kosztów i korzyści w miejsce klasycznych metod wyceny)

Jak przetworzyć Miejsce

Po przebadaniu ponad tysiąca miejsc publicznych na całym świecie, określiliśmy cztery kluczowe cechy udanych przestrzeni: Dostępność, Funkcjonalność, Komfort i Wartość Społeczną.

Źródło: *Jak przetworzyć Miejsce. Podręcznik kreowania udanych przestrzeni publicznych*, tłum.: T. Jeleński, W. Kosiński, Project for Public Spaces, Inc., Wydanie polskie – Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków 2001, s. 25.

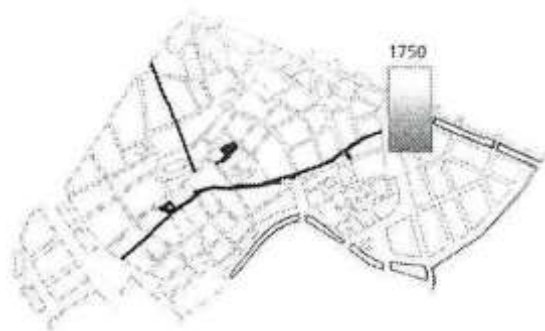
12 kroków do poprawy jakości przestrzeni publicznych (Jan Gehl & Lars Gemzoe)

1. Eliminacja lub ograniczenie ruchu kołowego
2. Brak przestępstw
3. Poczucie bezpieczeństwa
4. Miejsca do spacerowania
5. Miejsca do zatrzymania się i przystanięcia
6. Miejsca do siedzenia
7. Miejsca godne obejrzenia
8. Możliwość porozmawiania
9. Możliwość włączenia się w zabawę
10. Ludzka skala
11. Możliwość korzystania z ładnej pogody
12. Wysoka jakość estetyczna

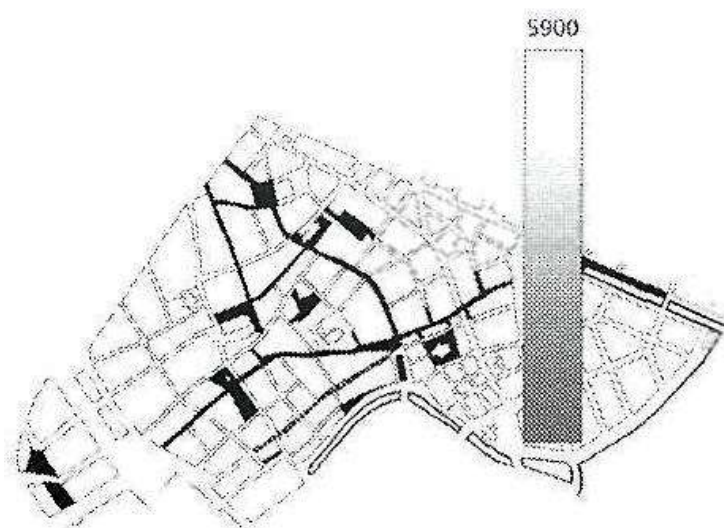
<http://onthecommons.org/magazine/12-steps-creating-community-commons#sthash.veHloSC0.0xO46A80.dpuf>. Dostęp z dn. 19.12.2017

Przestrzeń publiczna piesza a liczba użytkowników

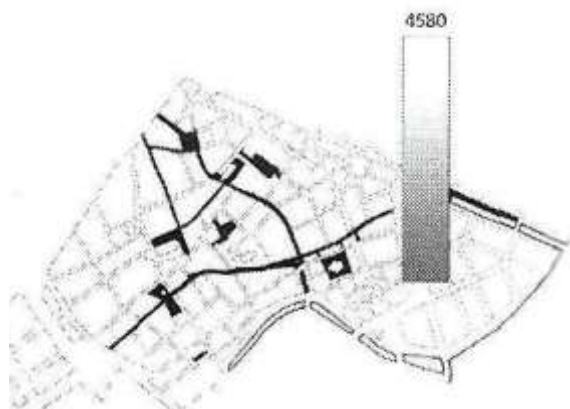
1968. 25.500m² traktów pieszych:

1995. 71.000m² traktów pieszych:

1986. 55.000m² traktów pieszych:

Gehl J. (red.), *Życie między budynkami. Użytkowanie przestrzeni publicznych*, Wydawnictwo RAM, Kraków 2009, s. 32-33.

Przestrzeń publiczna – wartość

Przykłady metod	Zastosowanie
Preferencje ujawnione	
Cen hedonicznych	Wartość nieruchomości zależy od bliskości do przestrzeni publicznych
Kosztu podróży	Pomiar kosztów dotarcia do przestrzeni publicznych, na które zgłaszany jest popyt
Kosztu substytutu	Pomiar kosztów korzystania z dóbr substytucyjnych (np. prywatnego basenu w miejsce publicznego)
Kosztu odtworzenia	Pomiar kosztów budowy od nowa fragmentów przestrzeni, z uwzględnieniem poziomu zużycia
Preferencje wyrażone / deklarowane	
Wyceny warunkowej	Ile ludzie byliby skłonni zapłacić za finansowanie wskazanych przedsięwzięć w przestrzeni publicznej
Wyboru warunkowego	Zapytanie respondentów o wariantowe scenariusze zagospodarowania przestrzeni publicznych

Pytania

1. Czym jest i czemu służy miejska przestrzeń publiczna?
2. Wymień i scharakteryzuj cechy miejskiej przestrzeni publicznej
3. Co odróżnia przestrzeń publiczną od przestrzeni prywatnej w ujęciu ekonomii miejskiej?
4. Jakie można wskazać współczesne trendy i wyzwania w zakresie przekształceń miejskich przestrzeni publicznych?

Centra miast

1. Centralny ośrodek usługowy (ang. CBD) – ośrodek usługowy najwyższego stopnia w danej jednostce lub zespole jednostek osadniczych
 Ślodyczyk, J. (2003). *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*, Studia i monografie Nr 298, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego. Opole, s. 112.
2. Miejsce intensywnej wymiany dóbr, usług i informacji, a także koordynowania zdecentralizowanych funkcji
 Nowakowski, M (1990). *Centrum miasta. Teoria, projekty, realizacje*. Warszawa, s. 21
3. Miejsce cechujące się najwyższą na terenie miasta aktywnością gospodarczą i kulturalną oraz największą liczbą użytkowników w ciągu doby
 Ślodyczyk, J. (2003). *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*, Studia i monografie Nr 298, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego. Opole, s. 111.

Centrum a śródmieście

Centrum a śródmieście to wyrazy bliskoznaczne, ale nie synonimy:

Śródmieście	Centrum
<ul style="list-style-type: none"> – Historycznie wykształcona, centralna część miasta – Posiada zwartą i intensywną zabudowę – Cechuje się przemieszaniem funkcji: mieszkaniowych, usługowych, administracyjnych, także przemysłowych – Występuje w dużych, „starych” miastach – w miastach małych występuje centrum, natomiast nie występuje obszar śródmiejski – Pojęcie bardziej morfologiczne niż funkcjonalne 	<ul style="list-style-type: none"> – Obszar mniejszy i bardziej zwarty, z możliwością wyraźnego wyodrębnienia funkcji usługowych jako dominujących – Posiada kluczowe znaczenie dla gospodarczego i społecznego funkcjonowania miasta – W największym stopniu decyduje o wizerunku i atrakcyjności miasta – Pojęcie bardziej funkcjonalne niż morfologiczne

Delimitacja centrum

Kryterium	Metody
Funkcjonalne	<ul style="list-style-type: none"> – analiza użytkowania ziemi – badanie intensywności powierzchni śródmiejskiej – mapowanie wartości terenów – analiza wartości sprzedaży
Ruchu	<ul style="list-style-type: none"> – metoda izokinetyczna – analiza układu komunikacyjnego miasta
Demograficzne	<ul style="list-style-type: none"> – analiza gęstości zaludnienia – badania wahań przyrostu ludności w ciągu dnia
Krajobrazowe	<ul style="list-style-type: none"> – badania wysokości i architektury budynków, gęstości zabudowy, wieku budynków, wielkości działek budowlanych, etc.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: Słodczyk, J. (2003). *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*, Studia i monografie Nr 298, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego. Opole, s. 113-118.

Kierunki przekształceń obszarów centralnych miast

1. Struktura funkcjonalna – wzmocnienie tzw. funkcji centrotwórczych i przyciąganie ludzi:

- wsparcie dla działalności gospodarczych przyciągających użytkowników
- wprowadzanie nowych metod zarządzania (*Town Centre Management* [menadżer centrum], *Business Improvement Districts*, itp.)
- ożywianie przestrzeni publicznych (mała architektura, *eventy*, koncerty, etc.)

2. Zabudowa i infrastruktura:

- rewaloryzacja obiektów o wysokich walorach architektonicznych
- poprawa jakości starych obiektów handlowo-usługowych
- wprowadzanie nowoczesnych obiektów
- poprawa jakości środowiska

3. Komunikacja:

- tworzenie **węzłów przesiadkowych** transportu zbiorowego
- eliminacja lub ograniczenie ruchu indywidualnego oraz zapewnianie miejsc parkingowych na obrzeżach centrum
- tworzenie ciągów pieszych oraz tworzenie infrastruktury dla alternatywnych środków komunikacji (rowery, „woonerfy”, itp.)

4. Struktura społeczna:

- utrzymywanie funkcji mieszkaniowej, także poprzez atrakcyjne przestrzenie publiczne
- budowanie tożsamości mieszkańców z miejscem
- gentryfikacja

5. Zachowanie historycznego charakteru istniejącego centrum i lokalizacja „nowego centrum” usług na innym obszarze

Pytania

1. Zdefiniuj centrum miasta
2. Jakie znasz kryteria i metody delimitacji centrum miasta?
3. Jakie występują obecnie kierunki przekształceń obszarów centralnych miast?

Degradacja terenów miejskich

Przyczyny

1. Ekspansja przestrzenna miast, skutkująca suburbanizacją i dezurbanizacją
2. Wyludnianie się miast na skutek przemian demograficznych i ekonomicznych:
 1. Ujemny przyrost naturalny
 2. Ujemne saldo migracji
 3. „Starzenie się” miast
 4. Globalizacja i metropolizacja przestrzeni (zmiana w hierarchii sieci osadniczych), itp.
3. Spadek znaczenia terenów przemysłowych w mieście, powstawanie „ugorów” miejskich

Skutki degradacji terenów miejskich (1)

Wymiary	Skutki degradacji
Gospodarczy	<ul style="list-style-type: none"> – niski poziom przedsiębiorczości, – słaba kondycja przedsiębiorstw lokalnych, – brak atrakcyjności dla tworzenia nowej działalności gospodarczej, spadające ceny nieruchomości, itp.
Społeczny	<ul style="list-style-type: none"> – koncentracja bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, – niski poziom edukacji i kapitału społecznego, – niski poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, itp.
Techniczny	<ul style="list-style-type: none"> – słaby stan techniczny obiektów budowlanych (w tym mieszkaniowych), – słabe wyposażenie lub słaby stan infrastruktury technicznej, itp.

Skutki degradacji terenów miejskich (2)

Wymiary	Skutki degradacji
Przestrzenny	<ul style="list-style-type: none"> – słabe wyposażenie lub słaby stan infrastruktury społecznej, – brak dostępu lub niska jakość podstawowych usług, – niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, – niski poziom obsługi komunikacyjnej, – niedobór lub niska jakość przestrzeni publicznych, itp.
Środowiskowy	<ul style="list-style-type: none"> – przekroczenia w zakresie standardów jakości środowiska, – obecność odpadów zagrażających życiu lub zdrowiu ludzi, – nieefektywne rozwiązania (lub ich brak) w zakresie energooszczędności, itp.

Rewitalizacja – pojęcie

Rewitalizacja (łac. *re-vita* – przywrócenie do życia, ożywienie), ang. *revitalization*, *urban renewal*, *urban redevelopment* – zespół działań, których celem jest społeczne, architektoniczne, planistyczne i ekonomiczne korzystne przekształcenie miejskiej dzielnicy (lub innego wyodrębnionego obszaru miasta) będącej w stanie kryzysu wynikającego z czynników ekonomicznych i społecznych.

Wikipedia

Rewitalizacja – skoordynowany proces, prowadzony wspólnie przez władzę samorządową, społeczność lokalną i innych uczestników, będący elementem polityki rozwoju i mający na celu przeciwdziałanie degradacji przestrzeni zurbanizowanej, zjawiskom kryzysowym, pobudzanie rozwoju i zmian jakościowych, poprzez wzrost aktywności społecznej i gospodarczej, poprawę środowiska zamieszkania oraz ochronę dziedzictwa narodowego, przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju.

Definicja przyjęta przez Komitet Naukowy Projektu Instytutu Rozwoju Miast w dniu 15 lutego 2008 r. [1][2]

Rewitalizacja a pojęcia bliskoznaczne

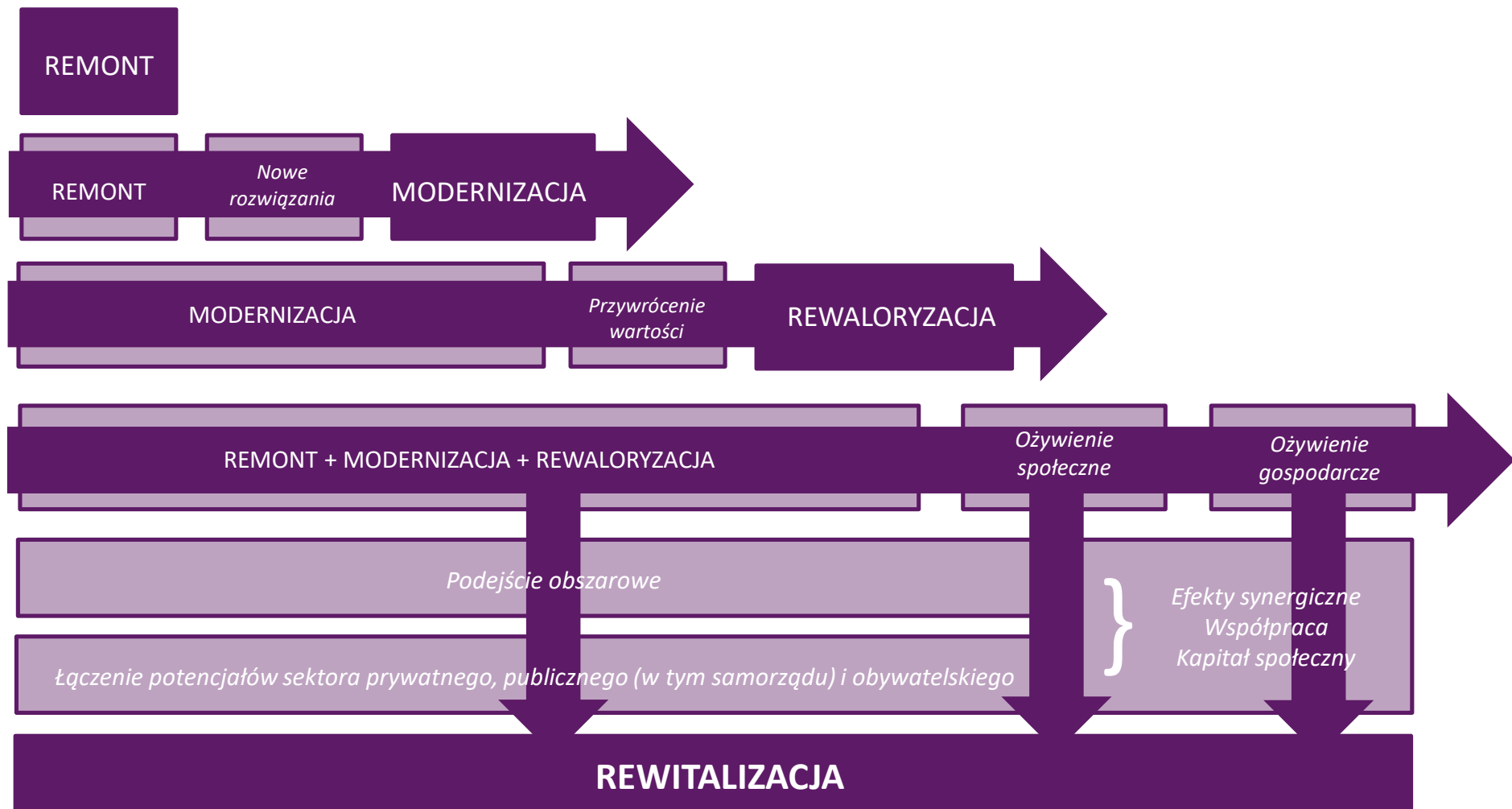
Remont – przywrócenie takiego stanu budynku, jaki istniał na początku poprzedniego cyklu eksploatacji

Modernizacja – remont uzupełniony wprowadzeniem nowych, lepszych, sprawniejszych lub nawet dodatkowych elementów wyposażenia podnoszących standard użytkowy budynku

Rewaloryzacja – przywrócenie utraconych wartości architektonicznych i użytkowych poprzez remont i modernizację obiektów o szczególnej wartości zabytkowej. Wymaga to dodatkowych prac badawczych i realizacyjnych, mających na celu wyeksponowanie wartości zabytkowych

Rewitalizacja – obejmuje wszystkie powyższe zakresy w ujęciu kompleksowym, łącząc je z działaniami zmierzającymi do ożywienia społecznego i gospodarczego obszaru miejskiego.

Wymiary rewitalizacji

Pytania

1. Wskaż przejawy degradacji terenów miejskich w wymiarze gospodarczym, społecznym, przestrzennym, technicznym i środowiskowym
2. Jak należy definiować rewitalizację
3. Jak pojęcie rewitalizacji ma się do terminów „remont”, „renowacja” i „modernizacja”?

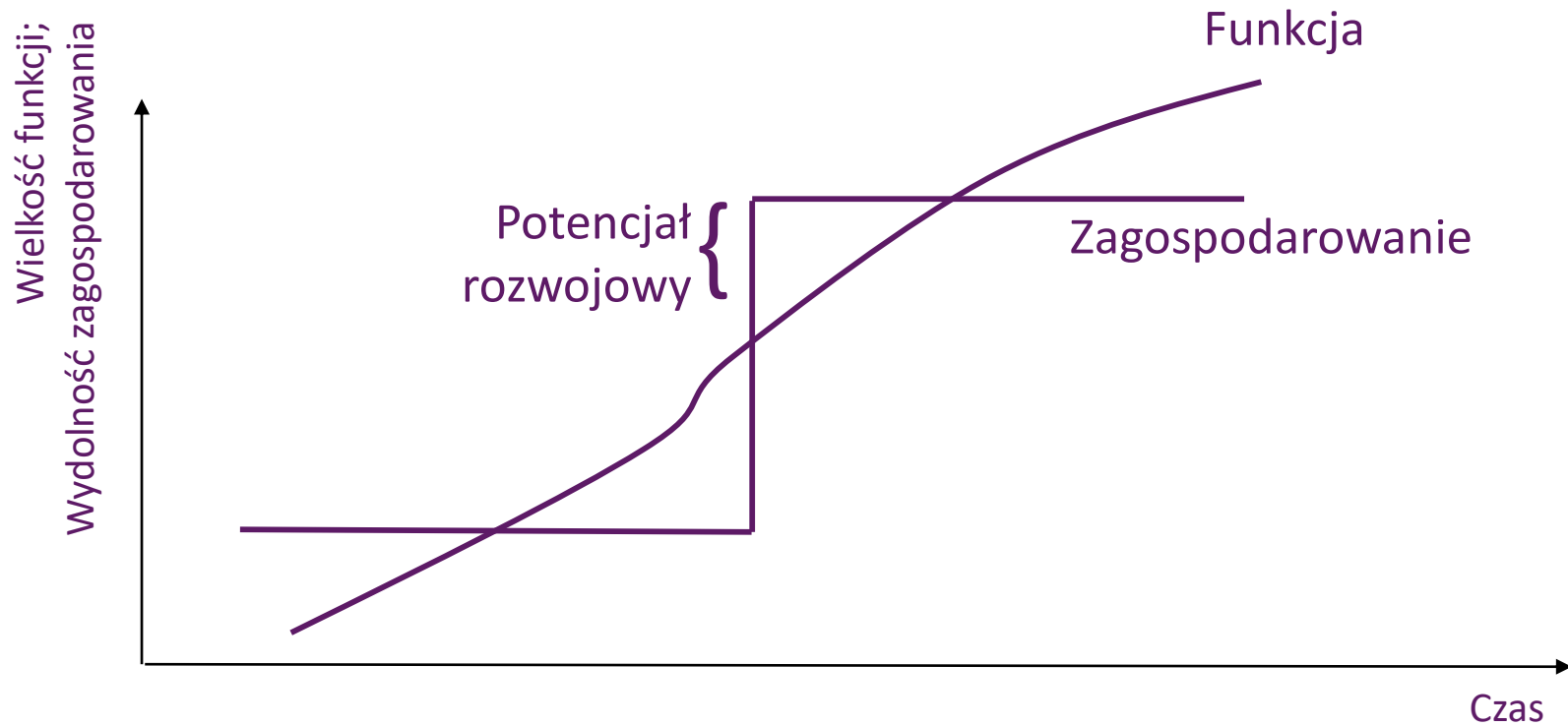
5. Uwarunkowania instytucjonalne gospodarki przestrzennej

- 1.Przestrenny wymiar gospodarki
- 2.Modele i teorie w gospodarce przestrzennej
- 3.Miasta i ich rola w gospodarce
- 4.Współczesne wyzwania gospodarki przestrzennej
- 5.Uwarunkowania instytucjonalne gospodarki przestrzennej**

Zadania sektora publicznego w gospodarce przestrzennej

1. Tworzenie **systemu instytucjonalno-prawnego**, zapewniającego racjonalną gospodarkę gruntami i efektywną alokację praw własności
2. Radzenie sobie z niedoskonałościami rynku:
 - dostarczanie **dóbr publicznych** (obronność i bezpieczeństwo, dziedzictwo kulturowe, udane przestrzenie publiczne)
 - zarządzanie **efektami zewnętrznymi** (w tym korzyściami i niekorzyściami aglomeracji)
 - korzyści skali (zjawisko **monopolu naturalnego**)
3. Zapewnienie wyraźnie sprecyzowanych, **strategicznych celów** rozwoju (stymulowanie rozwoju przestrzennego w długim okresie)
4. Funkcja **koordynacyjna** i **mediacje** w przypadku konfliktów przestrzennych.

Konieczność racjonalizacji gospodarki przestrzennej

Budżet miasta Opole w roku 2012

570,58 mln zł

- Narodowe Centrum Polityki Powszechnej 4,02 mln zł
- Wielka Biblioteka Publiczna 3,86 mln zł
- Opole Teatr Lalki i Aktora 3,83 mln zł
- Galeria Sztuki Współczesnej 2,34 mln zł
- 44. Krajowy Festiwal Piosenki "Polonia" 1,49 mln zł
- Muzeum Piosenki "Polonia" 0,9 mln zł
- Pozostała działalność 0,88 mln zł
- Ochrona zdrowia i opieka nad całymi 0,49 mln zł

Kultura 18,71 mln zł

• Drogi publiczne w miastach na powiaty 79,42 mln zł

• Lokalny transport drogowy 17,99 mln zł

• Biuro Usługowej Sieci Transportowej Opole (OSTO) i Operacyjny OSTO 3,49 mln zł

Transport i łączność 53,54 mln zł

• Drogi publiczne gminne 10,04 mln zł

• Drogi asfaltowe 1,07 mln zł

• Pozostała działalność 0,84 mln zł

Gospodarka komunalna oraz ochrona środowiska 44,36 mln zł

- Oprogramowanie i zoologiczne oraz inwentary i pozostałe przyrody 9,05 mln zł
- Usługi związane z wodą w miastach i gminach 8,44 mln zł
- Dozowanie śmieci i usuwanie 6,5 mln zł
- Gospodarka ściekowa i odbiegami, ochrona powietrza, śmieci, uciążliwy 5,9 mln zł
- Oświetlenie ulic, placów i dróg 5,38 mln zł
- Zakłady gospodarki komunalnej 4,51 mln zł
- Pozostała działalność 3,28 mln zł
- Rozbudowa Głównego Strajku Piosenki Opole-Gdańsk 1,11 mln zł

• Świadczenia rodzinne, świadczenia i fundusze alimentacyjne itp. 18,67 mln zł

• Dodałki 8,26 mln zł

• Zasługi pomocy w rozwoju oraz świadczeń na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i zdrowotne 7,51 mln zł

• Dofinansowanie społeczne 3,29 mln zł

• Ośrodki pomocy społecznej 3,25 mln zł

• Planowa opieka nad uzależnionymi 3,32 mln zł

• Powiatowe stowarzyszenia 4,81 mln zł

• Wielkie Centrum Szachowe 2,77 mln zł

• Rodziny zastępcze 2,71 mln zł

• Pozostała działalność 2,11 mln zł

• Dofinansowanie mieszkaniowe 2,08 mln zł

• Usługi opiekuńcze 1,98 mln zł

• Oświadczenia 1,32 mln zł

• Przewidywane plany pomocy i pomocy rodzinom 0,78 mln zł

• Jednostki parafialne, młodzież chrześcijańska i oświadczenia i inne organizacje 0,69 mln zł

• Pomoc osobom niepełnosprawnym 0,48 mln zł

Pomoc społeczna 69,32 mln zł

Funkcjonariusze i pracownicy komunalnych 32,34 mln zł

• Gospodarka gminna i inwentaryzacja 3,45 mln zł

• Pozostała działalność 0,41 mln zł

Gospodarka mieszkaniowa 26,22 mln zł

• Uroczystości 23,34 mln zł

• Inwestycje powiatowe 7,21 mln zł

• Pozostała działalność 6,71 mln zł

• Uroczystości i uroczystości 3,71 mln zł

• Promocja miasta i gminy Opole 1,32 mln zł

• Rada gminy 1,36 mln zł

• Usługi niezwiązane z działalnością administracyjną 0,92 mln zł

Administracja 48,02 mln zł

• Część równoważąca subwencji 7,56 mln zł

• Pozostała działalność 0,02 mln zł

• Obsługa długu publicznego 9,47 mln zł

• Opłaty informacyjno-techniczne 0,08 mln zł

Turystyka 0,1 mln zł

Sport 38,17 mln zł

• Szkolny poddaszanie 52,07 mln zł

• Szkolny autobus 46,81 mln zł

• Frekwencja 32,38 mln zł

• Usługi opiekuńcze 20,56 mln zł

• Gminna 26,42 mln zł

• Szkolny sportowy 8,85 mln zł

• Planowa opieka nad pozostałymi 6,55 mln zł

• Pozostała działalność i oświadczenia 8,47 mln zł

• Świadczenia 4,74 mln zł

• Pozostała działalność 4,7 mln zł

• Pomoc psychologiczno-pedagogiczna 3,15 mln zł

• Transport i zakwaterowanie uczniów 2,64 mln zł

• Dofinansowanie naukowe 1,34 mln zł

• Pomoc materialna dla uczniów 0,96 mln zł

• Różne formy wsparcia i świadczenia 0,51 mln zł

• Budowa pływalni Wodna Nuta 14,62 mln zł

• Akcje Osrodek Sportu i Rekreacji 8,9 mln zł

• Zorganizowanie w terenach uzdrowisk 2,34 mln zł

• Pozostała działalność 3,58 mln zł

• Pozostała działalność sportowa 2,37 mln zł

• Pozostałe usługi sportowe 0,44 mln zł

Bezpieczeństwo publiczne i ochrona p-poż 19,11 mln zł

• Komendy Straży Pożarnej 13,76 mln zł

• Straż miejska 4,81 mln zł

• Zakładzenie kryzysowe 0,27 mln zł

• Pozostała działalność 0,64 mln zł

• Straż cywilna 0,05 mln zł

• Wydatki obce 0,004 mln zł

Ochrona zdrowia 7,49 mln zł

• Składowe oraz świadczenia 5,55 mln zł

• Zwiększenie świadczeń 1,88 mln zł

• Profilaktyka zdrowotna 0,58 mln zł

• Pozostała działalność 0,64 mln zł

• Szpital ogólny i ambulatoria 0,02 mln zł

Działalność usługowa 4,5 mln zł

• Dzierżawa 2,48 mln zł

• Pozostała działalność 1,18 mln zł

• Nadzór budowlany 0,5 mln zł

• Planowe gospodarstwo przemysłowe 0,24 mln zł

• Prace geologiczne i kartograficzne 0,14 mln zł

Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo 0,29 mln zł

• Pozostała działalność 0,27 mln zł

• Gospodarka leśna 0,06 mln zł

• Ubytki leśne 0,01 mln zł

• Spółki wodne 0,09 mln zł

• Nadzór nad gospodarką leśną 0,001 mln zł

Przemysł i przetwórstwo przemysłowe 0,04 mln zł

Wszystkie dane w tym dokumencie zostały opracowane na podstawie danych z budżetu miasta Opole na rok 2012. Wskazano jedynie najważniejsze dane dotyczące budżetu miasta Opole w latach 2012-2013.

Komitet Zarządzający: Dariusz Jędrzejko, Paweł Łuczak, Zdzisław Malinowski, Andrzej Duda, Andrzej Piontek, Adam Mielniczek, Barbara Kozłowska. W składzie zarządcy: Andrzej Jędrzejko, Andrzej Duda, Andrzej Piontek, Adam Mielniczek, Barbara Kozłowska. Informacje: www.opole.gov.pl

Wszystkie dane w tym dokumencie zostały opracowane na podstawie danych z budżetu miasta Opole na rok 2012. Wskazano jedynie najważniejsze dane dotyczące budżetu miasta Opole w latach 2012-2013.

Kontakt: miazga@opole.gov.pl

Wszystkie dane w tym dokumencie zostały opracowane na podstawie danych z budżetu miasta Opole na rok 2012. Wskazano jedynie najważniejsze dane dotyczące budżetu miasta Opole w latach 2012-2013.

Komitet Zarządzający: Dariusz Jędrzejko, Paweł Łuczak, Zdzisław Malinowski, Andrzej Duda, Andrzej Piontek, Adam Mielniczek, Barbara Kozłowska. W składzie zarządcy: Andrzej Jędrzejko, Andrzej Duda, Andrzej Piontek, Adam Mielniczek, Barbara Kozłowska. Informacje: www.opole.gov.pl

Wszystkie dane w tym dokumencie zostały opracowane na podstawie danych z budżetu miasta Opole na rok 2012. Wskazano jedynie najważniejsze dane dotyczące budżetu miasta Opole w latach 2012-2013.

Kontakt: miazga@opole.gov.pl

Struktura dochodów gmin w Polsce w roku 2015

Wyszczególnienie	Dochody w zł	Udział
Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa	35 058 337 698,65	39,7%
Podatek od nieruchomości	20 171 305 299,43	22,8%
Podatek od czynności cywilnoprawnych	1 749 137 677,24	2,0%
Podatek rolny	1 592 972 997,40	1,8%
Podatek od środków transportowych	1 015 466 659,26	1,1%
Podatek od spadków i darowizn	246 375 485,64	0,3%
Podatek leśny	229 732 409,39	0,3%
Podatek od działalności gospodarczej osób fizycznych, opłacany w formie karty podatkowej	72 962 709,78	0,1%
Opłata skarbową	408 747 789,09	0,5%
Opłata eksploatacyjna	298 612 370,03	0,3%
Opłata targowa	184 315 410,45	0,2%
Wpływy z innych opłat lokalnych	4 783 728 809,57	5,4%
Dochody z majątku	10 182 587 896,79	11,5%
Wpływy z usług	5 596 452 327,57	6,3%
Pozostałe dochody własne	6 756 307 416,09	7,6%
RAZEM*	88 347 042 956,38	100,0%

* Stanowi to 28,8 % dochodów budżetu centralnego w roku 2015 (306,2 mld zł)

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych z banku Danych Lokalnych.

Instrumenty gospodarki przestrzennej (1)

Ze względu na typ oddziaływania:

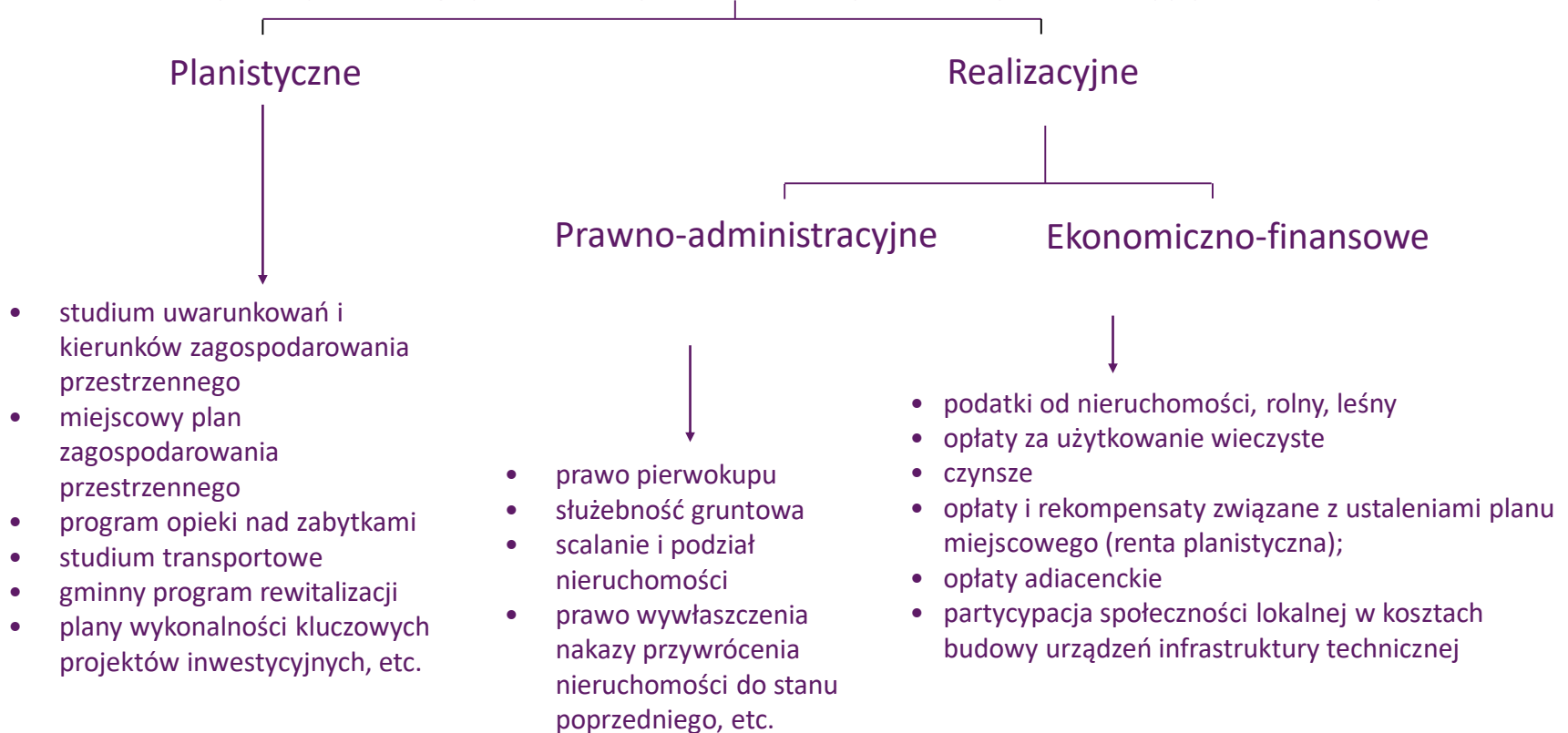
1. Bezpośrednie (ograniczone w warunkach gospodarki rynkowej)
2. Pośrednie

Ze względu na charakter oddziaływania:

1. Przymusowe (nakazowo-zakazowe)
2. Stymulujące i zniechęcające
3. Informacyjne
4. Materialnego kształtowania przestrzeni

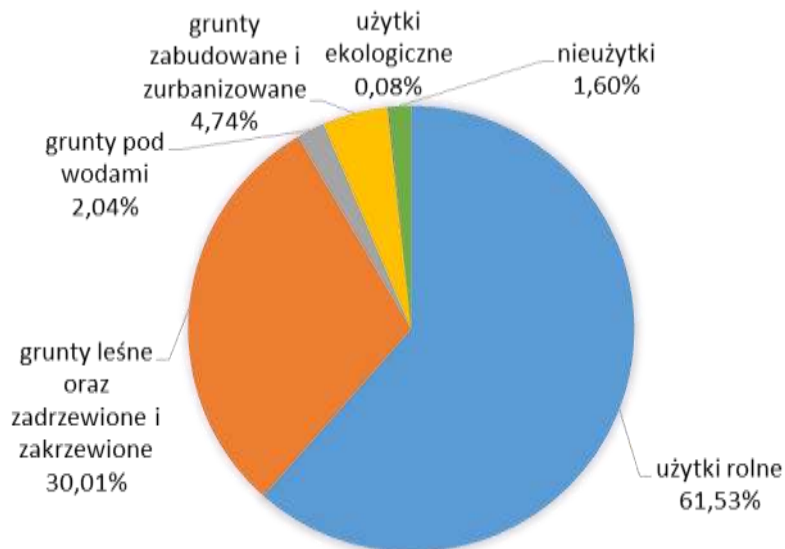
Instrumenty gospodarki przestrzennej (2)

Klasyfikacja ze względu na horyzont czasowy oddziaływania i typy interwencji

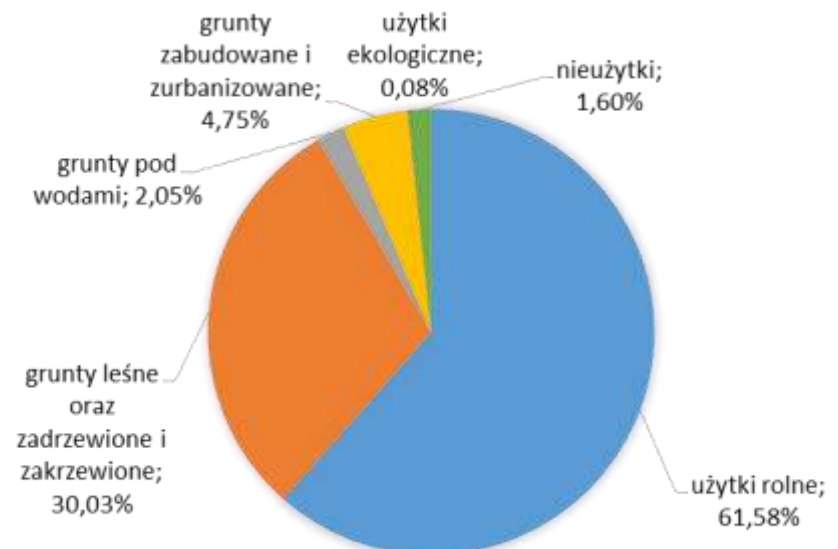

Struktura użytkowania gruntów w Polsce (1)

2005

2014

Struktura użytkowania gruntów w Polsce (2)

Rodzaj użytku	Powierzchnia w tys. ha		
	2005	2010	2014
Użytki rolne, w tym:	19 148	18 931	18 716
grunty orne, sady, łąki i pastwiska trwałe	18 418	18 193	17 977
grunty rolne zabudowane	527	530	529
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	9338	9531	9658
Grunty pod wodami, w tym:	636	640	649
powierzchniowymi	558	561	570
płynącymi	471	495	511
stojącymi	87	66	59
Grunty zabudowane i zurbanizowane, w tym	1476	1550	1635
tereny mieszkaniowe	234	278	316
tereny przemysłowe	100	112	117
tereny rekreacji i wypoczynku	65	65	65
tereny komunikacyjne	897	891	914
użytki kopalne	33	29	28
Użytki ekologiczne	25	34	36
Nieużytki	498	482	475

Źródło: Główny Urząd Geodezji i Kartografii

Pytania

1. Jakie można wskazać zadania sektora publicznego w gospodarce przestrzennej?
2. Wymień i sklasyfikuj instrumenty gospodarki przestrzennej
3. Jaka jest ogólna struktura użytkowania gruntów w Polsce?

Zasady planowania przestrzennego

1. Zrównoważonego rozwoju
2. Ochrony wartości wysoko cenionych
3. Ochrony interesu osób dotkniętych ustaleniami planistycznymi
4. Samodzielności (władczości) planistycznej gminy
5. Zgodności decyzji planistycznych z politycznymi
6. Respektowania ustaleń planistycznych jednostki terytorialnej wyższego rzędu
7. Wewnętrznej zgodności opracowań planistycznych
8. Założeń progresywnych

Z. Niewiadomski, *Planowanie przestrzenne. Zarys systemu*, LexisNexis, Warszawa 2002

System planowania przestrzennego

1. Planowanie krajowe
2. Planowanie funkcjonalne – oddzielna „przekrojowa” kategoria planistyczna dedykowana obszarom o specyficznych cechach, niezwiązanych z ograniczeniami administracyjnymi
3. Planowanie regionalne
4. Planowanie lokalne

System planowania przestrzennego w Polsce

1. **Poziom krajowy:** koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju
2. **Poziom województwa:** plan zagospodarowania przestrzennego województwa
3. **Poziom gminny:**
 1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy – „strategia przestrzenna” – nie jest aktem prawa miejscowego
 2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – jest aktem prawa miejscowego („wiąże” każdego); „typowa” skala – 1:1000

Pytania

1. Wymień kluczowe zasady planowania przestrzennego
2. Opisz system planowania przestrzennego w Polsce

Najważniejsze ustawy, mające wpływ na gospodarkę przestrzenną (i rynek nieruchomości) w Polsce

1. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*
2. Ustawa z dnia z dnia 23 kwietnia 1964 r. *kodeks cywilny*
3. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. *o gospodarce nieruchomościami*
4. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. *prawo geodezyjne i kartograficzne, oraz:*
 - Rozporządzenie z dnia 29 marca 2001 r. *o ewidencji gruntów i budynków*
5. Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. *o księgach wieczystych i hipotece*
6. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. *Prawo budowlane*
7. Ustawa z dnia 21 marca 1985 r. *o drogach publicznych*
8. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*
9. Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. *o ochronie gruntów rolnych i leśnych*
10. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *prawo ochrony środowiska*
11. Ustawa z dnia 24 marca 1920 roku *o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców*
12. Ustawa z dnia 20 października 1994 *o specjalnych strefach ekonomicznych.*

Istotne ustawy „podatkowe”

1. Ustawa z 1991 r. o *podatkach i opłatach lokalnych* (podatek od nieruchomości)
2. Ustawa z 1984 r. o *podatku rolnym*
3. Ustawa 2002 r. o *podatku leśnym*
4. Ustawa 1983 r. o *podatku od spadków i darowizn*
5. Ustawa z 1991 r. *prawo o notariacie* oraz stosowne rozporządzenia
6. Ustawa z dnia 9 września 2000 r. o *opłacie skarbowej*
7. Ustawa z dnia 9 września 2000 r. o *podatku od czynności cywilnoprawnych*.

Kodeks cywilny a gospodarka przestrzenna

Art. 46 KC – nieruchomość to część powierzchni ziemskiej stanowiąca odrębny przedmiot własności (nieruchomości gruntowe), jak również budynki trwale z gruntem związane (nieruchomości budynkowe) lub część takich budynków (nieruchomości lokalowe), o ile na mocy przepisów szczególnych stanowią odrębny od gruntu przedmiot własności.

1. Grunty – podstawowy „typ” nieruchomości; pozostałe typy nieruchomości to swoiste „wyjątki”, w oparciu o inne niż art. 46 KC przepisy prawa
2. Budynki – w wyniku: (1) prawa użytkowania wieczystego; (2) dekretu warszawskiego (bierutowskiego) z 1945 roku; (3) zasad przyznawania rolnikom budynków na gruntach państwowych w latach 70. XX wieku
3. Lokale – na podstawie ustawy o własności lokali – odrębna własność powstaje z chwilą wpisu do KW; także w spółdzielniach mieszkaniowych.

Kodeks cywilny a gospodarka przestrzenna (cd.)

Najważniejsze formy władania i obrotu nieruchomościami według polskich norm prawnych:

Dominujące formy władania nieruchomościami	Dominujące formy pozyskiwania nieruchomości
<p>Prawa rzeczowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Własność – Użytkowanie wieczyste – Ograniczone prawa rzeczowe <p>Uprawnienia wynikające z prawa o zobowiązaniach:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Dzierżawa – Najem – Użyczenie 	<ul style="list-style-type: none"> – Sprzedaż / wykup – Zamiana – Darowizna – Wzajemne zobowiązania między gminą a inwestorem (np. przekazanie gruntów za zobowiązanie wybudowania określonej liczby mieszkań komunalnych) – Wywłaszczenie – Wyłączenie z produkcji rolnej i leśnej

Kodeks cywilny a gospodarka przestrzenna (cd.)

Prawa rzeczowe wg Kodeksu Cywilnego:

1. Własność
2. Użytkowanie wieczyste
3. Ograniczone prawa rzeczowe:
 - a. użytkowanie,
 - b. służebność,
 - c. zastaw,
 - d. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu,
 - e. hipoteka.

ius possidendi, ius utendi, ius fruendi, ius abutendi, ius disponendi

Gospodarka nieruchomościami a gospodarka przestrzenna

1. Gospodarowanie nieruchomościami JST i Skarbu Państwa
2. Wskazanie podstawowego katalogu celów publicznych (art. 6 u.g.n.)
3. Podział nieruchomości; scalanie i podział nieruchomości
4. Zasady pierwokupu nieruchomości
5. Wywłaszczanie nieruchomości i zwrot wywłaszczonych nieruchomości
6. Udział w kosztach budowy urządzeń infrastruktury technicznej (opłata adiacencka)
7. Zasady wyceny nieruchomości
8. Działalność zawodowa, której przedmiotem jest gospodarowanie nieruchomościami.

Pytania

1. Definicja nieruchomości wg Kodeksu Cywilnego
2. Do czego uprawnia prawo własności (*ius possidendi, utendi, fruendi, abutendi, disponendi*)
3. Wymień i scharakteryzuj najważniejsze formy władania i obrotu nieruchomościami (w tym tzw. ograniczone prawa rzeczowe)

System informacji o nieruchomościach – kataster

1. **Ewidencja gruntów i budynków (tzw. kataster nieruchomości)** – jednolity dla kraju, systematycznie aktualizowany zbiór informacji o gruntach, budynkach i lokalach, ich właścicielach oraz o innych osobach fizycznych lub prawnych władających tymi gruntami, budynkami i lokalami
2. **Jednostka ewidencyjna** – grunty położone w granicach administracyjnych gminy, miasta; mogą być to grunty położone na obszarze dzielnicy lub dzielnic
3. **Obręb ewidencyjny** – jest składową jednostki ewidencyjnej; sporządza się dla niego odrębny operat ewidencyjny; granice obrębów powinny być zgodne z granicami: wsi i sołectw / dzielnic / osiedli / zespołów urbanistycznych / lub zgodne z naturalnymi granicami (np. wyznaczonymi przez cieki, ulice)
4. **Działka ewidencyjna** – najmniejsza jednostka powierzchniowa podziału kraju dla celów ewidencji gruntów i budynków; obszar gruntu, położony w granicach jednego obrębu, jednorodny pod względem prawnym, wydzielony z otoczenia za pomocą linii granicznych.

Kataster a podatek od nieruchomości *ad valorem*

Powszechna taksacja nieruchomości

1. Wartość katastralną nieruchomości ustala się przy zastosowaniu zasad tzw. masowej wyceny
2. Ww. czynności wykonują rzeczoznawcy majątkowi
3. Powszechną taksację nieruchomości przeprowadza się okresowo, nie częściej niż co 3 lata
4. Podstawą do ustalenia wartości katastralnej poszczególnych nieruchomości są *mapy taksacyjne* i *tabele taksacyjne*, sporządzane przez organ prowadzący kataster nieruchomości
5. Brak w Polsce przepisów wykonawczych – obecnie w Polsce płaci się podatek od powierzchni nieruchomości

Podatek od powierzchni nieruchomości vs. podatek „katastralny”

Podatek od powierzchni	Podatek <i>ad valorem</i>
<ul style="list-style-type: none">– Jest regresywny– Jest ograniczonym źródłem dochodu– Nie odzwierciedla potrzeby zarządzania efektami zewnętrznymi– Zniekształca rynki nieruchomości	<ul style="list-style-type: none">– Stwarza szanse na bardziej sprawiedliwie rozłożenie ciężarów podatkowych– Potencjanie większe dochody podatkowe– Większe możliwości stymulowania do efektywniejszego wykorzystania gruntów– Stosunkowo wysokie koszty masowej wyceny i aktualizacji wartości nieruchomości

System informacji o nieruchomościach – księgi wieczyste

1. **Księga wieczysta** – urzędowy spis prowadzony w celu ujawnienia stanu prawnego nieruchomości. Księgi wieczyste służą zapewnieniu bezpieczeństwa obrotu nieruchomościami
2. Księgi wieczyste zakłada się i prowadzi dla praw własności do nieruchomości a także dla takich ograniczonych praw rzeczowych, jak: własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego, spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego, prawo do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej;
3. Księgi wieczyste są jawne. Nie można zasłaniać się nieznajomością wpisów w księdze wieczystej.
4. Księgi wieczyste są prowadzone dla nieruchomości a nie dla właścicieli.

System informacji o nieruchomościach – księgi wieczyste (cd.)

Struktura księgi wieczystej:

1. Dział I:
 1. dział I-O: „Oznaczenie nieruchomości” – dane pochodzące z ewidencji gruntów, pozwalające na dokładne oznaczenie nieruchomości
 2. dział I-Sp: „Spis praw związanych z własnością” – ewentualne prawa związane z prawem własności wpisanej nieruchomości
2. Dział II: „Własność” – oznaczenie właściciela (właścicieli), użytkowników wieczystych
3. Dział III: „Prawa, roszczenia i ograniczenia” – ograniczone prawa rzeczowe (z wyjątkiem hipotek), prawa osobiste i roszczenia ciężące na nieruchomości
4. Dział IV: „Hipoteka” – hipoteki, z dokładnym określeniem wysokości, waluty, zakresu, rodzaju, pierwszeństwa i ewentualnych innych cech hipoteki.

Pytania

1. Czym jest ewidencja gruntów i budynków i z jakich elementów się składa?
2. Różnice między podatkiem od nieruchomości płaconym od powierzchni a podatkiem *ad valorem*
3. Czym są i przez jakie podmioty prowadzone są księgi wieczyste?
4. Jakich informacji dostarczają poszczególne działy księgi wieczystej?

Klasy i kategorie dróg

<p>Kategorie Ustawa o drogach publicznych</p>	<p>Klasy Rozporządzenie MTiGM ws. warunków technicznych...</p>
<ul style="list-style-type: none"> – krajowe – A, S, GP, wyjątkowo G – wojewódzkie – G, Z, wyjątkowo GP – powiatowe – G, Z, wyjątkowo L – gminne – L, D, wyjątkowo Z 	<ul style="list-style-type: none"> – autostrady (A) – drogi ekspresowe (S) – drogi główne ruchu przyspieszonego (GP) – drogi główne (G) – drogi zbiorcze (Z) – drogi lokalne (L) – drogi dojazdowe (D)
<p>drogi wewnętrzne – wszystkie drogi nieposiadające statusu drogi publicznej</p>	

Ustawa z dnia z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*

Formy ochrony zabytków

1. Wpis do rejestru zabytków
2. Uznanie za pomnik historii
3. Utworzenie parku kulturowego
4. Ustalenie wymogów ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego
5. Ponadto, ustawa zobowiązuje wójta, burmistrza, prezydenta miasta do prowadzenia gminnej ewidencji zabytków

Ustawa z dnia 29 października 2015 r. o *rewitalizacji*

1. Rewitalizacja uznana za **zadanie własne** gminy
2. Obowiązek **partycypacji społecznej** w procesie rewitalizacji
3. Możliwość wyznaczenia mocą uchwały rady gminy:
 1. Obszaru **zdegradowanego** (koncentracja negatywnych zjawisk w sferach: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej)
 2. Obszaru **rewitalizacji** – cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk – stanowiącego max. 20% pow. gminy oraz zamieszkiwanego przez nie więcej niż 30% jej mieszkańców
4. Możliwość przygotowania dla obszaru rewitalizacji tzw. **gminnego programu rewitalizacji**
5. Możliwość ustanowienia **Specjalnej Strefy Rewitalizacji** (działania na rzecz rewitalizacji uznane za cel publiczny, sprawniejsze procedury czasowego opróżniania lokali na czas remontów, sprawniejsze procedury wyłączeniowe w zakresie depozytu sądowego, możliwość zakazu wydawania DWZ, możliwość udzielania przez gminę dotacji dla właścicieli i użytkowników wieczystych na remonty, przebudowy i prace konserwatorskie – do 50% kosztów)

Pytania

1. Wymień klasy i kategorie dróg w Polsce
2. Jakie formy ochrony zabytków wynikają z zapisów z Ustawy *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*?
3. W jakie instrumenty oddziaływania na przestrzeń wyposaża polskie gminy ustawa o rewitalizacji?